

Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi Euroopa Liidust ja Euroopa Aatomienergiaühendusest väljaastumise leping

SELETUSKIRI

Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi (edaspidi *UK*) Euroopa Liidust (edaspidi ka *EL*) ja Euroopa Aatomienergiaühendusest (edaspidi *Euratom*) väljaastumise lepingu (edaspidi *väljaastumisleping* või *leping*) sõlmitakse EL-i lepingu artikli 50 kohaselt, mis näeb ette, et liikmesriik, kes otsustab EL-ist välja astuda, teatab oma kavatsusest ülemkogule. Ülemkogult saadud suuniste kohaselt räägib liit selle riigiga läbi ja sõlmib lepingu, milles sätestatakse riigi väljaastumise kord, võttes arvesse tema ja liidu tulevaste suhete raamistikku. Tulevaste suhete raamistiku määrab kindlaks lepingule lisatud poliitiline deklaratsioon. Asjaomase lepingu üle peetakse läbirääkimisi EL-i toimimise lepingu artikli 218 lõike 3 kohaselt. Väljaastumislepingu sõlmib nõukogu kvalifitseeritud häälteenamusega pärast Euroopa Parlamendilt nõusoleku saamist.

Artikkel 50 lisati EL-i lepingusse Lissaboni lepinguga, et näha ette õiguslik alus EL-ist väljaastumiseks. Ükski EL-i liikmesriik ei ole kunagi varem avaldanud soovi EL-ist välja astuda ja seetõttu ei ole artiklit 50 kunagi rakendatud. Tegemist on spetsiifilise õigusliku alusega, mis annab liidule ühekordse (*one-off*) pädevuse sõlmida leping, millega reguleeritakse kõiki küsimusi, mis on seotud liikmesriigi väljaastumisega EL-ist, mõjutamata seejuures pädevuste jaotust liidu ja liikmesriikide vahel. Väljaastumislepingu sõlmimine on EL-i pädevuses ja liikmesriigid ei ole selle lepingu osaliseks. Seega ei ole tegu välislepinguga välissuhtlemisseaduse (VäSS) mõttes ja seda lepingut ei tule VäSS-i kohaselt menetleda.

Väljaastumislepingu allakirjutamisele järgneb lepingu ratifitseerimine UK-s riigisisese õiguse kohaselt. Leping peab heaks kiitma ka Euroopa Parlament. EL-i lepingu artikli 50 kohaselt annab Euroopa Parlament väljaastumislepingule nõusoleku lihthäälteenamusega UK liikmete osalusel. Heakskiitu annab Euroopa Parlament resolutsiooni vormis, mille valmistab ette Euroopa Parlamendi põhiseaduskomisjon (AFCO). Euroopa Parlamendis on UK EL-ist väljaastumise läbirääkimisteks loodud juhtrühm. EL-i pealäbirääkija ja eesistujariik on regulaarselt andnud Euroopa Parlamendile teavet läbirääkimistest.

Väljaastumisleping jõustub, st UK lahkub EL-ist ja muutub EL-i jaoks kolmandaks riigiks 01.02.2020 kell 00:00 CET. Väljaastumislepingu jõustumise korral kohaldatakse lepingu üleminekuperioodi sätete kohaselt UK suhtes EL-i õigust kuni 2020. aasta lõpuni, arvestades lahkumislepingust tulenevaid erisusi.

1. Eelnõu ettevalmistaja

Seletuskiri on valminud ministeeriumide ühise töö tulemusena. Seletuskirja sissejuhatava ja ühissätete osa on koostanud Välisministeeriumi Euroopa osakonna Kagu-Euroopa ja Euroopa Liidu üldasjade büroo nõunikud Karin Rannu (tel 637 7143, karin.rannu@mfa.ee) ja Kadri Elias (kadri.elias@mfa.ee).

Seletuskirja kodanike õiguste ühissätete ning õiguste ja kohustuste osa on koostanud Siseministeeriumi kodakondsus- ja rändepoliitika osakonna nõunik Harry Kattai (tel 612 5080, harry.kattai@siseministeerium.ee) ning Välisministeeriumi Euroopa osakonna Kagu-Euroopa ja Euroopa Liidu üldasjade büroo nõunik Kadri Elias (kadri.elias@mfa.ee). Seletuskirja kodanike õiguste töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate õiguste osa on koostanud

Välisministeeriumi Euroopa osakonna Kagu-Euroopa ja Euroopa Liidu üldasjade büroo nõunik Kadri Elias. Seletuskirja kodanike õiguste kutsekvalifikatsioonide osa on koostanud Haridus- ja Teadusministeeriumi kõrghariduse osakonna nõunik Tiia Raudma (tel 735 0317, tiia.raudma@hm.ee). Seletuskirja kodanike õiguste sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise osa on koostanud Sotsiaalministeeriumi sotsiaalkindlustuse osakonna piiriülese sotsiaalkindlustuse juht Leili Eenlo (tel 715 3478, leili.eenlo@sm.ee) ning eurokoordinatsiooni ja välissuhete osakonna nõunik Agne Nettan-Sepp (tel 626 9225, agne.nettan-sepp@sm.ee). Seletuskirja kodanike õiguste muude sätete osa on koostanud Välisministeeriumi Euroopa osakonna Kagu-Euroopa ja Euroopa Liidu üldasjade büroo nõunik Kadri Elias.

Seletuskirja kaupade turule laskmise osa on koostanud Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi siseturuosakonna toote ohutuse ja tarbijakaitse talituse juhataja Thea Palm (tel 625 6460, thea.palm@mkm.ee), sama talituse ekspert Triinu Sillamaa (tel 6256391, triinu.sillamaa@mkm.ee) ja siseturuosakonna kaubanduse ja teenuste talituse peaspetsialist Christman Roos (tel 639 7654, christman.roos@mkm.ee) ning Sotsiaalministeeriumi eurokoordinatsiooni ja välissuhete osakonna nõunik Elen Ohov (tel 626 9241, elen.ohov@sm.ee). Seletuskirja pooleliolevate tolliprotseduuride ning pooleliolevate käibemaksu ja aktsiisimaksu küsimuste osa on koostanud Rahandusministeeriumi tolli- ja aktsiisipoliitika osakonna peaspetsialist Piret Elenurm (tel 611 3293, piret.elenurm@fin.ee).

Seletuskirja intellektuaalomandi osa on koostanud Justiitsministeeriumi eraõiguse talituse nõunik Kärt Nemvalts (tel 620 8283, kart.nemvalts@just.ee) ja sama talituse nõunik Gea Lepik (tel 620 8258, gea.lepik@just.ee).

Seletuskirja poolelioleva politsei ja õiguslase koostöö kriminaalasjades osa on koostanud Justiitsministeeriumi karistusõiguse ja menetluse talituse juhataja Tanel Kalmet (tel 5661 4013, tanel.kalmet@just.ee), siseministeeriumi sisejulgeolekupoliitika nõunikud Anni Aleksandrov (tel 612 5047, anni.aleksandrov@siseministeerium.ee) ja Ursula Kimmel (tel 612 5190, ursula.kimmel@siseministeerium.ee) ning Euroopa Liidu ja välissuhete osakonna nõunik Birgit Paal (tel 612 5059, birgit.paal@siseministeerium.ee). Seletuskirja poolelioleva õiguslase koostöö tsiviil- ja kaubandusajades osa on koostanud Justiitsministeeriumi eraõiguse talituse nõunik Kaidi Urgas (tel 620 8153, kaidi.urgas@just.ee) ja sama talituse nõunik Haldi Koit (tel 620 8151, haldi.koit@just.ee).

Seletuskirja andmete ja teabe, mis on saadud enne üleminekuperioodi lõppu või lepingu alusel osa on koostanud Justiitsministeeriumi avaliku õiguse talituse nõunikud Mirjam Rannula (Mirjam.Rannula@just.ee, 620 8195) ja Marii-Liisi Makara (Marii-Liisi.Makara@just.ee; 620 8186).

Seletuskirja pooleliolevate riigihangete ja sarnaste menetluste osa on koostanud Rahandusministeeriumi riigihangete ja riigiabi osakonna nõunik Evelin Karindi-Kask (tel 611 3501, evelin.karindi-kask@fin.ee).

Seletuskirja Euratomiga seotud küsimuste osa on koostanud Keskkonnaministeeriumi välisõhu- ja kiirgusosakonna nõunik Reelika Runnel (tel 6262 982, reelika.runnel@envir.ee) ja õigusosakonna nõunik Mari-Liis Kupri (tel 626 0717, mari-liis.kupri@envir.ee). Seletuskirja kalanduse osad on koostanud Keskkonnaministeeriumi kalavarude osakonna nõunik Herki Tuus (tel 626 0733, herki.tuus@envir.ee). Seletuskirja kliima osad on koostanud

Keskkonnaministeeriumi kliimaosakonna peaspetsialist Kati-Liis Kensap (tel 6 262 831, kati-liis.kensap@envir.ee).

Seletuskirja liidu kohtumenetluste osa on koostanud Välisministeeriumi juriidilise osakonna EL-i õiguse büroo direktor Arnika Kalbus (tel 637 7400, arnika.kalbus@mfa.ee). Liidu haldusmenetluste osa on koostanud Rahandusministeeriumi tolli- ja aktsiisipoliitika osakonna peaspetsialist Eve-Ly Kübard (tel 611 3065, Evely.kubard@fin.ee) ja Justiitsministeeriumi õiguspoliitika osakonna avaliku õiguse talitus.

Seletuskirja eesõiguste ja puutumatusete osa on koostanud Välisministeeriumi Euroopa osakonna Kagu-Euroopa ja Euroopa Liidu üldasjade büroo nõunik Kadri Elias ja Rahandusministeeriumi Euroopa Liidu ja rahvusvahelise koostöö osakonna nõunik Kristiina Abel (tel 611 3406, kristiina.abel@fin.ee).

Seletuskirja muude liidu institutsioonide, asutuste ja ametitega seotud küsimuste osa on koostanud Välisministeeriumi Euroopa osakonna Kagu-Euroopa ja Euroopa Liidu üldasjade büroo nõunik Kadri Elias, Rahandusministeeriumi Euroopa Liidu ja rahvusvahelise koostöö osakonna juhataja Andres Kuningas (tel 611 3759, andres.kuningas@fin.ee) ning Haridus- ja Teadusministeeriumi Euroopa Liidu ja rahvusvahelise koostöö osakonna asejuhataja Piret Sütt (tel 735 0174, piret.sutt@hm.ee).

Seletuskirja üleminekuperioodi osa on koostanud Välisministeeriumi Euroopa osakonna Kagu-Euroopa ja Euroopa Liidu üldasjade büroo nõunik Kadri Elias, Välisministeeriumi poliitikaosakonna EL-i välis- ja julgeolekupoliitika büroo direktor Erika Ellamaa-Ots (erika.ellamaa-ots@mfa.ee), sama büroo lauaulem Kristi Torim (kristi.torim@mfa.ee), Kaitseministeeriumi NATO ja Euroopa Liidu osakonna nõunik Thomas Mell (tel 7170096, thomas.mell@kaitseministeerium.ee) ning Keskkonnaministeeriumi kalavarude osakonna juhataja Kaire Märtn (tel 626 0711, kaire.martin@envir.ee).

Seletuskirja finantssätete osa on koostanud Rahandusministeeriumi fiskaalpoliitika osakonna nõunik Tiiu-Tatjana Reinbusch (tel 611 3751, tiuu-tatjana.reinbusch@fin.ee) ja sama osakonna nõunik Mari Lahtmets (tel 611 3520, mari.lahtmets@fin.ee) ning Välisministeeriumi Euroopa osakonna Kagu-Euroopa ja Euroopa Liidu üldasjade büroo nõunik Kadri Elias.

Seletuskirja ühetaolise tõlgendamise ja kohaldamise osa on koostanud Välisministeeriumi juriidilise osakonna EL-i õiguse büroo jurist Edit Kubinyi (edit.kubinyi@mfa.ee). Seletuskirja institutsiooniliste sätete osa ja vaidluste lahendamise osa on koostanud Välisministeeriumi juriidilise osakonna rahvusvahelise õiguse büroo jurist Kerli Tiik (kerli.tiik@mfa.ee) ja sama büroo jurist Kristel Kaeval (tel 637 7433; kristel.kaeval@mfa.ee).

Seletuskirja lõppsätete osa on koostanud Välisministeeriumi Euroopa osakonna Kagu-Euroopa ja Euroopa Liidu üldasjade büroo nõunik Kadri Elias.

Seletuskirja Iirimaa protokolliga osa on kirjutatud Välisministeeriumi Euroopa osakonna Kagu-Euroopa ja Euroopa Liidu üldasjade büroo nõunik Kadri Elias ja sama osakonna Lääne-Euroopa büroo nõunik Kattri-Helina Pöld (tel 637 7137, kattri-helina.pold@mfa.ee).

Seletuskirja Küprosel asuvate suveräänsete baasipiirkondade protokolliga osa on koostanud Välisministeeriumi Euroopa osakonna Kagu-Euroopa ja Euroopa Liidu üldasjade büroo lauaulem Mikael Laidre (tel 637 7286, mikael.laidre@mfa.ee).

Seletuskirja Gibraltari protokolliga on koostanud Välisministeeriumi Euroopa osakonna Lääne-Euroopa büroo nõunik Kattri-Helina Pöld (tel 637 7137, kattri-helina.pold@mfa.ee).

Lepingu eelnõu on tõlkinud eesti keelde Euroopa Komisjoni tõlketeenistus ja keeleliselt toimetanud EL-i Nõukogu sekretariaat.

2. Lepingu sisu ja võrdlev analüüs

Väljaastumisleping koosneb 185 artiklist, kolmest protokollist ja üheksast lisast. Leping jaguneb preambuliks ja kuueks osaks: 1) ühissätted, 2) kodanike õigused, 3) väljaastumisega seotud sätted, 4) üleminek, 5) finants sätted, 6) institutsioonilised ja lõppsätted. Järgnevalt on selgitatud sätete sisu.

PREAMBUL

Väljaastumislepingu preambulis kinnitatakse lepingu kontekst, eesmärgid ja põhimõtted. Leping on ajendatud soovist leppida kokku korra kohane UK väljaastumine EL-ist ja Euratomist, silmas pidades tulevaste suhete raamistikku. Lepingu aluseks on EL ja UK hüvede, õiguste ja kohustuste üldine tasakaal.

EL ja UK kinnitavad vajadust vastastikku ja mittediskrimineerivalt kaitsta oma kodanikke ja nende pereliikmeid, ühtlasi tagades sotsiaalkindlustusperioodidest tulenevad õigused. Lepingu väljaastumisega seotud sätted aitavad tagada selguse ja õiguskindluse kodanikele, ettevõtjatele ning kohtu- ja haldusasutustele. Ülemineku periood on nii EL kui ka UK huvides, sest EL õiguse, sealhulgas rahvusvaheliste lepingute, kohaldamine UK-s ja UK suhtes jätkub lepingus sätestatud eranditega, mis puudutavad UK osalemist EL institutsioonides ja otsustusprotsessides. UK-l on võimalik EL-ist väljaastunud riigina ette valmistada ja sõlmida rahvusvahelisi kokkuleppeid tingimusel, et sellised kokkulepped ei jõustu ega kohaldu ülemineku perioodi jooksul, välja arvatud juhul, kui EL on andnud selleks loa. Preambulis viidatakse ka EL ja UK vahelisele rahalisele kokkuleppele. Ühtlasi kinnitatakse üle lepingu haldamise, eriti vaidluste lahendamise, Iirimaa/Põhja-Iirimaa protokolliga, Küprose suveräänsete baasipiirkondade ja Gibraltari protokollide kokkuleppimise olulisus.

Preambulis tehakse ka viide tulevaste suhete deklaratsioonile ning vajadusele alustada pärast UK EL-ist väljaastumist võimalikult kiiresti ametlikke läbirääkimisi tulevaste lepingute üle.

I ÜHISSÄTTED (artiklid 1-8)

Väljaastumislepingu ühissätetes määratletakse lepingu eesmärk, lepingus kasutatavad mõisted, lepingu territoriaalne kohaldamisala, lepingu tõlgendamise ja rakendamise põhimõtted, hea usu põhimõte, viited EL-i õigusele, liidule ja liikmesriikidele ning ligipääs infosüsteemidele.

Artikli 1 kohaselt on väljaastumislepingu eesmärk sätestada UK EL-ist ja Euratomist väljaastumise kord. Euratomi asutamislepingu artikli 106a kohaselt kohaldatakse EL-i lepingu artiklit 50 ka Euratomi suhtes. EL-ist väljaastumine tähendab seega väljaastumist ka Euratomist.

Artiklis 2 defineeritakse mõisted „EL-i õigus“, „liikmesriik“, „liidu kodanik“, „UK kodanik“ ja „ülemineku periood“. EL-i aluslepingutes ei määratleta mõistet EL-i õigus, kuid EL-i õiguskorrast tuleneb, millistest õigusallikatest see moodustub. Väljaastumislepingus nähakse

ette, et EL-i õiguse moodustavad EL-i aluslepingud, EL-i õiguse üldpõhimõtted, institutsioonide vastuvõetud aktid, rahvusvahelised lepingud, mille osaliseks on liit või mille on sõlminud liikmesriigid liidu nimel, liikmesriikide vahel sõlmitud lepingud, nõukogus vastuvõetud aktid ning deklaratsioonid. Mõiste „liikmesriik“ hõlmab kõik 27 liikmesriiki peale UK. Mõiste „liidu kodanik“ on määratletud ka EL-i aluslepingutes, kuid kuna kodanike õiguste peatükist tulenevad liidu kodanikele ja UK kodanikele õigused, siis selguse huvides kordab väljaastumisleping üle, et liidu kodanik isik, kellel on mõne liikmesriigi kodakondsus. UK kodanik on isik, kes on UK õiguses nii määratletud. „Üleminekuperioodi“ all mõistetakse artiklis 126 määratletud perioodi, mille pikkus ja ulatus on täpsemalt reguleeritud lepingu ülemineku osas.

Artikli 3 kohaselt kohaldatakse väljaastumislepingut UK ja liikmesriikide ning nende territooriumide suhtes samade reeglite kohaselt nagu kohaldatakse nende suhtes EL-i õigust tulenevalt EL-i aluslepingute territoriaalset kohaldatavust käsitlevatest sätetest (EL-i lepingu artikkel 52 ja EL-i toimimise lepingu artikkel 355). Nii hõlmab väljaastumislepingu viide UK-le ja tema territooriumile ka Gibraltari, Kanalisaared ja Mani saare, UK suveräänsed baasipiirkonnad Küprosel ning ülemeremaad ja –territooriumid. Viide liikmesriikidele hõlmab EL-i toimimise lepingu artiklis 355 viidatud territooriumid väljaastumislepingus sätestatud tingimustel.

EL-i aluslepingutele lisatud II lisa kohaselt on UK-l 12 ülemeremaad- ja territooriumi¹, mille suhtes kohaldatakse aluslepingute teatavaid sätteid. Gibraltar on UK ülemereterritooriumidest ainuke, mis on EL-i osa. Siseasjades on Gibraltar suuresti omavalitsuslik, kuid Gibraltari kaitse, välissuhete ja sisejulgeoleku eest vastutab UK. EL-i õiguse järgi on Gibraltar ELTL artikli 355 lõike 3 tähenduses Euroopa territoorium, mille välissuhete eest vastutab liikmesriik ja mille suhtes kohaldatakse EL-i aluslepingute sätteid. Akt Taani Kuningriigi, Iirimaa ning Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi ühinemistingimuste ja aluslepingutesse tehtavate muudatuste kohta² sätestab siiski, et mõnda asutamislepingu osa (nt ühine põllumajanduspoliitika) Gibraltari suhtes ei kohaldata. Gibraltar ei ole osa liidu tolliterritooriumist.

Artiklis 4 sätestatakse väljaastumislepingu mõju, rakendamise ja kohaldamise põhimõtted. Esmalt sätestab artikli 4 lõige 1, et lepingu sätted ja lepingu alusel kohaldatavad liidu õiguse sätted toovad UK-le ja UK-s kaasa samad õiguslikud tagajärjed kui liidus ja selle liikmesriikides. Sellest tulenevalt on juriidiliste ja füüsiliste isikute jaoks vahetult kohaldatavad sellised lepingu sätted või lepingus osutatavad sätted, mis vastavad liidu õiguse kohase vahetu õigusmõju tingimustele, see tähendab üksikisikud saavad liikmesriigi või UK kohtus tugineda EL õigusele, kui see on piisavalt selge, täpne ja tingimusteta.

Lõike 2 kohaselt peab UK tagama riigisiseste esmaste õigusnormidega kirjeldatud põhimõtete järgimise. Seal hulgas peab UK tagama, et tema kohtu- ja haldusasutustel oleks õigus jätta

¹ Anguilla, Kaimanisaared, Falklandi saared, Lõuna-Georgia ja Lõuna-Sandwichi saared, Montserrat, Pitcairn, Saint Helena ja sõltkonnad, Briti Antarktise ala, Briti India ookeani ala, Turks ja Caicos, Briti Neitsisaared ja Bermuda. Aluslepinguid ei ole ELTL artikli 355 lõike 2 teisest lausest tulenevalt kohaldatud Kanalisaarte (Guernsey, Jersey) ja Mani saare suhtes. ELTLi artikli 355 lõike 5 punkti c kohaselt kohaldatakse aluslepinguid Kanalisaarte ja Mani saare suhtes üksnes sel määral, kui see on vajalik, et tagada neid saari käsitlev kord, mis on esitatud 22. jaanuaril 1972 allkirjutatud lepingus uute liikmesriikide astumise kohta Euroopa Majandusühendusse ja Euroopa Aatomienergiaühendusse (Taani, Iirimaa ja Ühendkuningriigi ühinemisleping).

² EÜT 1972, L 73, lk 14.

kohaldamata lepingu sätete või käesoleva lepingu alusel kohaldatavate liidu õigusnormidega vastuolus olev või kokkusobimatu riigisisene õigus.

Lepingus kasutatud EL-i õiguse normide tõlgendamisel lähtutakse EL-i kehtivatest põhimõtetest ja Euroopa Liidu Kohtu praktikast ning UK ametkonnad, sh kohtud peavad pärast üleminekuperioodi lõppu võtma lepingu tõlgendamisel ja rakendamisel kohaselt arvesse EL-i Kohtu praktikat.

Artiklis 5 nähakse sarnaselt EL-i lepingu artiklist 4 tulenevale lojaalse koostöö põhimõttele ette, et lepingu pooled lähtuvad vastastikkuse austuse ja hea usu põhimõttest ning abistavad üksteist lepingust tulenevate kohustuste täitmisel. Lepingu pooled kasutavad kõiki asjakohaseid meetmeid, et tagada lepingust tulenevate kohustuste täitmine.

Artikli 6 kohaselt käsitletakse väljaastumislepingus kõiki viiteid EL-i õigusele selliselt, et lähtutakse EL-i õigusest, mis kehtib üleminekuperioodi lõppkuupäeva seisuga. See tähendab, et kui EL-i õigusakti on muudetud üleminekuperioodi ajal, siis tuleb arvesse võtta ka muudatused ning lähtuda õigusaktist, mis kehtib üleminekuperioodi lõpus. Need reeglid ei kehti lepingu neljanda (üleminekuperiood) ja viienda osa (finantsätted) kohta.

Artiklis 7 nähakse ette, et kui õigusaktides, mida kohaldatakse väljaastumislepingu kohaselt, viidatakse liikmesriikidele ja nende pädevatele asutustele, siis see hõlmab ka UK ja tema pädevad asutused. UK-d ei loeta liikmesriikide hulka juhul, kui õigusakt käsitleb EL-i institutsioonide ja asutuste liikmete valimist ja nimetamist, samuti osalemist nende institutsioonide ja asutuste töös ning EL otsustusprotsessis. Need erandid tulenevad sellest, et pärast väljaastumislepingu jõustumist ja üleminekuperioodi ajal ei osale UK enam EL-i institutsioonide töös ega otsustusprotsessis. Lisaks, viiteid EL-ile käsitletakse nii, et need hõlmavad ka Euratomit.

Artikli 8 kohaselt ei ole UK-l pärast üleminekuperioodi lõppu enam ligipääsu EL-i infosüsteemidele, andmebaasidele ja võrguühendustele. Lepingu mõnedes sätetes nähakse ette erandid sellest üldreegist, kus UK-le säilitatakse teatud ajaks ja teatud eesmärgil juurdepääs mõnele infosüsteemile või andmebaasile. See puudutab valdkondi, kus on vajalik lõpule viia väljaastumise hetkel käimasolevad menetlused (näiteks tolliformaalsused).

II KODANIKE ÕIGUSED (artiklid 9-39)

EL-i isikute vaba liikumist peetakse UK EL-ist väljaastumise üheks põhjuseks. UK valitsus on otsustanud, et isikute vaba liikumine EL-i ja UK vahel lõpeb UK väljaastumisega EL-ist. EL-i ja UK kodanikud ning nende pereliikmed, kes on kasutanud isikute vaba liikumise õigusest tulenevaid õigusi ja elavad üleminekuperioodi lõpus EL-is või UK-s, ei säilitaks oma õigusi ilma EL-i ja UK vahelise kokkuleppeta, sest EL-i õiguse kohaldamine UK suhtes lõpeb pärast üleminekuperioodi. Üleminekuperioodi ajal (01.02.2020-31.12.2020) kohaldatakse UK suhtes EL-i õigust ning EL-i kodanikud saavad isikute vaba liikumise õigust kasutada ja UK-sse elama asuda. Sama kehtib ka UK kodanike suhtes EL-is.

Väljaastumislepingu kodanike õiguste peatüki eesmärk on säilitada EL-i ja UK kodanike ning nende pereliikmete õigused, kes elavad enne üleminekuperioodi lõppu vastuvõtvast riigis EL-i õigusest tuleneva elamisõiguse alusel. UK kodanikud ja nende pereliikmed säilitavad õigused üksnes selles liikmesriigis, kus nad üleminekuperioodi lõpus EL-i õiguse kohaselt elavad. Isikute vaba liikumine liikmesriikide vahel nende suhtes ei säili. Kui nad soovivad ajutiselt

minna teise liikmesriiki pärast üleminekuperioodi lõppu, siis ei vaja nad selleks viisat tingimusel, et neile on väljastatud elamisõigust tõendav dokument väljaastumislepingu kohaselt. Kui nad aga soovivad minna teise liikmesriiki elama, siis kohaldatakse nende suhtes selle liikmesriigi riigisisest õigust ja EL-i seadusliku rände õigusakte, mida kohaldatakse kolmandate riikide kodanike suhtes.

Pärast üleminekuperioodi lõppu ei ole EL-i ja UK kodanikud vastuvõtvast riigis enam EL-i kodanikud EL-i õiguse mõistes – isikute staatus muutub ning nende õigusi reguleerib edaspidi väljaastumisleping, mis on vahetult kohaldatav ja ülimuslik sellega vastuolus olevate riigisiseste sätete suhtes. UK valitsus on otsustanud, et EL-i kodanikud UK-s peavad taotlema elamisõiguse jätkamiseks UK-s uut saatust (*settled status*)³. Uus staatus antakse väljaastumislepingus sätestatud tingimuste kohaselt ning see annab isikule õiguse elamist UK-s jätkata. Kõik õigused ja kohustused väljaastumislepingus on vastastikused, mis tähendab, et ka EL-i liikmesriigid võivad nõuda, et UK kodanikud, kes üleminekuperioodi lõpus liikmesriigis elavad, taotleksid uut saatust. Liikmesriik võib aga otsustada üleminekuperioodi lõpus liikmesriigis elavate UK kodanike suhtes jätkata senist praktikat, kus isik omandab elamisõiguse, kui ta täidab EL-i õigusest (direktiiv nr 2004/38/EÜ) tulenevad tingimused ning elamisõiguse jätkamiseks ei pea uut staatust taotlema. Vastavalt Euroopa Liidu kodaniku seaduse ja teiste seaduste täiendamise seaduse (Ühendkuningriigi Euroopa Liidust välja astumine) eelnõule (Ühendkuningriigi lahkumine EL-ist) ei kavandata Eestis elavate UK kodanike puhul uuesti registreerimist eesmärgiga hoida üleminekuotsustamise võimalikult lihtsa ja sujuvana, seejuures maksimaalselt digitaalsena.

Väljaastumisleping ei reguleeri nende isikute vaba liikumist EL-i ja UK vahel tulevikus (see tähendab pärast üleminekuperioodi lõppu), kes pole väljaastumislepinguga hõlmatud. Selliste isikute vaba liikumise tingimused, sealhulgas viisavaba reisimine, on EL-i ja UK tulevaste suhete läbirääkimiste küsimus. Neil läbirääkimistel tuleb lähtuda vastastikkuse ja liikmesriikide kodanike võrdse kohtlemise põhimõttest.

Väljaastumisleping puudutab vaid EL ja UK kodanikke ning nende pereliikmeid. Kõikide ülejäänud isikute (sealhulgas määratlemata kodakondsusega isikute ja kolmandate riikide kodanike) liikumine EL-ist UK-sse ja UK-s viibimine toimub UK õiguse kohaselt, nagu ka seni.

Järgnevalt on selgitatud väljaastumislepingu kodanike õiguste sätete sisu. Väljaastumislepingu sätete kohaselt säilitatakse isikutele nende senised õigused, mis on omandatud üleminekuperioodi lõpuks EL-i õiguse alusel. See hõlmab nii elamisõigust, töötajate õigusi, kutsekvalifikatsioonide tunnustamist kui ka sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimist EL-i ja UK vahel.

Ühissätted (artiklid 9-12)

Artiklis 9 määratletakse kodanike õiguste osas kasutatavad mõisted – „pereliige“, „piiriülene töötaja“, „vastuvõttev riik“, „töökoha riik“ ja „eestkostõigus“. Mõisted on kooskõlas kehtiva EL-i õigusega. Mõisted „EL-i kodanik“ ja „UK kodanik“ on määratletud väljaastumislepingu ühissätete artiklis 2.

³ 21.06.2018 avaldas UK dokumendi „*EU Settlement Scheme: Statement of Intent*“, mis kirjeldab, mida peavad EL-i kodanikud UK-s elamisõiguse jätkamiseks tegema. Dokument on kättesaadav veebis: <https://www.gov.uk/government/publications/eu-settlement-scheme-statement-of-intent>

„Pereliikmena“ käsitletakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi nr 2004/38/EÜ, mis käsitleb EL-i kodanike ja nende pereliikmete õigust liikuda ja elada vabalt liikmesriikide territooriumil, artiklis 2 nimetatud EL-i ja UK kodanike pereliikmeid, kelleks on abikaasa; partner, kellega EL-i või UK kodanik on sõlminud liikmesriigi õigusaktide kohaselt registreeritud kooselu, kui vastuvõtva liikmesriigi õigus käsitleb registreeritud kooselu abieluga võrdsena; abikaasa või partneri otsejoones alla 21 aastased alanejad lähisugulased või ülalpeetavad ning abikaasa või partneri ülalpeetavad otsejoones ülenejad lähisugulased. Pereliikmena käsitletakse ka teisi isikuid, kelle kohaolek on vajalik EL-i või UK kodanike elamisõiguste kaitseks. Praktikaks võib see tähendada näiteks EL-i või UK kodaniku lapsehoidjaid, kuid ka hooldust vajava ülaneja lähisugulast, keda EL-i või UK kodanik hooldab. See on kooskõlas direktiivi nr 2004/38/EÜ artikliga 3, millega nähakse ette liikmesriigi kohustus hõlbustada muude pereliikmete liikumist koos EL-i kodanikuga. Pereliikme puhul ei ole oluline tema kodakondsus. Kuid selleks, et väljaastumisleping pereliikme suhtes kohalduks, peab pereliige vastama väljaastumislepingu artiklis 9 sätestatud isikulise kohaldamisala reeglitele.

Väljaastumislepinguga ei kaitsta kaugemaid pereliikmeid (kui siin artiklis nimetatud), kes olid EL-i või UK kodanikuga suguluses üleminekuperioodi lõpus, kuid kes ei elanud sel kuupäeval asjaomase pereliikmega koos. Kui kaugem pereliige soovib pärast üleminekuperioodi lõppu EL-i või UK kodanikuga ühineda, kohaldatakse tema suhtes vastuvõtva riigi välismaalaste õigust.

„Piiriülese töötajana“ käsitatakse EL-i ja UK kodanikke, kes kooskõlas EL-i toimimise lepingu artiklitega 45 ja 49 töötavad või tegutsevad füüsilisest isikust ettevõtjatena riigis, kus nad ei ela. EL-i kodanike puhul tähendab see UK-d ja UK kodanike puhul EL-i liikmesriiki. Mõiste on sarnane kehtiva praktikaga, kus piiriülese töötajana käsitletakse EL-i kodanikku, kes töötab või tegutseb füüsilisest isikust ettevõtjana ühes liikmesriigis ja elab mõnes teises liikmesriigis, kuhu ta korrapäraselt naaseb iga päev või vähemalt kord nädalas.

„Vastuvõtva riigi“ ning „töökoha riigi“ all käsitletakse riiki, kus EL-i või UK kodanik elab või töötab enne üleminekuperioodi lõppu ja jätkab seal elamist ja töötamist ka pärast üleminekuperioodi lõppu.

„Eestkosteõiguse“ all mõeldakse nõukogu määruse nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, artiklis 2 määratletud eestkosteõigust, mis hõlmab lapse isiku eest hoolitsemisega seotud õigusi ja kohustusi, eeskätt õigust määrata lapse elukoht.

Artikkel 10 sätestab kodanike õiguste osa isikulise kohaldamisala ehk selle, kelle suhtes väljaastumislepingust tulenevaid kodanike õigusi kohaldatakse, ja kelle õigused säilitatakse. Artikkel 10 lõike 1 kohaselt kohaldatakse väljaastumislepingut EL-i ja UK kodanike suhtes, kes kasutavad isikute vaba liikumist või elavad enne üleminekuperioodi lõppu EL-is või UK-s EL-i õiguse kohaselt ja jätkavad elamist või kes töötavad enne üleminekuperioodi lõppu EL-i õiguse kohaselt piiriülese töötajana.

Väljaastumisleping kaitseb neid EL-i ja UK kodanikke, kes elavad enne üleminekuperioodi lõppu vastuvõtvas riigis EL-i õigusest tuleneva elamisõiguse alusel või kasutavad vaba liikumise õigust üleminekuperioodi lõpus vastuvõtvas riigis. Üldjuhul vastavad kodanikud elamisõiguse tingimustele, kui nad on töötajad või füüsilisest isikust ettevõtjad; neil on piisavalt vahendeid äraelamiseks ja tervisekindlustus; nad on sellistele tingimustele vastava EL-i

kodaniku pereliikmed või nad on juba omandanud alalise elaniku staatuse (mis ei sõltu enam muudest tingimustest). EL-i kodanikud, kes elavad UK-s või UK kodanikud, kes elavad EL-i liikmesriigis kooskõlas selle riigi riigisisese õigusega, kuid ei vasta EL-i vaba liikumise õiguse tingimustele, võivad riiki jääda riigisisese õiguse kohaselt, mida UK väljaastumine EL-ist ei mõjuta. Siia alla kuuluvad näiteks sellised juhtumid, kus pereliikme määratluse alla mittekuuluv EL-i kodanik on läinud elama oma UK kodanikust pereliikme juurde.

Väljaastumislepingut kohaldatakse elamisõiguse tingimustele vastavate EL-i ja UK kodanike pereliikmete suhtes:

- kes elavad enne üleminekuperioodi lõppu vastavalt, kas EL-is või UK-s EL-i õiguse kohaselt ja jätkavad seal elamist;

See säte hõlmab EL-i ja UK kodanike olemasolevad pereliikmed.

- kes on enne üleminekuperioodi lõppu EL-i või UK kodaniku või piiriüleste töötajaga otseselt seotud, kuid kes ei ela enne üleminekuperioodi lõppu vastavalt, kas EL-is või UK-s aga soovivad EL-i või UK kodaniku või piiriülese töötajaga hiljem ühineda ja kes vastavad ühinemise hetkel direktiivi nr 2004/38/EÜ pereliikme määratlusele;

See säte hõlmab pereliikmed, kellega EL-i või UK kodanik on otseselt seotud juba enne üleminekuperioodi lõppu. Väljaastumislepinguga ei kaitsta mitte ainult neid lähedasi pereliikmeid, kes elavad seaduslikult vastuvõtvas riigis koos EL-i või UK kodanikuga, vaid ka neid lähedasi pereliikmeid, kes ei elanud temaga koos vastuvõtvas riigis üleminekuperioodi lõpus. Nad saavad pärast üleminekuperioodi EL-i või UK kodanikuga ühineda eeldusel, et ollakse endiselt EL-i või UK kodanikuga seotud. Tulevased pereliikmed (näiteks tulevased abikaasad või partnerid), kellega ei olda otseselt seotud üleminekuperioodi lõpus, saavad EL-i või UK kodanikuga ühineda vastuvõtva riigi riigisisese õiguse kohaselt. Sealhulgas on vastuvõtval riigil õigus kehtestada pereliikme suhtes viisanõue. Väljaastumislepingu artikli 14 lõike 3 kohaselt peab vastuvõttev riik sellisel juhul igati hõlbustama viisa taotlemist ning viisa tuleb väljastada ilma tasuta ning kiirmenetlusega.

- kes sünnib EL-i või UK kodanikul või kelle EL-i või UK kodanik lapsendab enne üleminekuperioodi lõppu EL-is, UK-s või väljaspool seda ja kes vastab direktiivi nr 2004/38/EÜ pereliikme määratlusele.

See säte hõlmab EL-i ja UK kodanike tulevased lapsed. Bioloogilisi ja lapsendatud lapsi koheldakse võrdselt. Tulevaste laste puhul on eelduseks, et vähemalt üks lapsevanem on vastavalt kas EL-i või UK kodanik või on lapsevanemal lapse ainu või jagatud hooldusõigus.

Väljaastumislepingut kohaldatakse ka pereliikme suhtes, kes on enne üleminekuperioodi lõppu vastuvõtvas riigis direktiivi nr 2004/38/EÜ artiklite 12 (pereliikme elamisõiguse säilitamine liidu/UK kodaniku surma või lahkumise korral), 13 (pereliikme elamisõiguse säilitamine abielulahutuse, abielu kehtetuks tunnistamise või registreeritud kooselu lõpetamise korral), 16 (pereliige, kes ei ole liikmesriigi/UK kodanik, kuid on koos liidu/UK kodanikuga elanud vastuvõtvas liikmesriigis/UK-s seaduslikult ja pidevalt viis järjestikust aastat), 17 (erandid seoses isikutega, kes ei tööta enam vastuvõtvas liikmesriigis, ja nende pereliikmetega) ja 18 (alalise elamisõiguse omandamine teatavate pereliikmete poolt, kes ei ole liikmesriigi/UK kodanikud) kohaselt.

Direktiivi nr 2004/38/EÜ artikli 3 lõike 2 kohaselt peab vastuvõttev liikmesriik kooskõlas oma õigusaktidega hõlbustama ka järgmiste isikute riiki sisenemist ja seal elamist:

- a) muud pereliikmed, sõltumata nende kodakondsusest, kes on EL-i või UK kodaniku ülalpeetavad või leibkonna liikmed lähteriigis, või kui tõsised tervislikud põhjused nõuavad vältimatult, et EL-i või UK kodanik peab pereliiget isiklikult hooldama;
- b) partner, kellel on EL-i või UK kodanikuga püsiv ja nõuetekohaselt tõendatud suhe.

Artikli 10 lõike 2 kohaselt säilitavad nimetatud isikud (kelle riiki sisenemist või seal elamist on liikmesriik kooskõlas oma õigusaktidega hõlbustanud enne üleminekuperioodi lõppu) oma elamisõiguse, kui nad jätkavad vastuvõtvas riigis elamist pärast üleminekuperioodi lõppu.

Artikli 10 lõike 3 kohaselt kehtib artikli 9 lõikest 2 tulenev ka nende isikute suhtes, kes esitasid riiki sisenemise ja seal elamise hõlbustamise taotluse enne üleminekuperioodi lõppu ning kelle suhtes vastuvõttev riik langetab positiivse otsuse pärast üleminekuperioodi.

Artikli 10 lõike 5 kohaselt uurib vastuvõttev riik põhjalikult isiku olukorda ja esitab talle võimaliku sisenemis- või elamisekeelu põhjendused.

Artikkel 11 sätestab EL-i ja UK kodanike ning nende pereliikmete elamisõiguse järjepidevuse. Elamisõiguse jätkumist vastuvõtvas riigis ei mõjuta ajutine eemalviibimine (periood, mis üldjuhul ei ületa kuut kuud aastas). Ka juhul, kui isik viibib üleminekuperioodi lõpus ajutiselt vastuvõtvast riigist eemal, võib ta pärast üleminekuperioodi lõppu vastuvõtvasse riiki uuesti siseneda ja seal elamist jätkata. Väljaastumislepingu artikli 15 lõike 2 kohaselt kehtib alalise elamisõiguse saamiseks direktiivi nr 2004/38/EÜ artikli 16 lõige 3. Direktiivi selle sätte kohaselt ei mõjuta elamisperioodi pidevust ajutine riigist eemalviibimine, mis ei ületa kuut kuud aastas, või pikemaajaline eemalviibimine seoses kohustusliku ajateenistusega või üks eemalviibimine maksimaalselt kaheteistkümne järjestikuse kuu jooksul olulistel põhjustel, näiteks rasedus ja sünnitus, raske haigus, õpingud või tööalane koolitus või lähetus mõnda teise liikmesriiki või kolmandasse riiki. Seega, kui isik ei ole enne üleminekuperioodi lõppu omandanud alalist elamisõigust, siis elamisõiguse jätkumiseks ei või ta viibida vastuvõtvast riigist eemal üldjuhul kauem, kui kuus kuud aastas.

Kui isik on omandanud enne üleminekuperioodi lõppu direktiivist nr 2004/38/EÜ tuleneva alalise elamisõiguse, siis ta ei kaota seda samuti ajutise eemalviibimise tõttu vastuvõtvast riigist. Isik kaotab alalise elamisõiguse üksnes juhul, kui ta viibib väljaspool vastuvõtvat riiki pikemalt kui viis järjestikust aastat. Direktiivi nr 2004/38/EÜ artikli 16 lõike 4 kohaselt kaotab EL-i kodanik alaline elamisõiguse juhul, kui vastuvõtvast riigist viibitakse eemal kaks järjestikust aastat. Seega näeb väljaastumisleping ette soodsama pikema eemalviibimise võimaluse. Säte on sarnane pikaajalise elaniku direktiivi 2009/109/EÜ artikli 9 lõikega 4, kus pikaajalise elaniku elamisluba kaotatakse, kui välismaalane on viibinud eemal liikmesriigist pikemalt kui kuus järjestikust aastat.

Artikkel 12 sätestab, et väljaastumislepingu kodanike õiguste puhul on keelatud igasugune diskrimineerimine kodakondsuse alusel.

Õigused ja kohustused (artiklid 13-23)

Artikkel 13 sätestab EL-i ja UK kodanike ning nende pereliikmete elamisõiguse jätkumise vastuvõtvas riigis. Lõigete 1-3 kohaselt on EL-i ja UK kodanikel vastuvõtvas riigis õigus elada sarnaselt EL-i toimimise lepingu artiklites 21, 45 ja 49 ning direktiivis nr 2004/38/EÜ sätestatule. EL-i ja UK kodanikel on õigus viibida vastuvõtvas riigis kuni kolm kuud ilma, et nad peaksid täitma mingeid formaalsusi peale nõude omada kehtivat isikutunnistust või passi (direktiivi nr 2004/38/EÜ artikkel 6). Üle kolmekuulise riigis elamise korral peavad EL-i või UK kodanikud vastuvõtvas riigis kas õppima, töötama või tegutsema füüsilisest isikust ettevõtjana, neil peab olema enda ja oma pere jaoks piisavalt vahendeid, et mitte koormata oma elamisperioodi ajal vastuvõtva riigi sotsiaalsüsteemi ja neil peab olema ka vastuvõtva riigi ravikindlustus (direktiivi nr 2004/38/EÜ artikkel 7). EL-i ja UK kodanike pereliikmetel on õigus liikuda kaasa samadel tingimustel. Seega tagatakse lepinguga EL-i ja UK kodanike ning nende pereliikmete kehtivate õiguste jätkumine ja säilitatakse vastuvõtvas riigis elamise

tingimused. Isikud, kes saavad enne üleminekuperioodi lõppu EL-i või UK-sse, saavad pärast üleminekuperioodi lõppu elamist jätkata direktiivist nr 2004/38/EÜ tulenevate tingimuste kohaselt ning omandada viie aastaga alaline elamisõigus. See tähendab, et kui isik siseneb vastuvõtvasse riiki vähem, kui kolm kuud enne üleminekuperioodi lõppu, siis kehtib tema suhtes direktiivi nr 2004/38/EÜ artikkel 6. Kui kolm kuud saab täis, peab isik vastuvõtvas riigis, kas õppima, töötama või tegutsema füüsilisest isikust ettevõtjana, tal peab olema piisavalt vahendeid äraelamiseks ja ravikindlustus. Viie aasta täitumisel omandab isik vastuvõtvas riigis alalise elamisõiguse. Lepingu artikli 21 lõike 2 kohaselt ei ole vastuvõttev riik kohustatud tagama õigust sotsiaalabile elamisperioodi esimese kolme kuu jooksul. Samuti pole see riik kohustatud enne alalise elamisõiguse saamist maksma õppetoetusi.

Artikli 13 lõikega 4 keelatakse vastuvõtval riigil seada EL-i või UK kodanike elamisõiguse andmisele, säilitamisele või kaotamisele isikutele ebasoodsaid tingimusi. Vastuvõttev riik võib kohaldada täiendavaid tingimusi üksnes isiku kasuks.

Artikkel 14 sätestab EL-i ja UK kodanike ning nende pereliikmete lahkumis- ja sisenemisõiguse. EL-i ja UK kodanikel ja nende pereliikmetel, kes elavad vastuvõtvas riigis kooskõlas väljaastumislepingu kodanike õigustega, säilib õigus vastuvõtvas riigist lahkuda ja sinna uuesti siseneda (direktiivi nr 2004/38/EÜ artikkel 4 ja 5). Artikliga jätkatakse kehtivat praktikat, kus kodanikud saavad siseneda või lahkuda riigi territooriumilt kehtiva reisidokumendi või isikutunnistuse alusel ning kolmandate riikide kodanikest pereliikmete puhul kehtiva reisidokumendi alusel. See aitab vähendada halduskoormust liikmesriikides ning on kodanikele soodsam.

Vastuvõttev riik võib otsustada, et viis aastat pärast üleminekuperioodi lõppu ei tunnista ta riiki sisenemisel või riigist väljumisel enam isikutunnistust, kui isikutunnistus ei sisalda Rahvusvahelise Tsiivilennunduse Organisatsiooni (*International Civil Aviation Organization*) standarditele vastavat biomeetrilisi andmeid sisaldavat kiipi.

Artikli 14 lõike 2 kohaselt ei või vastuvõttev riik nõuda riiki sisenemise või väljumise viisat ega kohaldada samaväärset nõuet, kui isikule on väljastatud dokument (väljaastumislepingu artikli 17 või 24 alusel), mis tõendab väljaastumislepingust tulenevaid õigusi. See tähendab, et näiteks väljaastumislepinguga kaetud EL-i kodanikud saavad UK-sse siseneda talle UK-s väljastatud dokumendiga ning viisanõuet tema suhtes ei ole. Kõikide muude EL-i kodanike suhtes võib UK tulevikus aga kohaldada riiki sisenemise nõudeid oma riigisisese õiguse kohaselt.

Artikli 14 lõike 3 kohaselt peab vastuvõttev riik igati hõlbustama viisa taotlemist, kui vastuvõttev riik on kehtestanud viisanõude pereliikmele, kes ühineb EL-i või UK kodanikuga pärast üleminekuperioodi lõppu.

Artikkel 15 sätestab EL-i ja UK kodanike ning nende pereliikmete alalise elamisõiguse omistamise tingimused. EL-i ja UK kodanikud ning nende pereliikmed, kes on EL-i õiguse kohaselt elanud vastuvõtvas riigis järjestikku viis aastat, saavad selles riigis alalise elamisõiguse direktiivi nr 2004/38/EÜ sätete kohaselt. Elamisperioodid enne ja pärast üleminekuperioodi liidetakse. See tähendab, et isikud saavad jätkata õiguste omandamist ka pärast üleminekuperioodi lõppu. Näiteks, kui EL-i kodanik on elanud üleminekuperioodi lõpus UK-s neli aastat, siis ta saab elamist jätkata ja viie järjestikuse aasta täitumisel omandab ta alalise elamisõiguse. Samuti on võimalik omandada alaline elamisõigus EL-i või UK

kodanikul, kes enne üleminekuperioodi lõppu ei ole taotlenud vastuvõtvast riigist alalist elamisõigust, kuid tingimused on täidetud ja ta elab vastuvõtvast riigis edasi.

Lisaks EL-i kodanikele ja nende olemasolevatele pereliikmetele, kes elavad vastuvõtvast riigis üleminekuperioodi lõpus, on alalise elamisõiguse omandamise õigusega kaetud ka tulevased pereliikmed, kes saavad omandada alalise elamisõiguse pärast üleminekuperioodi lõppu, kui nad ühinevad EL-i või UK kodanikuga ja on vastuvõtvast riigis elanud kokku viis järjestikust aastat.

Artikli 15 lõike 2 kohaselt kohaldatakse elamisperioodi suhtes direktiivi nr 2004/38/EÜ artikli 16 lõikest 3 tulenevat, mille kohaselt ei mõjuta elamisperioodi pidevust ajutine eemalviibimine riigist, mis ei ületa kuut kuud aastas, või pikemaajaline eemalviibimine seoses kohustusliku ajateenistusega või üks eemalviibimine maksimaalselt kaheteistkümne järjestikuse kuu jooksul olulistel põhjustel, näiteks rasedus ja sünnitus, raske haigus, õpingud või tööalane koolitus või lähetus mõnda teise riiki.

Artikli 15 lõikest 3 tulenevalt kaotab isik alalise elamisõiguse üksnes juhul, kui isik viibib vastuvõtvast riigist eemal järjestikku viis aastat. See säte näeb ette erinevuse võrreldes direktiivi nr 2004/38/EÜ artikli 16 lõikega 4, mille kohaselt kaotab isik liikmesriigis alalise elamisõiguse, kui viibib riigist eemal kaks järjestikust aastat. Seega on väljaastumislepingu see säte soodsam, kui EL-i õigus. Samas on EL-i kodanikel EL-i õiguse kohaselt isikute vaba liikumise õigus ja isegi juhul, kui isik kaotab liikmesriigis alalise elamisõiguse kahe aastase eemalviibimise tõttu, saab ta sellesse liikmesriiki alati uuesti elama, tööle või õppima asuda. Väljaastumislepinguga kaetud UK kodanikel aga EL-i isikute vaba liikumise õigust enam ei ole ning pärast alalise elamisõiguse kaotamist liikmesriigis saavad nad sinna uuesti elama, tööle või õppima asuda liikmesriigi riigisisese õiguse kohaselt. Sama kehtib väljaastumislepinguga kaetud EL-i kodanikele UK suhtes.

Artikkel 16 näeb ette elamisõiguse perioodide kogumise. EL-i ja UK kodanikud ning nende pereliikmed, kes on üleminekuperioodi lõpus elanud vastuvõtvast riigis vähem kui viis aastat, säilitavad õiguse omandada viie aastaga alaline elamisõigus. Elamisperioodid enne ja pärast üleminekuperioodi liidetakse. Näiteks, kui EL-i kodanik on elanud üleminekuperioodi lõpuks UK-s neli aastat, siis ta saab elamist jätkata ja viie järjestikuse aasta täitumisel omandab ta alalise elamisõiguse.

Artikkel 17 käsitleb vastuvõtvast riigis viibimise staatuse muutmist. Nähakse ette, et üleminekuperioodi lõpus vastuvõtvast riigis EL-i õiguse kohaselt elavad EL-i või UK kodanikud ning nende pereliikmed säilitavad lepingust tulenevad õigused ka siis, kui nende staatus muutub – üliõpilased saavad asuda tööle (ja saada töötajaks), töötajad saavad jääda pensionile (ja muutuda majanduslikult sõltumatuks isikuks), majanduslikult sõltumatud isikud saavad asuda õppima jne. Näiteks, kui UK-s õppiv üliõpilane lõpetab õpingud aastal 2020, on tal võimalik jääda UK-sse ja otsida seal tööd ning saada töötajaks ja tugineda oma õiguste osas vahetult lepingule.

Isikud, kes üleminekuperioodi lõpus elavad vastuvõtvast riigis EL või UK kodanike ülalpeetavate pereliikmena, ei saa muutuda iseseisvaks väljaastumislepingu kohaseks õiguste valdajaks, vaid nende ülalpeetavate pereliikmete staatus ülalpeetavana säilib isegi siis, kui nad ei ole enam ülalpeetavad. See tähendab, et pereliikmetest ei saa artikli 10 lõike 1 punktides a-d nimetatud isikuid ehk iseseisvat EL-i või UK kodanikku, kes elab enne üleminekuperioodi

lõppu EL-is või UK-s EL-i õiguse kohaselt ja jätkab elamist või kes töötab enne üleminekuperioodi lõppu EL-i õiguse kohaselt piiriülese töötajana.

Artikli 17 lõike 2 kohaselt säilitavad pereliikmed, kes on enne üleminekuperioodi lõppu ülalpeetavad, oma lepingust tulenevad õigused ka siis, kui nad ei ole enam ülalpeetavad.

Artikkel 18 näeb ette EL-i ja UK kodanike ning nende pereliikmete uue staatuse taotlemise ja elamisõigust tõendavate dokumentide väljastamise, mille detailne kirjeldus väljaastumislepingus aitab kodanike jaoks tagada õigusselgust tulevikus. Artikli 18 lõike 1 kohaselt võib vastuvõttev riik nõuda, et EL-i ja UK kodanikud ning nende pereliikmed, kes elavad riigis väljaastumislepingu kohaselt, taotleksid seda tõendavat uut staatust ja dokumenti. Dokument võib olla ka digitaalses vormis. Vastuvõtvale riigile jääb kaalutusõigus otsustada, kas ta näeb ette uue staatuse taotlemise või mitte. Väljaastumislepinguga kaetud isikud muutuvad üleminekuperioodi lõppedes EL-i kodanikest isikuteks, kelle õigusi reguleerib väljaastumisleping. Vastuvõtval riigil on õigus neid isikuid tuvastada ja EL-i kodanikest eristada. UK valitsus on andnud teada, et EL-i kodanikud peavad elamisõiguse jätkamiseks UK-s taotlema uut staatust (*settled status*).

Uue staatuse taotlemiseks näeb artikkel 18 ette tingimused, millest vastuvõttev riik peab juhinduma. Olulisemad neist on:

- lõpptähtaeg uue staatuse taotlemiseks ei või olla lühem, kui kuus kuud pärast üleminekuperioodi lõppu. See puudutab isikuid, kes elavad üleminekuperioodi lõpus vastuvõtvas riigis. Isikute puhul, kellel on väljaastumislepingu kohaselt õigus asuda elama vastuvõtvasse riiki, on see tähtaeg kolm kuud pärast riiki saabumist. Siia alla lähevad näiteks pereliikmed, kes lepingu artikli 9 lõike 1 punkti (e) alapunti (ii) kohaselt olid EL-i või UK kodanikuga otseselt seotud üleminekuperioodi lõpus ja kes ühinevad hiljem, samuti tulevased lapsed. Uue staatuse taotlemine võib alata juba üleminekuperioodi ajal. Staatuse taotlemise tähtaeg pikeneb automaatselt aasta võrra, kui staatuse taotlemisel ilmnevad tehnilised takistused. Kui isik, kellel on väljaastumislepingust tulenevad õigused, jätab uue staatuse tähtaja jooksul taotlemata, kaalub vastuvõttev riik hoolikalt põhjuseid ning kui staatuse taotlemata jätmisel oli kaalukad põhjused, annab riik isikule uue mõistliku tähtaja.
- haldusmenetlus staatuse taotlemisel peab olema sujuv, läbipaistev, lihtne ja mitte liialt koormav;
- uut staatust tõendav dokument väljastatakse isikule tasuta või tasu eest, mis ei ületa samalaadse dokumendi taotlemise lõivu vastuvõtvas riigis;
- isikutel, kellele on enne üleminekuperioodi lõppu väljastatud direktiivi nr 2004/38/EÜ kohaselt alalise elukoha tõend või alaline elamisluba, on õigus vahetada see dokument uue dokumendi vastu tasuta;
- vastuvõttev riik võib staatuse taotlemisel küsida isikuttõendavat dokumenti ja muude staatuse taotlemist toetavate dokumentide koopiaid. Originaaldokumente võib nõuda vaid erilistel juhtudel;
- avaliku korra või julgeoleku huvides võib vastuvõttev riik teostada isiku suhtes julgeolekukontrolle ja selgitada välja, kas esineb piirangud elamisõigusele; selleks võib vastuvõttev riik nõuda informatsiooni varasema kohtuliku karistatuse kohta;
- uus elamisõigust tõendav dokument peab sisaldama märget, et see on väljastatud väljaastumislepingu kohaselt;
- isik võib elamisõiguse andmata jätmise otsust vaidlustada.

Artikli 18 lõige 4 näeb ette, et kui vastuvõttev riik ei nõua uue saatuse taotlemist, on väljaastumislepinguga kaetud isikutel sellegipoolest õigus saada elamisõigust tõendav dokument, mis võib olla digitaalses vormis ja mis tõendab, et dokument on väljastatud väljaastumislepingu kohaselt.

Artikkel 19 sätestab elamisõigust tõendavate dokumentide väljastamise üleminekuperioodi ajal. Vastuvõttev riik võib lubada uue saatuse taotlemist juba üleminekuperioodi ajal, kuid sellel ajaperioodil väljastatud dokumendil ei ole mõju enne üleminekuperioodi lõppu. Üleminekuperioodi lõpuni kohaldatakse UK suhtes EL-i õigust ning isikute õigused tulenevad EL-i õigusest, võttes arvesse väljaastumislepingu erisusi.

Kui vastuvõttev riik teeb isiku taotluse suhtes positiivse otsuse enne üleminekuperioodi lõppu, kohalduvad üleminekuperioodi ajal staatuse tagasivõtmiseks direktiivis 2004/38/EÜ sätestatud tingimused ja garantiid. Kui vastuvõttev riik teeb isiku taotluse suhtes keelduva otsuse enne üleminekuperioodi lõppu, on isikul õigus esitada uus taotlus kuue kuu jooksul pärast üleminekuperioodi lõppu.

Artikkel 20 näeb ette garantiid elamisõiguse piiramisel. Artikli 20 lõike 1 kohaselt käsitletakse EL-i ja UK kodanike ning nende pereliikmete käitumist ja tegusid enne üleminekuperioodi lõppu direktiivi nr 2004/38/EÜ sätete kohaselt, mis reguleerivad lubatavaid piiranguid sisenemis- ja elamisõigusele avaliku korra, julgeoleku või tervishoiu huvides.

Artikli 20 lõige 2 kohaselt võib pärast üleminekuperioodi lõppu vastuvõtvas riigis EL-i ja UK kodanike ning nende pereliikmete osas kohaldada piiranguid riigisisese õiguse kohaselt, arvestades väljaastumislepingu artiklis 21 sätestatud tingimusi ja garantiisid.

Artikli 18 lõike 3 kohaselt võib vastuvõttev riik võtta vajalikud meetmed väljaastumislepingust tulenevate õiguste lõpetamiseks, kehtetuks tunnistamiseks või nendest keeldumiseks, kui õigusi on kuritarvitatud või on toime pandud pettus, näiteks fiktiivabielu. Selliste meetmete suhtes peavad isikutel olema menetluslikud tagatised.

Artikkel 21 näeb ette tagatised ja kaebeõiguse. Direktiivi nr 2004/38/EÜ artiklis 15 ja VI peatükis sätestatud menetluslike tagatise kohaldatakse vastuvõtva riigi otsuste suhtes, mis piiravad väljaastumislepinguga kaetud isikute elamisõigust.

Direktiivi asjaomane peatükk sätestab põhimõtte, et EL-i kodaniku elamisõigust võib piirata ainult avaliku korra ja riigi julgeoleku kaalutlustel ja et isiku poolt käsitletav oht peab kujutama tõelist, vahetut ja piisavalt tõsist ohtu, mis kahjustab mõnd ühiskonna põhihuvi. Direktiiv käsitleb ka kaitset väljasaatmise vastu ja kehtib põhimõtte, et mida kauem on isik elanud vastuvõtvas riigis, seda suurem kaitse on väljasaatmise vastu. Näiteks alalise elamisõigusega isiku, kes on elanud vastuvõtvas riigis kauem kui 10 aastat või alaealise võib välja saata ainult siis, kui see on hädavajalik riigi julgeoleku huvides.

Artikkel 22 näeb kooskõlas direktiivi nr 2004/38/EÜ artikliga 23 ette seonduvad õigused pereliikmetele. Sõltumata kodakondsusest võivad EL-i või UK kodaniku pereliikmed, kellel on vastuvõtvas riigis elamisõigus või alaline elamisõigus, selles riigis tööle asuda või füüsilisest isikust ettevõtjana tegutseda. Selle sättega välistatakse, et vastuvõttev riik võiks tulevikus kehtestada näiteks tööturu kaitse meetmeid kolmandate riikide kodanikest pereliikmete suhtes.

Artikkel 23 näeb kooskõlas direktiivi nr 2004/38/EÜ artikliga 24 ette võrdse kohtlemise. Kõiki väljaastumislepingu kohaselt vastuvõtva riigi territooriumil elavaid EL-i ja UK kodanikke koheldakse võrdselt kõnealuse riigi kodanikega. See õigus kehtib ka pereliikmete suhtes, kellel on seal elamisõigus või alaline elamisõigus.

Artikli 23 lõike 2 kohaselt ei ole vastuvõttev riik kohustatud tagama õigust sotsiaalabile elamisperioodi esimese kolme kuu jooksul. Samuti pole see riik kohustatud enne alalise elamisõiguse saamist maksma õppetoetusi. Eesti õppetoetuste ja õppelaenu seaduse kohaselt on õppetoetust võimalik taotleda isikul, kes on Eesti kodanik või viibib Eestis pikaajalise elaniku või tähtajalise elamisloa või alalise või tähtajalise elamisõiguse alusel. Seega on Eesti süsteem paindlikum, kui väljaastumislepingus sätestatud ning tulevikus on ka UK kodanikel võimalik taotleda Eestis õppetoetusi ilma alalise elamisloata.

Töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate õigused (artiklid 24-26)

Artikliga 24 nähakse ette töötajate õiguste säilitamine. Töötajad vastuvõttavas riigis ja piiriülesed töötajad töökoha riigis säilitavad õigused, mis tulenevad EL-i toimimise lepingu artiklist 45 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest nr 492/2011, töötajate liikumisvabaduse kohta liidu piires. Need õigused hõlmavad:

- kodakondsuse alusel mittediskrimineerimist tööle võtmisel, töö tasustamisel ja töötingimuste seadmisel;
- õigust asuda pakutavale tööle vastuvõttavas riigis võrdsetel tingimustel selle riigi kodanikega;
- õigust vastuvõtva riigi tööhõive asutuse abile, mida osutatakse selle riigi kodanikele;
- õigust võrdsele kohtlemisele töötingimuste suhtes, eelkõige seoses töötasu, vallandamise ja töötuks jäämise puhul tööle ennistamise või uue töökoha leidmisega;
- õigust sotsiaal- ja maksusoodustustele;
- kollektiivseid õigusi;
- õigusi seoses elamispinnaga;
- õigust sellele, et laps võetakse riigi üldhariduskooli, töö käigus toimuva väljaõppe kursustele ja kutseõppekursustele.

Artikli 24 lõige 2 sätestab, et kui töötaja otsene alaneja lähisugulane jätkab vastuvõttavas riigis haridusteed, kuid töötaja ise selles riigis enam ei ela, on lapse peamisel hooldajal riigis elamisõigus kuni laps jõuab täisikka. Kui isik vajab pärast täisikka jõudmist endiselt hoolt, on hooldajal õigus elada riigis kuni isiku haridustee lõppemiseni. Sarnane põhimõte on sätestatud ka kehtiva direktiivi 2004/38/EÜ artiklis 7.

Artiklis 25 nähakse ette füüsilisest isikutest ettevõtjate õiguste säilitamine. Füüsilisest isikust ettevõtjad vastuvõttavas riigis või piiriüleselt töötavad füüsilisest isikust ettevõtjad töökohariigis säilitavad õigused, mis tulenevad EL-i toimimise lepingu artiklitest 49 ja 55. Need õigused hõlmavad:

- õigust asuda tööle füüsilisest isikust ettevõtjana ning asutada ettevõtteid EL-i toimimise lepingu artikli 49 kohaselt võrdsetel tingimustel selle riigi kodanikega;
- õigust vastuvõtva riigi tööhõive asutuse abile, mida osutatakse selle riigi kodanikele;
- õigust võrdsele kohtlemisele töötingimuste suhtes, eelkõige seoses töötasu, vallandamise ja töötuks jäämise puhul tööle ennistamise või uue töökoha leidmisega;
- õigust sotsiaal- ja maksusoodustustele;
- kollektiivseid õigusi;

- õigusi seoses elamispiinnaga;
- õigust sellele, et laps võetakse riigi üldhariduskooli, töö käigus toimuva väljaõppe kursustele ja kutseõppekursustele.

Artikli 25 lõige 2 sätestab sarnaselt artiklis 24 lõikes 2 märgitule, et kui füüsilisest isikust ettevõtja otsene alaneja lähisugulane jätkab vastuvõtvas riigis haridusteed, kuid ettevõtja ise selles riigis enam ei ela, on lapse peamisel hooldajal riigis elamisõigus kuni laps jõuab täisikka. Kui isik vajab pärast täisikka jõudmist endiselt hoold, on hooldajal õigus elada riigis kuni isiku haridustee lõppemiseni.

Artikli 26 kohaselt võib töökoha riik nõuda EL-i ja UK piiriülestelt töötajatelt, et nad taotleksid dokumenti, mis tõendab väljaastumislepingust tulenevaid õigusi. Töötajal on õigus vastuvõtvalt riigilt asjaomane dokument saada.

Kutsekvalifikatsioonid (artiklid 27-29)

Artikkel 27 sätestab, et EL-i ja UK kodanike ning nende pereliikmete kutsekvalifikatsioonid, mida on tunnustatud vastuvõtvas riigis enne üleminekuperioodi lõppu, jäävad selles riigis kehtima ka pärast üleminekuperioodi. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi nr 2005/36/EÜ, kutsekvalifikatsioonide tunnustamise kohta, artikli 3 kohaselt on kutsekvalifikatsioon haridust tõendava dokumendiga, pädevuskinnituse ja/või töökogemusega tõendatud kvalifikatsioon.

Lisaks direktiivile nr 2005/36/EÜ, reguleerivad kutsekvalifikatsioonide tunnustamist ka advokaadi kutseala direktiiv (98/5/EÜ), raamatupidamise aastaaruannete ja konsolideeritud aruannete kohustuslikku auditi direktiiv (2006/43/EÜ) ning direktiiv, mis käsitleb tegelemist ja kauplemist toksiliste toodetega ja nende vahendamist ning tegevusi (74/556/EMÜ). Viimati nimetatud direktiivi ei lisatud konsolideerimise ajal direktiivi nr 2005/36/EÜ teksti, mis koondab üle 30 eraldi direktiivi ühte direktiivi. Pärast üleminekuperioodi lõppu jäävad kehtima tunnustamised, mis on tehtud eelnimetatud direktiivide sätet alusel.

Artikli 27 lõige 2 kinnitab üle mõned probleemsemad/uuemad kohustused direktiivis nr 2005/36/EÜ, sealhulgas kohustus tunnustada kolmanda riigi kutsekvalifikatsiooni, mis on juba ühes EL-i riigis tunnustatud ning ka aktsepteerida osalist tunnustamist/Euroopa kutsekaarti.

Artikkel 28 käsitleb pooleli jäänud tunnustamise menetlusi. Vastuvõtva riigi pädev asutus on kohustatud juhinduma kehtivatest direktiividest, kui tunnustamise menetlus on alanud enne üleminekuperioodi lõppu.

Artikkel 29 käsitleb halduskoostööd. EL-i ja UK pädevad asutused on kohustatud tegema koostööd, kui tunnustamise menetlus jääb pooleli (artikkel 26). Erandina väljaastumislepingu artiklist 7, saab UK kasutada IMI (siseturu info-) süsteemi (infovahetuseks) kuni 9 kuud pärast üleminekuperioodi lõppu.

Väljaastumislepingus sätestatud kutsekvalifikatsioonide tunnustamise tingimused on otstarbekad ja EL-i ning UK kodanike ja nende pereliikmete õigusi arvestavad.

Sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimine (artiklid 30-35)

Artiklid 30-35 reguleerivad sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimist, sealhulgas koordinatsioonipõhimõtete jätkumist ja riikidevahelist halduskoostööd. EL-i sotsiaalkindlustuse koordinatsioonireeglid on sätestatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses nr 883/2004 sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise kohta ja seda rakendavas määruses nr 987/2009.

Nimetatud määruseid kohaldatakse järgmiste sotsiaalkindlustuse liikide puhul:

- 1) ravikindlustus ja haigushüvitised;
- 2) sünnitus- ja sellega samaväärsed isadushüvitised;
- 3) invaliidsushüvitised (sh töövõimetoetus);
- 4) vanadushüvitised (pensionid);
- 5) toitjakaotushüvitised;
- 6) tööõnnetus- ja kutsehaigushüvitised;
- 7) matusetootus;
- 8) töötushüvitised;
- 9) eelpensionihüvitised;
- 10) perehüvitised.

Koordinatsioonireeglid määravad kindlaks liikmesriigi, kes on kohustatud isikule piiriüleses olukorras hüvitisi maksma või raviteenuste eest tasuma, sätestavad kohustuse hüvitise õiguse kindlakstegemisel arvestama ka teises riigis väljateenitud kindlustusperioodidega ja kohustavad hüvitisi eksportima ehk maksma neid olenemata sellest, et isik elab muus liikmeriigis kui hüvitisi maksev riik.

Üleminekuperioodi ajal kohaldatakse UK suhtes jätkuvalt EL-i õigust. See tähendab, et kuni üleminekuperioodi lõppemiseni (31.12.2020) jätkub sotsiaalkindlustushüvitiste piiriülesel maksmisel kõikidele isikutele senine koordinatsioonimehhanism, mis on kehtestatud eelnimetatud määrustega.

Artikli 30 kohaselt saavad isikud pärast üleminekuperioodi lõppemist kasutada eelnimetatud määrustest tulenevaid õigusi ainult juhul, kui nad olid piiriüleses olukorras üleminekuperioodi lõppemise hetkel, kuni piiriülese olukorra katkestamiseni. Piiriüleses olukorras olevateks isikuteks peetakse kolme isikute rühma:

- 1) EL-i kodanik, kes on UK sotsiaalkindlustusõiguse subjekt ja vastupidi. Kuna paljud hüvitised UK-s on residentsuspõhised, siis sellesse rühma kuuluvad UK-s elanikustaatus omandanud EL-i, sh Eesti, kodanikud, samuti need isikud, kes töötavad UK-s ja maksavad UK-sse oma sotsiaalkindlustuse sissemaksid. Seega kõik üleminekuperioodi lõpul Eestis ametlikult elavad UK kodanikud ja kõik UK-s ametlikult elavad Eesti kodanikud saavad tulevikus toetuda sotsiaalkindlustuse koordinatsioonimääruste hüvedele.
- 2) UK-s elavad EL-i kodanikud, kes samal ajal on mõne liikmeriigi sotsiaalkindlustusõiguse subjektid, näiteks sotsiaalkindlustuse sissemaksete maksmise või mõne hüvitise saamise kaudu. Sellesse rühma kuuluvad kõik UK-s elavad Eesti pensionärid. Sama kehtib ka vastupidi – EL-i liikmesriikides elavad UK kodanikud, kes töötavad UK-s või saavad UK-lt hüvitisi.
- 3) EL-i kodanikud, kes maksavad oma sotsiaalkindlustuse sissemaksid EL-i liikmeriiki kuid töötavad UK-s või vastupidi. Näiteks isikud, kes töötavad nii EL-i liikmesriigis ja UK-s või isikud, kes on lähetatud lühiajaliselt töötama kas EL-i või UK-sse.

Lisaks kodanikele laienevad eelnimetatud piiriülesed olukorrad ka teistele isikute rühmadele, kellele kohalduvad eelnimetatud määrused: kodakondsuseta isikud ja põgenikud. Hõlmatud on ka kolmanda riigi kodanikud eeldusel, et nad elavad püsivalt ühe liikmesriigi või UK territooriumil.

Hõlmatud on ka kõikide eelpool nimetatud isikurühmade pereliikmed.

Eesti elanikud, kes üleminekuperioodi lõppkuupäeva seisuga ei tööta UK-s ega saa UK-lt ühtegi hüvitist, ei saa arvestada sotsiaalkindlustuse koordinatsioonirežiimi kohaldumisega pärast üleminekuperioodi lõppu.

Artikli 31 alusel kohaldatakse hõlmatud isikute suhtes määrust 883/2004 ja selle rakendusmäärust 987/2009 ning lisaks peavad lepingupoole võtma arvesse põhimäärusega loodud Euroopa Komisjoni juures tegutseva sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise halduskomisjoni otsuseid ja soovitusi, mis on loetletud I lisa I osas. Halduskomisjoni ülesandeks on tegeleda määrusest või selle rakendusmäärusest tulenevate tõlgendusküsimustega ning seoses sellega ka õigus võtta vastu otsuseid ja soovitusi, mis aitavad ühtlustada või täpsustada liikmesriikide praktikaid määruste rakendamisel. Selle sättega lähtub UK ka edaspidi loetelus nimetatud otsustest ja soovitustest praktiliste küsimuste lahendamisel. Lisaks sätestatakse selles artiklis erand, millega kasutatakse selle jaotise kohaldamisel määruse 883/2004 artiklis 1 esitatud mõisteid.

Artikli 32 alusel säilivad sellegipoolest järgmised õigused:

- 1) Õigus enne üleminekuperioodi lõppu väljateenitud kindlustusperioodide liitmisele. Isikutele, kes on olnud teise lepingupoole sotsiaalkindlustusõiguse subjektid teatud ajal enne üleminekuperioodi lõppu, säilitatakse nende poolt väljateenitud sotsiaalkindlustusõigused. Näiteks on Eesti vanaduspensioni jaoks vajalik koguda 15 aastat pensioniõiguslikku staaži. Isikud, kes on enne üleminekuperioodi lõppu töötanud lisaks Eestile ka UK-s, saavad arvestada sellega, et Eesti pensioniõiguse tuvastamisel võetakse ka tulevikus arvesse UK-s välja teenitud perioodid.
- 2) Õigus juba alustatud plaanilise ravi hüvitamisele kuni ravi lõpuni. Näiteks annab Haigekassa loa Eestis ravikindlustatud isikule minna UK-sse ravile Haigekassa kulul. Ravi kestab ka peale üleminekuperioodi lõppu. Haigekassa hüvitab kulud kuni ravi lõpuni. Praktikast annab Haigekassa lubasid määruste alusel välja ainult väga üksikutel juhtudel, kuna sarnane võimalus on sätestatud ka ravikindlustuse seaduse § 27¹. Seega jätkub eelnimetatud seaduse alusel vastavate lubade väljaandmine ka edaspidi.
- 3) Õigus saada hüvitatud vajaliku arstiabi kulud teise lepingupoole territooriumil viibides Euroopa Ravikindlustuskaardi alusel. Seega on Eesti Haigekassal kohustus hüvitada ka need ravikulud, mis on tekkinud peale üleminekuperioodi lõppu juhul, kui isik reisis UK-sse enne seda. Eesti on UK-ga sõlminud 2006. aastal tagasimaksetest loobumise lepingu⁴. Nimetatud leping on kantud määruse nr 987/2009 lisasse I. Eesti Haigekassa andmetel oli 2016. aastal UK kindlustatute ravikulu Eestis viibimise jooksul 44 875 eurot. UK-s viibitud aja jooksul Eesti kindlustatute kulu osas puudub Eesti Haigekassal

⁴ 29. märtsil 2006. aastal Eesti Vabariigi ja Ühendkuningriigi pädevate võimuorganite vahel määruse (EMÜ) nr 1408/71 artikli 36 lõike 3 ja artikli 63 lõike 3 kohaselt sõlmitud kokkulepe, millega määratakse kindlaks muud viisid kummaski riigis nimetatud määruse kohaselt antud mitterahaliste hüvitiste kulude tagasimaksmiseks, mille kohaldamine algas 1. mail 2004.

ülevaade, kuna riigid ei vaheta teineteisega kulude summasid. Seega, jätkub senine süsteem ja täiendavat mõju Eestile ei ole.

- 4) Õigus üleminekuperioodi lõpu seisuga väljamaksmisel olevate perehüvitiste piiriülese maksmise jätkumisele. Näiteks jätkab UK oma perehüvitiste eksportimist Eestis üleminekuperioodi lõpus elavatele lastele, kui laste üks vanematest töötab ja elab UK-s. 2017. aasta seisuga elas Eestis 59 sellist last. Samuti säilib Eesti kohustus eksportida UK-s elavatele lastele kõiki perehüvitisi, kui lapse üks vanematest elab ja töötab Eestis. 2017. aasta seisuga maksis Eesti neljale UK-s elavale lapsele perehüvitisi.

Artikkel 33 laiendab käesoleva jaotise EL kodanikele kohaldatavaid sätteid Islandi, Liechtensteini Vürstiriigi, Norra Kuningriigi ja Šveitsi Konföderatsiooni kodanike suhtes juhul, kui mitteliikmesriikidena on neil sõlmitud eelnevalt kaks lepingut, üks EL-ga ja teine UK-ga, mida kohaldatakse vastavalt UK kodanike ja EL kodanike suhtes.

Sotsiaalkindlustuse koordineerimismääruse paremaks ja ühetaoliseks rakendamiseks on loodud halduskomisjon, mille liikmeteks on liikmesriikide eksperdid. Nimetatud komisjon käib koos neli korda aastas. Arvestades sotsiaalkindlustuse koordineerimise eripära on see ainus valdkond, kus EL-i õigus jääb kehtima dünaamiliselt, see tähendab tulevikus tehtavad muutused kehtivad ka UK-le. Kuna sotsiaalkindlustushüvitiste koordineerimismehhanism jääb ka edaspidi kehtima UK suhtes, antakse **artikli 34** kohaselt UK-le õigus osaleda jätkuvalt komisjoni töös, kuid vaatleja staatuses alates väljaastumislepingu jõustumisest. See ei tähenda UK-le õigust osaleda EL-i otsustamisprotsessis. Samuti ja erandina väljaastumislepingu artiklist 8, võtab UK osa sotsiaalkindlustushüvitiste määramiseks vajalike andmete elektroonilisest andmevahetussüsteemist (EESSI), kandes sellega seotud kulud.

Kuivõrd toetuste ja hüvitiste maksmisel võib tekkida olukordi, kus on tehtud liigseid makseid või selgub, et pädevus on liikmesriikide vahel muutunud, siis on määrustes ette nähtud kord tagasimaksmise, sissenõudmise ja tasaarvestuse tegemiseks. Sama korda rakendatakse **artikli 35** alusel isikute suhtes, kes ei ole väljaastumise hetkel piiriüleses situatsioonis (s.o ei ole hõlmatud artikliga 30). Need võivad olla isikud, kes on varasemalt liikunud, st piiriülene situatsioon on lõppenud, kuid kulud riikide vahel või isiku endaga on veel vaja arveldada. Seejuures peab sündmus olema aset leidnud enne üleminekuperioodi lõppu. Tagasimaksmist, sissenõudmist ja tasaarvestust saab lisaks rakendada nende isikute suhtes, kes on hõlmatud artiklitega 30 või 32, kuid sündmus ja seega ka arveldamine toimub hiljem, pärast üleminekuperioodi lõppu.

Artiklis 36 nähakse ette, et kui eelnimetatud määruseid muudetakse pärast üleminekuperioodi lõppu, siis kohaldatakse UK suhtes ka määruse muudatusi. Õigusaktid, millega määrusi muudetakse, nimetatakse lepingu lisa ning seda lisa ajakohastatakse regulaarselt. Siiski pannakse väljaastumislepinguga loodavale ühiskomiteele kohustus hinnata selliste muudatuste mõju, mis laiendavad sotsiaalkindlustuse koordineerimise reeglite kohaldamisala ja rahaliste toetuste eksportimise kohustust. Võib tekkida olukord, kus UK ei soovi tulevikus täiendavaid toetusi maksta EL-is elavatele isikutele, kuna need toetused ei olnud üleminekuperioodi lõppedes eelnimetatud reeglite kohaldamisalas.

Muud sätted (artiklid 37-39)

Artikli 37 kohaselt peavad liikmesriigid ja UK jagama väljaastumislepingust tulenevat kodanike õigusi puudutavat informatsiooni ning tõstma kodanike teadlikkust sobivate kommunikatsioonikanalite kaudu.

Artikkel 38 sätestab, et väljaastumislepingu kodanike õiguste osa ei mõjuta vastuvõtva riigi või töökoha riigi seadusi ja haldusmenetlusi, mis on kodanikele soodsamad.

Artikli 38 lõike 2 kohaselt ei mõjuta väljaastumislepingu artiklid 12 (kodakondsuse alusel diskrimineerimise keeld) ja 23 (võrdne kohtlemine) Iirimaa ja UK vahel kehtivat ühist reisipiirkonda, mis lihtsustab Iirimaa ja UK elanike liikumisvabadust.

Artikli 39 kohaselt kehtivad väljaastumislepinguga kodanikele antud õigused terve nende eluaja, välja arvatud juhul, kui kodanikud ei vasta enam lepingust tulenevatele tingimustele.

III VÄLJAASTUMISEGA SEOTUD SÄTTED (artiklid 40-125)

Väljaastumislepingu selles osas reguleeritakse UK EL-ist väljaastumise hetkel pooleliolevaid küsimusi nagu turul kättesaadavaks tehtud kaubad, pooleliolevad tolliprotseduurid, käibemaksu ning aktsiisiküsimused, intellektuaalomand, käimasolevad politsei ja õigusalase koostöö küsimused kriminaalasjades ning õigusalase koostöö küsimused tsiviil- ja kaubandusajades, käimasolevad riigihanked ja muud menetlused, Euratomiga seotud küsimused, pooleliolevad kohtu- ja haldusmenetlused ning muud liidu institutsioonide ja asutustega seotud küsimused.

Turule lastud kaubad (artiklid 40-46)

Artikkel 40 on määratleb kaupade turule laskmisega seotud mõisted. Artiklis kirjeldatud mõisted kattuvad suures osas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse nr 765/2008, millega sätestatakse akrediteerimise ja turujärelevalve nõuded seoses toodete turustamisega ja tunnistatakse kehtetuks määrus nr 339/93, artiklis 2 sätestatuga. Sellisteks kattuvateks mõisteteks on „turul kättesaadavaks tegemine“, „turule laskmine“, „turujärelevalve“, „turujärelevalve asutus“ ja „vastavushindamisasutus“. Lisaks on komisjon koostanud EL-i turujärelevalve põhimõtete ühetaoliseks kohaldamiseks Sinise raamatu EL-i toote-eeskirjade rakendamise kohta⁵. Määrus nr 765/2008 ja Sinine raamat on olnud aluseks mõistete „kaupade tarnimine turustamiseks, tarbimiseks või kasutamiseks“, „kasutusele võtmine“ ja „teavitatud asutus“ määratlemisel. Artiklis 40 määratletud mõisted annavad aluse õiguste ja kohustuste tõlgendamiseks kooskõlas EL-i turujärelevalvereeglitega. Näiteks lastakse toode turule, kui see tehakse esmakordselt liidu turul kättesaadavaks. Mõiste „loomsed saadused“ kattub Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses nr 2016/429, loomataudide kohta, millega muudetakse teatavaid loomatervise valdkonna õigusakte või tunnistatakse need kehtetuks, toodud mõistetega.

Artikli 41 eesmärk on tagada enne üleminekuperioodi lõppu nõuetekohaselt turul kättesaadavaks tehtud kaupade jätkuv turule laskmine ja jõudmine lõpp-kasutajani. Sealjuures on oluline tagada kaupade ohutus ja sel hetkel nendele kaupadele kehtinud EL-i nõuetele vastavus, ning vajadusel kauba lõpliku nõuetele vastavuse tagamiseks kasutuskohal tehtava vastavushindamise läbiviimine. Kauba lõpp-kasutajaks võib olla nii tavatarbija, kes tegutseb väljaspool majandus- ja kutsetegevust kui ka professionaalne kasutaja (näiteks ettevõtja).

Artikli 41 lõige 3 näeb ette erandi elusloomade, loomse paljundusmaterjali ja loomsete saaduste turule viimisele. Elusloomade ja loomsete toodete liikumist EL-i ja UK vahel ning lõpp-

⁵ Viimane versioon 2016: <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/18027/>.

kasutajani jõudmist reguleerivad väljaastumislepingu lisa II nimetatud EL-i õigusaktid eeldusel, et kaup oli teele saadetud enne üleminekuperioodi lõppu.

Turul kättesaadavaks tehtud kaupadele kehtivad kõik väljaastumise hetkel kehtinud EL-i toimimise lepingu artiklite 34 ja 35 ja teiste asjakohaste EL-i õigusaktide nõuded. Nendele kaupadele ei tohi seada koguselisi impordi- ja ekspordipiiranguid ega muid samaväärse toimega meetmeid. Lisaks horisontaalsele toodete turujärelevalve nõudeid sätestavale määrusele nr 765/2008, on erinõuded kehtestatud harmoneeritud toodetele (näiteks ehitustooted, masinad, elektri- ja elektroonikaseadmed) valdkondlikes EL-i õigusaktides. Harmoneerimata toodete (näiteks mööbel, jalanõud, riided) osas on tarbijatele mõeldud toodetele ohutusnõuded kehtestatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga nr 2001/95/EÜ üldise tooteohutuse kohta.

Artiklis 41 sätestatakse ka EL-i, EL-i liikmesriigi ja UK õigus rakendada turul kättesaadavaks tehtud toodete suhtes piiravaid meetmeid või keelata toodete turustamine liidu õigusega lubatud ulatuses. See tähendab, et jätkuvalt kehtivad kõik EL-i turujärelevalve meetmed nõuetele mittevastavate toodete piiramiseks, keelamiseks ja turult eemaldamiseks. Muuhulgas tagatakse artikliga 41, et lepingu selles jaotises sätestatu ei mõjuta kaupade müügile, intellektuaalomandile, tolliprotseduuridele, tariifidele ja maksudele kehtestatud reegleid.

Artikkel 42 sätestab, et ettevõtja on kohustatud dokumentaalselt tõendama, et kaup tehti UK või EL-i turul kättesaadavaks enne üleminekuperioodi lõppu. Seda juhul, kui ettevõtja soovib enne üleminekuperioodi lõppu esmakordselt turule lastud kaupa ka pärast üleminekuperioodi lõppu jätkuvalt kättesaadavaks teha. Selle sättega pannakse kaupade ajalise turule laskmise tõendamise vastutus ettevõtjale, mis on asjakohane nõue, kuna kauba turul kättesaadavaks teinud ettevõtjal on kohustus järgida kaubale sel ajahetkel kehtinud nõudeid ning ettevõtjal endal on ka kõige parem ülevaade tema turustatavate toodete liikumisest tarneahelas.

Artikkel 43 sätestab UK ja liikmesriikide turujärelevalveasutuste asjakohase informatsiooni kiire ja tõrgeteta edastamise ning koostöö kohustuse, tagades tõhusa turujärelevalvega seeläbi mõlemal turul ohutud ja nõuetele vastavad kaubad ka pärast üleminekuperioodi. Eriti oluline on jätkuv liikmesriikide ja UK turujärelevalveasutuste vastastikune ning komisjoni teavitamine ohtlike ja mittevastavate toodete suhtes rakendatud meetmetest. Praegu teavitatakse ohtlikest ja mittevastavatest toodetest komisjoni ja liikmesriike selleks otstarbeks komisjoni loodud infosüsteemide (RAPEX ja ICSMS) kaudu. Asutused jagavad kaupade kohta ka teavet, mis muuhulgas pärineb UK või EL-i loodud infosüsteemidest. Jätkuva tõhusa turujärelevalve tagamiseks kohustatakse UK-d ja liikmesriike edastama vastavalt UK ja liikmesriikide turujärelevalveasutuste kaupade vastavushindamisega seotud taotlusi oma riigis asuvatele vastavushindamisasutustele ning tagama, et vastavushindamisasutus tegeleb niisuguse taotlusega viivitamata.

Turule lastud kaupade sätete kõige enam mõjutatud sihtrühm on ettevõtjad, kes ekspordivad UK-sse ja impordivad UK-st kaupu, kuivõrd just ettevõtjad on kohustatud dokumentaalselt tõendama, et kaup lasti UK või EL-i turule enne üleminekuperioodi lõppu. Samas ei ole üleminekuperioodil näha ette sisulisi muudatusi võrreldes praegusega, kui UK on EL-i liikmesriik. See tähendab, et kaubad, mis on turule lastud, jõuavad lõpp-kasutajani samadel tingimustel. Positiivne mõju ettevõtjatele on, et juba esmakordselt turule lastud kaupu võib ka pärast üleminekuperioodi lõppu jätkuvalt kättesaadavaks teha. Turujärelevalveasutuste tegevus jätkub enne üleminekuperioodi turule lastud kaupade suhtes pärast üleminekuperioodi turul kättesaadavaks tegemisel samadel tingimustel.

Artikkel 44 käsitleb toimikute ja dokumentide üleandmist, mis on seotud biotsiidide (määrus nr 528/2012), taimekaitsevahendite turulelaskmise (määrus nr 1107/2009), inimtervishoius kasutatavate ravimite (direktiiv nr 2001/83/EÜ) ja veterinaarravimite (direktiiv nr 2001/82/EÜ) regulatsiooni raames käimasolevate hindamiste ja lubade andmise protseduuridega, mida juhib UK pädev asutus. Säte on seotud artikli 128 lõike 6 nõudega, et üleminekuperioodil ei tohi UK olla EL-i õiguses ette nähtud hindamiste tegemisel ja lubade andmise protseduurides juhtivaks asutuseks. Ravimite puhul kohaldub see näiteks vastastikuse tunnustamise menetlusele ja detsentraliseeritud menetlusele, kus müügiluba taotletakse ravimi turustamiseks mitmes liikmesriigis ja UK-s võrdlusliikmesriigina koostab ravimi hindamisaruande. Biotsiidide määruse alusel käimasolevad hindamised on juba praegu üle antud teiste liikmesriikide pädevatele asutustele.

Artikkel 45 sätestab UK kohustuse teha kättesaadavaks nende ravimite müügiloa toimikud, millele UK pädev asutus on müügiloa andnud enne üleminekuperioodi lõppu. Liikmesriik või Euroopa Ravimiamet võib esitada põhjendatud taotluse, kui sellised andmed on vajalikud geneerilise ravimi müügilootaotluse menetlemiseks (direktiivi nr 2001/83/EÜ artikkel 10 ja direktiivi nr 2001/82/EÜ artikkel 13) või kui müügiloa taotlemise aluseks on hästi tõendatud meditsiiniline kasutus (direktiivi nr 2001/83/EÜ artikkel 10a ja direktiivi nr 2001/82/EÜ artikkel 13a). Direktiivide kohaselt võib taotluse geneerilise ravimi müügiloa saamiseks esitada liikmesriigis ka juhul, kui selles liikmesriigis ei ole väljastatud luba originaalravimile. Sel juhul on selle liikmesriigi pädeval asutusel, kus on esitatud geneerilise ravimi taotlus, õigus nõuda dokumentatsiooni liikmesriigilt, kus on väljastatud originaalravimi luba. Komisjoni hinnangul on see pigem erandlik juhtum, kus referentsravimiks olevale originaalravimile on väljastatud müügiluba üksnes UK-s. UK taotlusel on samasugune andmete kättesaadavaks tegemise kohustus ka liikmesriikidel.

Artiklis 46 sätestatakse liikmesriigi kohustus tagada, et UK-s asutatud vastavushindamisasutusele tehakse sertifikaadi omaniku taotlusel liikmesriigis asutatud teavitatud asutuse poolt viivitamatult kättesaadavaks teave, mis on olemas liikmesriigis asutatud teavitatud asutusel enne üleminekuperioodi lõppu toimunud tegevusest. Samasugune teabe edastamise kohustus on liikmesriikide teavitatud asutustel, kui nende poole pöördub taotlusega UK sertifikaadi omanik. Sellega on tagatud, et pärast üleminekuperioodi lõppu edastavad UK vastavushindamisasutused enda valduses oleva toote vastavushindamisega seotud teabe liikmesriigi teavitatud asutusele, kui ettevõtjal peaks olema vajadus edaspidi sama toote vastavushindamine läbi viia.

Pooleliolevad tollimenetlused (artiklid 47-50)

Artikkel 47 sätestab, et Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust nr 952/2013, millega kehtestatakse liidu tolliseadustik, rakendatakse liidu kauba suhtes, mis alustas enne üleminekuperioodi lõppu liikumist UK tolliterritooriumilt liidu tolliterritooriumile ja vastupidi. Liidu tolliseadustiku artikkel 5 punkti 23 kohaselt on „liidu kaup” kaup, mis kuulub mõne järgmise kategooria alla: a) täielikult liidu tolliterritooriumil saadud kaup, mis ei hõlma väljaspool liidu tolliterritooriumi asuvatest riikidest või territooriumidelt imporditud kaupa; b) väljastpoolt liidu tolliterritooriumi asuvatest riikidest või territooriumidelt liidu territooriumile toodud ja vabasse ringlusesse lubatud kaup; c) ainult punktis b osutatud kaubast või punktides a ja b osutatud kaubast liidu tolliterritooriumil saadud või toodetud kaup. Liidu kauba tollistaatus omab tähtsust paljude tollireeglite kohaldamisel ja maksustamisel.

Liidu tolliseadustiku artikkel 153 kohaselt eeldatakse, et liidu tolliterritooriumil oleval kaubal on liidu kauba tollistaatus ja isik seda üldjuhul tõestama ei pea. Väljaastumislepingu artikkel 47 lõige 2 sätestab vastupidiselt, et isik üldjuhul peab tõestama tollistaatust ning samuti seda, et kauba liikumine algas enne üleminekuperioodi lõppu. Erandiks on artikli 47 lõikes 3 ja 4 toodud õhu- ja meretransport. Eelpool toodud lepingu sätetest tuleneb seega lisakoormus asjassepuutuvatele ettevõtjatele ja tollile. Liidu kauba tollistaatuse tõendamise vahendid näeb ette komisjoni rakendusmääruse 2015/2447 artikkel 199. Sõltuvalt olukorrast kasutatakse tõendamiseks kaubaveodokumenti, transiidideklaratsiooni, kaubamanifesti, lossimisdeklaratsiooni jms. Andmed esitatakse liidu kauba tollistaatuse süsteemis. Kauba liikumise alguse tõendamiseks kasutatakse transpordidokumente.

Artikkel 48 näeb ette, et liidu tolliseadustiku kohaselt teatatakse kauba saabumisest liidu tolliterritooriumile infosüsteeme kasutades sisenemise ülddeklaratsiooniga (liidu tolliseadustiku IV jaotise I peatükk) ja kauba väljaviimise kavatsusest väljumise ülddeklaratsiooniga (VIII jaotise I peatükk). Artiklist 48 tulenevalt ei ole üleminekuperioodil ettevõtjatele ja tollile sisenemise ülddeklaratsioonil ja väljumise ülddeklaratsioonil erisusi. See säte tagab õiguskindluse. Liidu tolliseadustiku artiklid 129 ja 174 sätestavad ka tähtajad, mil deklaratsioonid tunnistatakse kehtetuks, kui sissevedu/väljavedu ei ole toimunud.

Artikli 49 alusel sätestatakse üleminekuperioodiks täiendavad tähtajad ajutisele ladustamisele ja tolliprotseduurile suunamisele. Ajutine ladustamine on tolli järelevalve all ajutiselt ladustatud liiduvälise kauba seisund selle tollile esitamise ja selle tolliprotseduurile või reekspordile suunamise vahepeal. Tolliprotseduurid on vabasse ringlusse lubamine, eriprotseduurid ja eksport. Kaupade puhul, mis on ajutiselt ladustatud või tolliprotseduurile suunatud, kohaldatakse liidu tolliseadustiku reegleid väljaastumislepingus sätestatud tähtajani. Kui tähtaeg saab läbi, siis liidu tolliseadustiku sätteid nende kaupade suhtes enam ei kohaldata. Näiteks, kui toll on vastu võtnud tollideklaratsiooni vabasse ringlusse lubamiseks enne üleminekuperioodi lõppu, kuid kaubad vabastatakse alles pärast üleminekuperioodi lõppu, siis kehtivad liidu reeglid 60 päeva tollideklaratsiooni esitamisest alates. Teine näide: kui seestöötlemist alustati üleminekuperioodi viimastel päevadel ja see protseduur pole lõpetatud 12 kuu jooksul, siis liidu õigusaktid enam ei kohaldu. Tähtaja sees tekkivale tollivõlale kohaldatakse artikli 49 lõikes 2 nimetatud liidu õigusakte ja seega tollimaks laekub EL-ile. Tariifikvootide suhtes, mille taotlused on tolli poolt heaks kiidetud enne üleminekuperioodi lõppu, kohaldatakse liidu õigusakte (komisjoni rakendusmääruse 2015/2447 II jaotise 1. peatüki 1. jagu).

Artikkel 50 näeb ette, et erandina artiklist 8, mille kohaselt ei ole UK-1 pärast üleminekuperioodi lõppu enam ligipääsu EL-i infosüsteemidele, säilib UK-1 juurdepääs lepingu lisas IV loetletud infosüsteemidele ja andmebaasidele käimasolevate tolliprotseduuridega seotud kohustuste täitmiseks.

Poolleiolevad käibemaksu ja aktsiisimaksu küsimused (artiklid 51-53)

Artikkel 51 sätestab, et käibemaksudirektiiv (2006/112/EÜ) kehtib UK territooriumilt või territooriumile lähetatud või transporditud kaupadele, kui lähetamine või transport sai alguse enne üleminekuperioodi algust, ja lõpeb pärast üleminekuperioodi lõppu. Käibemaksudirektiiv kehtib viie aasta jooksul pärast üleminekuperioodi lõppu nende maksukohustuslaste õiguste ja kohustuste suhtes, mis on seotud enne üleminekuperioodi lõppu toimunud piiriüleste tehingutega. Käibemaksu tagastusi käsitleva direktiivi (2008/9/EÜ) alusel on võimalik esitada käibemaksu tagastamise taotlusi kuni 31. märtsini 2021.

Käibemaksudirektiivi artiklite 364 ja 369f alusel saab käibemaksudeklaratsiooni parandusi esitada kuni 31. detsembrini 2021, millega tehakse erand käibemaksu rakendusmääruse nr 282/2011 artikli 61 lõikest 2.

Artikliga 52 nähakse ette nõukogu direktiivi nr 2008/118/EÜ, mis käsitleb aktsiisi üldist korda ja millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv nr 92/12/EMÜ, rakendamine, kui aktsiisikauba vedu UK-st EL-i või vastupidi algab enne ja lõpeb pärast üleminekuperioodi lõppu. Tegemist on sisult tehnilise sättega. Tagatakse õigusselgus selle kauba staatuse küsimuses, mille vedu alustati enne ja mis lõpeb pärast üleminekuperioodi lõppu. Kui aktsiisikauba vedu alustatakse aktsiisita režiimis ehk ajutises aktsiisivabastuses, siis selle kauba veole on kavas kohaldada ajutise aktsiisivabastuse veo režiimi reegleid, kuni veo lõppemiseni ka siis, kui vedu lõpeb pärast üleminekuperioodi. Sama lähenemist on kavas kohaldada kauba veol aktsiisiga maksustatud režiimis.

Artikkel 53 näeb ette, et erandina artiklist 8, mille kohaselt ei ole UK-l pärast üleminekuperioodi lõppu enam ligipääsu EL-i infosüsteemidele, säilib UK-l juurdepääs lepingu lisas IV loetletud infosüsteemidele ja andmebaasidele käimaolevate käibemaksu ja aktsiisimaksuga seotud kohustuste täitmiseks. Aktsiisikauba puhul on EL-is kasutusel ühine elektrooniline süsteem EMCS (*excise movement control system*). EMCS-is vormistatakse ilma aktsiisita kauba veo elektroonilised saatelehed. Pärast kaubaveo lõppu peab kaubasaaja koostama EMCS-is teate kauba vastuvõtmisest või sellest keeldumisest, samuti teavitama probleemidest kauba vastuvõtmisel. Aktsiisikauba lähetaja vabaneb üldreeglina aktsiisimaksu tagamise kohustusest kauba vastuvõtmise teate saamise momendist. Seetõttu on oluline, et UK-s asuv aktsiisikauba saaja või saatja saaks EMCS kaudu vastavalt kas saata või saada teateid kauba vastuvõtmise kohta. Seega on lepingu artiklite 52 ja 53 eesmärk tagada õigusselgus.

Intellektuaalomand (artiklid 54-61)

Artikli 54 lõikes 1 nähakse ette UK kohustus tagada EL-is ühtset toimet omavate intellektuaalomandiõiguste (EL-i kaubamärk, ühenduse registreeritud disainilahendus, ühenduse sordikaitse), mis on välja antud enne üleminekuperioodi lõppu, omanikele võrreldav registreeritud ja jõustatav riigisisene intellektuaalomandiõigus vastavalt UK seadustele, teostamata seejuures uut ekspertiisi õiguste objekti nõuetelevastavuse kohta. Kui praegu hõlmab ühtsete liiduüleste intellektuaalomandiõiguste kaitse kogu EL-i territooriumi, sealhulgas UK-d, siis üleminekuperioodi lõppemisel kaotavad ühtsed õigused UK territooriumil kehtivuse. Selleks, et õiguste omajad ei jääks praegusega võrreldes kehvemasse positsiooni, kohustub UK andma neile sama õiguste objekti suhtes võrreldava riigisisese tööstusomandiõiguse. See lahendus arvestab õiguste omajate õiguspärase ootusega, mis neil oli ühtse liiduüleste intellektuaalomandiõiguse taotlemisel. Disainilahenduste ja sordikaitse osas arvestab kokkulepitud lahendus ka asjaoluga, et tõenäoliselt ei oleks ühenduse disainilahenduse või ühenduse sordikaitse omanikel enam võimalik taotleda UK-s kehtivat disainilahendust või sordikaitset, kuivõrd taotlemise hetkeks oleks nende disain või taimesort kaotanud varasema avalikustamise tõttu uudsuse ja eristatavuse. Artikli 54 lõige 1 ei käsitle ühenduse registreerimata disainilahendusi, kuivõrd nendega seonduvat reguleerib eraldi artikkel 57.

Artikli 54 lõige 2 reguleerib EL-is kaitstud geograafiliste tähistega, päritolunimetustega, garanteeritud traditsiooniliste toodete nimetustega ja traditsiooniliste veininimetustega (edaspidi koos *geograafilise tähise*) edasist kaitset UK territooriumil. Viidatud geograafilisi tähiseid registreeritakse ja kaitstakse sättes viidatud EL määruste alusel. Sarnaselt lõikega 1 näeb ka

lõige 2 ette, et kui geograafiline tähis on üleminekuperioodi viimase päeva seisuga liidus kaitstud, peab selle geograafilise tähise kasutamiseks õigustatud isikutel olema õigus üleminekuperioodi lõpust arvates kasutada seda geograafilist tähist UK-s ning sellele tuleb UK seadusega tagada vähemalt sama kõrge kaitse tase kui asjassepuutuva EL määruse alusel. Samaselt teiste intellektuaalomandi õigustega ei tohi UK ka kõnealuste geograafiliste tähistega puhul teostada uut ekspertiisi. Juhul kui geograafilise tähise kaitse EL-is peaks pärast üleminekuperioodi lõppemist lõppema, lõppeb ka UK kohustus tagada selle geograafilise tähise kaitse UK-s. Seega kehtib kaitse UK-s üksnes seni, kuni see kehtib EL-is, tagades seeläbi EL-is ja UK-s paralleelse õiguskaitse. Eelkirjeldatud kohustused ei kehti UK suhtes juhul, kui geograafilise tähise kaitse liidus tuleneb rahvusvahelisest kokkuleppes, millega liit on liitunud. Selliseks kokkuleppeks saab olla eelkõige Maailma Intellektuaalomandi Organisatsiooni (WIPO) hallatav päritolunimetusi ja geograafilisi tähisteid käsitleva Lissaboni kokkuleppe Genfi redaktsioon, millega liitumist EL praegu ette valmistab ja millega EL võtab kohustuse kaitsta liidu territooriumil ka kolmandates riikides registreeritud geograafilisi tähisteid. Teise lõike viimasest lõigust tuleneb, et lõikes sätestatud kohaldatakse üksnes seni, kui, ja ulatuses, milles pooled ei ole sõlminud artiklis 184 viidatud kokkulepet, mis asendab kõnealuse sätte.

Artikli 54 lõigetega 3 ja 4 tagatakse varasema liiduülese õiguse ja uue, UK tagatava riigisisese õiguse ühetaoline kohtlemine seoses üleminekuperioodi lõppemise hetkel käimasolevate vaidluste tulemustega, samuti nende õiguste kestuse ja pikendamisega. Lõikes 3 nähakse ette, et kui lõigetes 1 või 2 nimetatud intellektuaalomandiõigus tunnistatakse tühiseks, kehtetuks või lõppenuks EL-is sellise administratiiv- või kohtumenetluse tulemusel, mis kestis juba üleminekuperioodi viimasel päeval, siis samast ajast alates tunnistatakse tühiseks, kehtetuks või lõppenuks ka sellele õigusele vastav UK tagatav õigus. UK ei pea siiski tunnistama riigisisest intellektuaalomandiõigust tühiseks, kehtetuks või lõppenuks, kui EL-i kaubamärgi või ühenduse registreeritud disainilahenduse asjassepuutuvad tühiseks, kehtetuks või lõppenuks tunnistamise alused ei kehti UK-s. See tagab, et kui ülemineperioodi lõppemise hetkel käimasoleva vaidluse tulemusel kaotab isik oma liiduülese õiguse, ei saa ta paralleelset õigust ka UK-s, välja arvatud juhul, kui ta UK õiguse alusel ei oleks samadel asjaoludel oma intellektuaalomandiõigust kaotanud. Lõikes 4 aga nähakse ette, et EL-i kaubamärgi või ühenduse registreeritud disainilahenduse asemele antava riigisisese intellektuaalomandiõiguse esimese pikendamise kuupäevaks on vastava EL-i õiguse alusel registreeritud intellektuaalomandiõiguse järgmise pikendamise kuupäev. See tagab, et kahe teineteisele vastava õiguse kehtivuse tähtajad kulgeksid edaspidi paralleelselt, lihtsustades õiguste omanike jaoks nende õiguste haldamist.

Artikli 54 lõigetes 5 ja 6 lepitakse kokku täiendavad reeglid seoses liiduülese intellektuaalomandiõiguse kõrvale antava UK õigusega, adresseerimaks spetsiifilisi kaubamärgi-, disainilahenduse- ja sordikaitse õiguse põhimõtteid ning tagamaks, et liiduülese kehtivusega õiguse omaniku õigused ja huvid ei saaks kahjustatud seoses sellega, et tema olemasolev õigus kaotab UK suhtes kehtivuse ja ta saab asemele iseseisva riigisisese õiguse. Seoses kaubamärkidega nähakse lõikes 5 ette, et EL-i kaubamärgi kõrvale antava UK kaubamärgi puhul käsitletakse kaubamärgi taotluse esitamise kuupäevana või prioriteedikupäevana EL-i kaubamärgi taotluse vastavat kuupäeva ning UK tagatavat riigisisest kaubamärki ei tunnistata lõppenuks põhjusel, et sellele vastavat EL-i kaubamärki ei olnud enne üleminekuperioodi lõppemist UK-s tegelikult kasutatud. Samuti säilitatakse isikutele, kelle EL-i kaubamärk on omandanud üleminekuperioodi lõpu kuupäeva seisuga liidus tuntuse, õigus tugineda sellest tulenevatele täiendavatele õigustele ka seoses oma tulevase UK kaubamärgiga. Nimelt tagavad määruse nr 2017/1001, EL-i kaubamärgi kohta, artikkel 9 lõige 2 punkt c ja direktiivi nr 2015/2436, kaubamärke käsitlevate liikmesriikide õigusaktide

ühtlustamise kohta, artikkel 5 lõige 3 punkt a tuntud kaubamärkidele ulatuslikuma õiguskaitsse kui teistele kaubamärkidele, kaitstes neid identse või sarnase tähise kasutamise vastu ka juhul, kui sellega võidakse kahjustada või ebaausalt ära kasutada tuntud kaubamärgi eristusvõimet või mainet, kusjuures kaitse laieneb ka kaubamärgi kasutamisele seoses erinevate kaupade ja teenustega neist, mille suhtes kaubamärk on registreeritud. Pärast üleminekuperioodi lõppu aga hinnatakse UK kaubamärgi tuntuks vastavalt kaubamärgi tegelikule kasutamisele UK-s. Seoses disainilahenduste ja sordikaitsega nähakse lõikes 6 ette, et antava UK õiguse kaitsetähtaeg peab olema minimaalselt võrdne tähtajaga, mille jooksul veel kehtib vastav liidu õigus. Sarnaselt kaubamärkidega kehtestatakse ka disainilahenduste ja sordikaitse osas põhimõtte, et UK õiguse puhul lähtutakse taotluse esitamise kuupäeva või prioriteedikuupäeva määramisel liidu õiguse vastavatest kuupäevadest. See tagab, et õiguste omanikule antava UK õiguse kehtivust ja prioriteetsust teiste õiguste omanike ees hinnatakse sama ajahetke seisuga kui vastava liiduülese õiguse puhul.

Artikkel 55 täpsustab artikli 54 lõigetes 1 ja 2 viidatud õiguste registreerimist UK-s. Sätte esimesest lõikest tuleneb, et lepingu artikli 54 lõigetes 1 ja 2 sätestatud registreeringud tuleb UK-s teha tasuta, kasutades EL asjassepuutuvatest registritest kättesaadavaid andmeid. Artikli kolmas lõige kehtestab EL asjassepuutuvatele asutustele (Euroopa Liidu Intellektuaalomandi Amet, Ühenduse Sordiamet ja Euroopa Komisjon) kohustuse anda UK asjassepuutuvatele asutustele teavet, mis on vajalik artikli 54 lõigetest 1 ja 2 tulenevate nõuete täitmiseks. Artikli teine lõige täpsustab, et lepingu artikli 54 lõikes 1 nimetatud õiguste omanikelt ega lõikes 2 nimetatud geograafiliste tähiste kasutamiseks õigustatud isikutelt ei tohi UK nõuda avalduse esitamist ega muude haldustoimingute tegemist. Samuti ei tohi artikli 54 lõikes 1 viidatud õiguste omanikelt nõuda üleminekuperioodile järgneva 3 aasta jooksul UK suhtlusaadressi olemasolu. Lõike 4 kohaselt ei välista artikkel 55 siiski õigust nõuda õiguskaitsse kehtivuse tähtaja pikendamisel selle eest pikendamislõivu. Samuti ei mõjuta see õiguste omanike õigust loobuda oma intellektuaalomandiõigustest UK-s vastavalt UK seadustega selleks ette nähtud korrale.

Artikkel 56 arvestab asjaoluga, et paralleelselt võimalusega taotleda EL-i kaubamärki või ühenduse registreeritud disainilahendust, esitades selleks taotluse EL-i Intellektuaalomandi Ametile, saab selleks kasutada kaubamärkide puhul nn Madriidi süsteemi ja disainilahenduste puhul nn Haagi süsteemi. Need nn rahvusvahelise taotlemise süsteemid võimaldavad esitada nt riigisisese kaubamärgi, disainilahenduse või nende taotluse põhjal rahvusvahelise registreerimise taotluse, milles taotletakse kaitset mitme teise riigi või ka EL-i suhtes. Artikliga 56 nähakse ette UK kohustus tagada, et isikud, kes on saanud enne üleminekuperioodi lõppu kaubamärgile või disainilahendusele rahvusvahelisest registreerimisest tuleneva kaitse EL-is, säilitaksid nende rahvusvaheliste registreerimiste põhjal UK-s õigused.

Lisaks ühenduse registreeritud disainilahendusele sätestab ühenduse disainilahenduse määrus teatud juhtudel ka registreerimata disainilahenduste kaitse, nn ühenduse registreerimata disainilahendus. **Artikkel 57** näeb UK-le ette kohustuse tagada nende ühenduse registreerimata disainilahenduste, mille suhtes on õigused tekkinud enne üleminekuperioodi lõppu, jätkuv kaitse UK territooriumil. Selleks peab UK tagama, et nende õiguste omanikud saaksid UK-s jõustatava ja samasugust kaitse taset tagava intellektuaalomandiõiguse omanikuks. Seejuures peab UK-s kehtiv õigus tekkima automaatselt ning selle tähtaeg peab olema vähemalt sama pikk, kui oli üleminekuperioodi lõpu seisuga vastava ühenduse registreerimata disainilahenduse järelejäänud kaitse tähtaeg.

Artiklis 58 on esiteks peetud vajalikuks täpsustada üleminekusätteid nn *sui generis* andmebaaside osas, kuna kõnealusele kaitseobjektile rahvusvahelises õiguses vastet ei ole, sealhulgas reguleerib see ka teatud autoriõigusealaseid ja autoriõigusega kaasneva õiguse küsimusi.

Intellektuaalse omandi, sealhulgas autoriõiguste ja autoriõigusega kaasnevate õiguste üheks eripäraks on nende territoriaalne iseloom. See tähendab, et ilma liikmelisuseta asjaomastes rahvusvahelistes konventsioonides laieneksid vastavad riigisisised normid vaid sama riigi kodanikest autoritele. Rahvusvaheliste miinimumnormide olemasolu garanteerib ka selle, et UK väljaastumise korral EL-ist jääb suur osa autoriõiguse kaitsestandardist UK-s ikka kehtima, kuna ei ole ette näha UK lahkumist erinevate konventsioonide osalisriikide hulgast. Berni konventsiooni artikli 5 lõige 1 alusel kohaldub nn rahvusliku kohtlemise põhimõte, mis tähendab, et kõigile autoritele, kes tahavad oma teostele kaitset mõnes Berni konventsiooni osalisriigis, on garanteeritud õigused, mis riikide seadused annavad oma kodanikele. Sarnaseid sätteid leiab ka teistest konventsioonidest, mis garanteerib ka edaspidi UK territooriumil kaitse EL-i liikmesriikide õiguste omajatele. Konventsioonidele tuginedes on vastu võetud regionaalsed normid – EL-i autoriõiguse valdkonna direktiivid. Need omakorda on UK õigusesse üle võetud ning tõenäoliselt jäävad sellisena kehtima ka pärast väljaastumist EL-ist.

Artiklis 58 sätestatakse andmebaasi tegijale väljaastumislepinguga teatud tingimused, et õiguskaitse loodud andmebaasile kehtiks direktiivi kohaselt ka peale UK väljaastumist EL-ist. EL-is on direktiiviga nr 96/9/EÜ, andmebaaside õiguskatse kohta, kehtestatud eraldi nn *sui generis* õiguskaitse andmebaasidele. Selle direktiivi artikli 7 lõige 1 näeb liikmeriikidele ette kohustuse sätestada andmebaasi tegija õigus keelata andmebaasi kogu sisust või kvantiteedilt või kvaliteedilt olulisest osast väljavõtte tegemist ja/või selle taaskasutamist, kui selle andmebaasi sisu kogumiseks, kontrollimiseks või esitamiseks on tehtud kvalitatiivselt ja/või kvantitatiivselt oluline investering. Kuivõrd tegemist on EL-ile omase intellektuaalomandiõigusega, mille tagamise kohustust rahvusvahelistest lepingutest ei tulene, siis pärast EL-ist väljaastumist ei ole UK-l kohustust andmebaasi tegijale sellist õigust enam tagada (välja arvatud ulatuses, milles andmebaas vastab ka teose tunnustele ning on seega kaitstav autoriõigusega). Tagamaks juba tekkinud andmebaasi tegijate õiguste jätkuv kaitse UK-s ka pärast väljaastumist EL-ist, näeb artikli 58 lõige 1 ette, et UK peab isikule, kellele kuuluvad UK-s andmebaasi suhtes enne üleminekuperioodi lõppu tekkinud direktiivi nr 96/9/EÜ artiklis 7 sätestatud õigused, säilitama riigisisese õigusega samasuguse kaitse taseme, tingimusel et õiguste omaja vastab jätkuvalt direktiivi artiklis 11 sätestatud nõuetele. Riigisisese õigusega tagatava õiguse kestus peab olema vähemalt võrdne direktiivi nr 96/9/EÜ artiklist 10 tulenevast kaitsetähtajast järelejäänud perioodiga. Direktiivi artikkel 11, millele lepingu artikli 58 lõikes 1 on viidatud, sätestab tingimused *sui generis* õiguse subjektidele. Artikli 58 lõige 2 täpsustab, et direktiivi artiklis 11 sätestatud nõuded subjektidele loetakse täidetuks isikute puhul, kes on UK kodanikud, omavad seal alalist elukohta või kes on UK-s asutatud juriidilised isikud, kelle tegevus on tegelikult ja pidevalt seotud UK või mõne liikmesriigi majandusega.

Artikkel 59 reguleerib nende isikute, kes on esitanud enne üleminekuperioodi lõppemist taotluse EL-i kaubamärgi, ühenduse registreeritud disainilahenduse või ühenduse sordikaitse saamiseks, ent kelle taotlust pole veel rahuldatud, õigust esitada samasisuline taotlus UK-s vastava riigisisese õiguse saamiseks, samuti selle õiguse teostamise tingimusi. Lõikest 1 tuleneb, et kui isik on esitanud EL-i kaubamärgi või ühenduse disainilahenduse taotluse kooskõlas EL-i õigusega enne ülemineperioodi lõppemist ning kui sellele taotlusele on määratud esitamise kuupäev, peab sellel isikul olema sama kaubamärgi (sealhulgas samade kaupade või teenuste) või sama disainilahenduse suhtes õigus esitada taotlus UK-s 9 kuu

jooksul üleminekuperioodi lõpust arvates. Sellise taotluse esitamise kuupäevaks või prioriteedikuupäevaks loetakse EL-is esitatud taotluse vastavat kuupäeva ning asjakohasel juhul arvestatakse selle suhtes ka UK kaubamärgi vanemust vastavalt määruse nr 2017/1001 artiklitele 39 ja 40. UK taotluse puhul varasema liidu taotluse kuupäevadest lähtumine tagab õiguste taotlejale mh eesõiguse UK-s sellest kuupäevast hiljem esitatud taotluste ees. Samuti hinnatakse selle kuupäeva seisuga kaubamärgi või disainilahenduse vastavust kaitse saamise tingimustele, sealhulgas disaini puhul selle uudsust. Lõikest 2 tuleneb, et kui isik on esitanud taotluse ühenduse sordikaitse saamiseks kooskõlas liidu õigusega enne üleminekuperioodi lõppu, on sellel isikul prioriteediõigus esitada UK taotlus sama taimesordi kaitsmiseks kuue kuu jooksul üleminekuperioodi lõppemisest alates. Prioriteediõiguse toime seisneb selles, et taimesordi eristatavuse, uudsuse ning taotlemiseks õigustatuse hindamisel loetakse UK-s esitatud taotluse esitamise kuupäevaks ühenduse sordikaitse taotluse prioriteedikuupäev. Kui taolist kokkulepet ei oleks, oleks UK-s hilisema taotluse alusel sordikaitse saamine ohus, kuivõrd varasem liidus (või ka sellega paralleelselt mujal maailmas) esitatud taotlus ning taotluse esitamisele järgnev võimalik avalikustamine võivad olla kahjustanud taimesordi uudsust või eristatavust.

Artikkel 60 reguleerib UK-s üleminekuperioodi lõppemise seisuga menetluses olevate täiendava kaitse tunnistustega seonduvat. EL-i õiguses on määrusega nr 1610/96, taimekaitsevahendite täiendava kaitsesertifikaadi kasutuselevõtu kohta, ja määrusega nr 469/2009, ravimite täiendava kaitse tunnistuse kohta, taimekaitsevahendite ja ravimite puhul patendiomanikele ette nähtud võimalus taotlelda täiendava kaitse tunnistust, mis kestab kuni 5 aastat aluspatendi lõppemisest ja annab samad õigused kui aluspatent. Tunnistuse kaitseobjekt on taimekaitsevahendi puhul toode, millele on antud turuleviimisluba ja igasugune taimekaitsevahendina kasutamise luba, mis on välja antud enne tunnistuse kehtivusaja lõppemist, ravimi puhul aga toode, millele on antud ravimi müügiluba ja igasugune ravimina kasutamise luba, mis on tootele antud enne tunnistuse kehtivusaja lõppemist. Kehtivas EL-i õiguses on täiendava kaitse tunnistus riigisisese toimega ning selle saamise tuleb esitada taotlus selle liikmesriigi tööstusomandi õiguskaitses ametile, kes andis välja aluspatendi või kelle nimel see välja anti. Artikkel 60 näeb ette, et määrused nr 1610/96 ja nr 469/2009 kohalduvad taotluste suhtes taimekaitsevahendile või ravimile täiendava kaitse tunnistuse saamiseks või selle kehtivusaja pikendamiseks, mis on esitatud UK pädevale asutusele enne üleminekuperioodi lõppemist, kui haldusmenetlus täiendava kaitse tunnistuse andmiseks või selle kehtivusaja pikendamiseks oli üleminekuperioodi lõppemise seisuga alanud. Seega säilib UK-l kohustus viia nende taotluste puhul, mille menetlemist on alustatud enne üleminekuperioodi lõppemist, menetlus lõpuni ning kooskõlas viidatud EL määrustest tulenevate nõuetega kas anda välja täiendava kaitse tunnistus või pikendada selle kehtivust. Artikli 60 lõike 2 kohaselt peab kirjeldatud menetluse tulemusel antud täiendava kaitse tunnistus tagama samasuguse kaitse taseme, nagu näevad ette määrused nr 1610/96 ja nr 469/2009.

Artikkel 61 näeb ette, et intellektuaalomandiõigused, mis olid kooskõlas liidu õigusega lõppenud nii liidus kui ka UK-s enne üleminekuperioodi lõppu, jäävad lõppenuks nii liidus kui UK-s. EL-i õiguses on ette nähtud õiguste lõppemise (nõ ammendumise) põhimõte (*exhaustion of rights*), mille kohaselt õiguste omaniku õigus keelata oma intellektuaalomandiõiguse kasutamist lõpeb teatud ulatuses (nt autoriõiguse puhul üksnes levitamiseõiguse osas) seoses kaupadega, mis on tema enda poolt või tema nõusolekul liidu turule lastud, välja arvatud spetsiifilistel erandjuhtudel. Selle eesmärk on tagada ühtne turg liidus ning võimaldada autorite ja muude õiguste omajate poolt või loal liidu turule lastud kaupade edasist ringlemist.

Pärast UK lahkumist EL-ist UK-s kauba turule viimisel õigused enam automaatselt ei ammendu EL-i territooriumi jaoks ning kauba vabale liikumisele on seatud territoriaalsed tõkendid. Kui Eesti õiguste omaja viib oma teose turule Eestis, peab ta arvestama, et teiste EL-i või Euroopa Majanduspiirkonna riikide territooriumidele võib seda konkreetseid toodet (või selle koopiat) levitada ilma temalt selleks edasist luba küsimata. Samas UK territoorium edaspidi enam automaatselt hõlmatud ei ole ning konkreetse kauba levitamiseks UK turul on vajalik õiguste omaja eraldi luba. Sama kehtib ka UK tootjate suhtes vastupidises olukorras.

Väljaastumislepingu intellektuaalomandi peatüki tulemusel tagatakse, et need isikud, kellele kuulub üleminekuperioodi lõppemise hetkel EL-i õiguse alusel ühtne ja EL-is ühetaolist toimet omav EL-i kaubamärk, Ühenduse registreeritud disainilahendus või Ühenduse sordikaitse õigus, saavad pärast üleminekuperioodi lõppu võrreldava riigisisese õiguse omanikuks UK-s. Seeläbi ei kaota need isikud UK EL-ist väljaastumise tõttu oma intellektuaalse omandi kaitset UK-s, vaid saavad liiduülese õiguse asemel riigisisese õiguse omanikuks. Liiduüleste registreerimata õiguste, täpsemalt Ühenduse registreerimata disainilahenduste ja andmebaaside tegijate õiguste omanikele peab UK tagama oma territooriumil sama kaitse taset andvad õigused ka pärast üleminekuperioodi lõppu vähemalt sama pika tähtaja jooksul kui konkreetne õigus veel kehtiks EL-is. Nendele isikutele, kes on küll esitanud taotluse liiduülese kehtivusega õiguse saamiseks, ent kelle õigust pole veel registreeritud, antakse lepinguga tähtaeg (kaubamärgi ja disaini puhul 9 kuud, sordikaitse puhul 6 kuud), mille jooksul neil on võimalik esitada samasisuline taotlus UK-s, kaotamata seejuures varasema EL-i õiguse alusel esitatud taotluse esitamise kuupäevast tulenevat positsiooni ja eeliseid. Eelnev aitab tagada seda, et UK väljaastumine EL-ist ei kahjustaks liiduülese kehtivusega ühtsete õiguste omanikke, jättes nad ilma UK territooriumil kehtivatest õigustest ja/või tegelikust võimalusest saada sealse riigisisese intellektuaalomandiõiguse omanikuks. See omakorda tagab õiguskindlust ning kaitseb liiduüleste õiguste omajate õigustatud ootust, et nende õigus jääb selleks ette nähtud tähtaja jooksul kehtima vähemalt nende riikide territooriumil, mis selle väljaandmise või tekkimise hetkel kuulusid EL-i (laienedes seejuures ka võimalikele uutele liikmesriikidele).

Pooleliolevad õiguslase õiguslase koostöö menetlused kriminaalasjades (artiklid 62-65)

Artikkel 62 sisaldab üleminekureegleid, mille kohaselt UK ja liikmesriikide vaheliste olukordadele kohaldatakse EL kriminaalmenetlusliku koostöö instrumente ka pärast üleminekuperioodi lõppemist. See, kas olukorrale kohaldatakse EL õigust, sõltub artiklis nimetatud asjaolude saabumisest üleminekuperioodi lõppemise kuupäevaks.

- Artikli 62 lõike 1 punkti a kohaselt kohaldatakse EL vastastikuse kriminaalõigusabi konventsiooni ja selle protokoll (vt ka Kriminaalmenetluse seadustik (KrMS) § 489² jj), kui täitva riigi kesk- või õigusasutus on saanud õigusabi taotluse kätte enne üleminekuperioodi lõppu.
- Artikli 62 lõike 1 punkti b kohaselt kohaldatakse Euroopa vahistamismääruse menetlemist reguleerivat nõukogu raamotsust 2002/584 (vt ka KrMS § 490 jj), kui määruses nimetatud isik on vahistatud enne üleminekuperioodi lõppu, sõltumata sellest, kas ta on hiljem ajutiselt vabastatud või ei.
- Artikli 62 lõike 1 punkti c kohaselt kohaldatakse Euroopa arestimistunnistuste ja tõendite hoiulevõtmise taotluste menetlemist reguleerivat nõukogu raamotsust 2003/577 (vt ka KrMS § 508⁹ jj), kui täitva riigi kesk- või õigusasutus on selle enne üleminekuperioodi lõppu kätte saanud, sõltumata sellest, kas ta on ise pädev seda täitma.
- Artikli 62 lõike 1 punkti d kohaselt kohaldatakse samuti rahaliste karistuste vastastikust tunnustamist reguleerivat nõukogu raamotsust 2005/214 (vt ka KrMS §

508⁶⁹ jj), kui täitva riigi kesk- või õigusasutus on otsuse enne üleminekuperioodi lõppu kätte saanud, sõltumata sellest, kas ta on ise pädev seda täitma.

- Artikli 62 lõike 1 punkti e kohaselt kohaldatakse samuti konfiskeerimistunnistuste menetlemist reguleerivat nõukogu raamotsust 2006/783 (vt ka KrMS § 508²¹ jj), kui täitva riigi kesk- või õigusasutus on otsuse enne üleminekuperioodi lõppu kätte saanud, sõltumata sellest, kas ta on ise pädev seda täitma.

- Artikli 62 lõike 1 punkti f kohaselt kohaldatakse vabadusekaotusliku karistuse tunnistuste menetlemist reguleerivat nõukogu raamotsust 2008/909 (vt ka KrMS § 508³⁴ jj), kui täitva riigi kesk- või õigusasutus on otsuse enne üleminekuperioodi lõppu kätte saanud, sõltumata sellest, kas ta on ise pädev seda täitma; samuti Euroopa arestimismäärusi puudutava raamotsuse artikli 4 lõike 6 või artikli 5 lõike 3 kohaldamise eesmärgil, kui otsuses nimetatud isik on enne üleminekuperioodi lõppu vahistatud.

- Artikli 62 lõike 1 punkti g kohaselt kohaldatakse teise EL riigi karistusandmete arvessevõtmist reguleerivat nõukogu raamotsust 2008/675 juhul, kui kriminaalmenetlus on algatatud enne üleminekuperioodi lõppu.

- Artikli 62 lõike 1 punkti h kohaselt kohaldatakse karistusandmete vahetust reguleerivat nõukogu raamotsust 2009/315, kui täitva riigi keskasutus on teabenõude kätte saanud enne üleminekuperioodi lõppu. Pärast üleminekuperioodi lõppu ei kasutata enam teabevahetuseks UK-ga Euroopa karistusregistrite infosüsteemi (ECRIS).

- Artikli 62 lõike 1 punkti i kohaselt kohaldatakse vahistamisele alternatiivsete järelevalvemeetmete rakendamise otsuste vastastikust tunnustamist reguleerivat nõukogu raamotsust 2009/829 (vt ka KrMS § 489¹⁸ jj), kui täitva riigi kesk- või õigusasutus on järelevalvemeetmeid kehtestava lahendi enne üleminekuperioodi lõppu kätte saanud, sõltumata sellest, kas ta on ise pädev seda täitma.

- Artikli 62 lõike 1 punkti j kohaselt kohaldatakse laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning lapsporno vastase võitluse eesmärgil karistusandmete vahetust reguleerivat Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2011/93, kui täitva riigi keskasutus on teabenõude kätte saanud enne üleminekuperioodi lõppu. Pärast üleminekuperioodi lõppu ei kasutata enam teabevahetuseks UK-ga Euroopa karistusregistrite infosüsteemi (ECRIS).

- Artikli 62 lõike 1 punkti k kohaselt kohaldatakse Euroopa lähenemiskeelu menetlemist reguleerivat Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2011/99 (vt ka KarMS § 508¹ jj), kui täitva riigi kesk- või õigusasutus on määruse enne üleminekuperioodi lõppu kätte saanud, sõltumata sellest, kas ta on ise pädev seda täitma.

- Artikli 62 lõike 1 punkti l kohaselt kohaldatakse Euroopa uurimismääruse menetlemist reguleerivat Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/41 (vt ka KrMS § 489³⁷ jj), kui täitva riigi kesk- või õigusasutus või ametiisik on määruse enne üleminekuperioodi lõppu kätte saanud, sõltumata sellest, kas ta on ise pädev seda täitma.

Artikli 62 lõike 2 kohaselt võivad UK asutused edasi osaleda vastastikuse kriminaalõigusabi konventsiooni või nõukogu raamotsuse 2002/465 alusel loodud ühises uurimisrühmas, kui nad on osalenud uurimisrühmas enne üleminekuperioodi lõppu. Lõige näeb ühtlasi ette erandi, mille kohaselt UK-l on ühises uurimisrühmas osaledes õigus aasta jooksul pärast üleminekuperioodi lõppu kasutada turvalist teabevahetusvõrku (SIENA) põhjendatud ulatuses; SIENA kasutamise eest tasub UK EL poolt teada antud summa.

Artikli 62 lõige 3 sätestab tingimused, mille esinemisel võib Eurojust UK taotlusel anda oma kohtuasjade haldamise süsteemist teavet, mis on vajalik eelmistes lõigetes nimetatud menetluste või ühise uurimise lõpuleviimiseks. Samasugust teavet võib UK anda Eurojusti

taotlusel. Juhul, kui sellise teabevahetusega kaasnevad erakorralised kulud, otsustab nende üle ühiskomitee.

Artikkel 63 reguleerib pooleliolevaid õiguskaitsekoostöö menetlusi, politseikoostööd ja teabevahetust liikmesriikide ja UK vahel kuni üleminekuperioodi lõpuni. Samuti sätestatakse UK õigused, kohustused ja piirangud seoses juurdepääsuga teise põlvkonna Schengeni infosüsteemile (SIS II) ja Europoli turvalisele teabevahetusvõrgule (SIENA) pärast üleminekuperioodi lõppu.

Artikkel 63 lõige 1 punkt a kohaselt kohaldatakse pooleliolevate õiguskaitsekoostöö menetluste, politseikoostöö ja teabevahetuse osas kuni üleminekuperioodi lõpuni 14. juuni 1985. aasta Schengeni lepingu rakendamise konventsiooni („Schengeni konventsioon“)⁶ artikleid 39 ja 40 koostöös sama konventsiooni artiklitega 42 ja 43 järgmise suhtes:

- i) Schengeni konventsiooni artikli 39 kohased taotlused, mis on saadud enne üleminekuperioodi lõppu täidetakse;
- ii) Schengeni konventsiooni artikli 40 lõike 1 kohased õigusabitaotlused, mille konventsiooniosalise määratud asutus on saanud kätte enne üleminekuperioodi lõppu täidetakse;
- iii) Enne üleminekuperioodi lõppu alanud piiriülest jälgimist, mis toimub ilma eelneva loata vastavalt Schengeni konventsiooni artikli 40 lõikes 2 sätestatule jätkatakse. Tegemist on väga lühiajaliselt kehtiva meetmega. Otsus jälgimise ülevõtmisest teise riigi poolt langetatakse tunni jooksul.

Artikkel 63 lõige 1 punkt b kohaselt kohaldatakse Euroopa Liidu lepingu artiklil K.3 põhinevat konventsiooni tolliasutuste vastastikuse abi ja koostöö kohta⁷ pooleliolevates menetlustes. Artiklis loetletakse täpsemalt menetlustoimingud, mille puhul jätkub konventsiooni rakendamine, kui neid toiminguid on alustatud enne üleminekuperioodi lõppu.

Artikkel 63 lõige 1 punkt c kohaselt kohaldatakse nõukogu otsust 2000/642/JSK⁸ liikmesriikide rahapesu andmebüroode vahelise koostöö korra kohta teabe vahetamisel taotluste suhtes, mille rahapesu andmebüroo on kätte saanud enne üleminekuperioodi lõppu. See tagab liikmesriikide rahapesu andmebüroode vahelise koostöö korra teabe vahetamisel.

Sama lõike punkt d märgib, et vastavalt nõukogu raamotsusele 2006/960/JSK⁹ kohaldatakse ülalnimetatud Schengeni konventsiooni ka taotluste suhtes, mille pädev õiguskaitseasutus on kätte saanud enne üleminekuperioodi lõppu.

Artikkel 63 lõige 1 punkt e käsitleb nõukogu otsust 2007/533/JSK¹⁰ teise põlvkonna Schengeni infosüsteemi (SIS II) loomise, toimimise ja kasutamise kohta, mida kohaldatakse täiendava teabe vahetamiseks, kui Schengeni infosüsteemi hoiatusteate kohta on saadud päringutabamus enne üleminekuperioodi lõppu. Üleminekuperioodi lõpuni saab UK kasutada sideinfrastruktuuri täies ulatuses. Kuni kolme kuu jooksul pärast üleminekuperioodi lõppemist saab UK kasutada lepingu artiklis 8 sätestatud erandist tulenevalt sideinfrastruktuuri vaid

⁶ Konventsioon, millega rakendatakse 14. juuni 1985. aasta Schengeni lepingut Beneluxi Majandusliidu riikide, Saksamaa Liitvabariigi ja Prantsuse Vabariigi valitsuste vahel nende ühispiiridel kontrolli järkjärgulise kaotamise kohta (EÜT L 239, 22.9.2000, lk 19).

⁷ EÜT C 24, 23.1.1998, lk 2

⁸ Nõukogu 17. oktoobri 2000. aasta otsus 2000/642/JSK liikmesriikide rahapesu andmebüroode vahelise koostöö korra kohta teabe vahetamisel (EÜT L 271, 24.10.2000, lk 4).

⁹ Nõukogu 18. detsembri 2006. aasta raamotsus 2006/960/JSK Euroopa Liidu liikmesriikide õiguskaitseasutuste vahelise teabe ja jälitusteabe vahetamise lihtsustamise kohta (ELT L 386, 29.12.2006, lk 89).

¹⁰ Nõukogu 12. juuni 2007. aasta otsus 2007/533/JSK, mis käsitleb teise põlvkonna Schengeni infosüsteemi (SIS II) loomist, toimimist ja kasutamist (ELT L 205, 7.8.2007, lk 63).

täiendava teabe vahetamiseks (SIRENE büroode vaheline kirjavahetus) nende hoiatusteadete kohta, mille suhtes saadi päringutabamus enne üleminekuperioodi lõppu. Seejuures on UK kohustatud hüvitama Euroopa Liidule UK-le sideinfrastruktuurile juurdepääsu tagamisega seotud kulud vastavalt ELi poolt UK-le 31. märtsiks 2021. a teada antud summale.

Artikkel 63 lõige 1 punkt f reguleerib kriminaaltulu jälitamise taotluste menetlemist vastavalt nõukogu otsusele 2007/845/JSK¹¹, mis rakendub taotluste suhtes, mille kriminaaltulu jälitamise talitus on kätte saanud enne üleminekuperioodi lõppu.

Artikkel 63 lõige 1 punkt g käsitleb Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2016/681¹² broneeringuinfo kasutamisest terroriaktide ja raskete kuritegude ennetamiseks, avastamiseks, uurimiseks ja nende eest vastutusele võtmiseks. Direktiivi artiklis 9 on toodud liikmesriikide vahelise teabevahetuse kord. Artiklis 10 sätestatakse Europoli õigus saada liikmesriikide broneeringuinfo üksustelt broneeringuinfot või selle töötlemise tulemusi. Käesoleva punkti kohaselt toimub UK ja EL liikmesriikide vaheline teabevahetus, mis puudutab broneeringuinfo vahetamist ja UK teabevahetus Europoli kuni üleminekuperioodi lõpuni vastavalt ülalkirjeldatud artiklitele. Kõik taotlused, mis edastatakse enne üleminekuperioodi lõppu, lahendatakse vastavalt artiklites 9 ja 10 toodud korrale.

Artikkel 63 lõige 2 kohaselt saab UK erandina lahkumislepingu artiklis 8 sätestatudle õiguse kasutada kuni ühe aasta jooksul pärast üleminekuperioodi lõppu Europoli turvalist teabevahetusvõrku (SIENA), mis võimaldab vahetada teavet kuni riigisaladuse tasemeni EL KONFIDENTSIAALNE ulatuses, mis on vajalik käesoleva artikli lõike 1 punktides c, d, f ja g osutatud pooleliolevate menetluste lõpetamiseks. Lõike kohaselt on UK kohustatud hüvitama EL-ile teabevahetusvõrgule juurdepääsu võimaldamisega seotud tegelikud kulud, mille summa teeb EL UK-le teatavaks 31. märtsiks 2021. a.

Artikkel 64 puudutab kinnituste taotlemist esitatud õigusabitaotluste kättesaamise kohta üleminekuperioodil, et määratleda, kas tegemist on juhtumiga, millele üleminekusätteid laienevad.

Artikli 64 lõige 1 näeb ette taotleva riigi pädeva asutuse õiguse taotleda kümne päeva jooksul pärast üleminekuperioodi lõppu teiselt poolelt kahtluse korral kinnitust, et kohtulahend või taotlus, mis on nimetatud artikli 62 lõike 1 punktides a, c-e, f (i) või h-l, samuti Schengeni konventsiooni rakendamisel artikli 63 lõige 1 punkti a alapunktides (i) ja (ii), tollikoostöö valdkonnas artikli 63 lõige 1 punkti b alapunktides (i) kuni (v) ja (vii) kuni (ix) ning artikli 63 lõike 1 punktides c, d, f või g, on kätte saadud enne üleminekuperioodi lõppu. Viimasel juhul kohalduvad sellele olukorrale EL instrumentides sätestatud reeglid.

Artikli 64 lõike 2 kohaselt võib artikli 63 lõige 1 punktis b nimetatud juhul, see tähendab Euroopa arestimääruse täitmise raamotsuse 2002/584 alusel, taotleva riigi pädev asutus kümne päeva jooksul pärast üleminekuperioodi lõppu, omades kahtlust selles, kas isik on vahi alla võetud kooskõlas raamotsuse artikliga 11 enne üleminekuperioodi lõppu, taotleda täitva riigi pädevalt asutuselt kinnitust isiku vahi alla võtmise aja kohta.

Artikli 64 lõike 3 kohaselt on täitva riigi pädev asutus kohustatud lõigetes 1 või 2 nimetatud taotlusele vastama kümne päeva jooksul taotluse esitamisest arvates.

Artikli 65 kohaselt kohaldatakse Euroopa vahistamismääruse täitmise menetluses nõukogu direktiividest 2010/64/EL (õigus tõlkele) ja 2012/13/EL (õigus teabele) tulenevat.

¹¹ Nõukogu 6. detsembri 2007. aasta otsus 2007/845/JSK, mis käsitleb kriminaaltulu jälitamise talituste vahelist koostööd kuritegelikul teel saadud tulu või kuritegevusega seotud muu vara jälitamise ja tuvastamise valdkonnas (ELT L 332, 18.12.2007, lk 103).

¹² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/681, mis käsitleb broneeringuinfo kasutamist terroriaktide ja raskete kuritegude ennetamiseks, avastamiseks, uurimiseks ja nende eest vastutusele võtmiseks (ELT L 119, 4.5.2016, lk 132).

Pooleliolev õiguslane koostöö tsiviil- ja kaubandusajades (artiklid 66-69)

Artikkel 66 kohaselt kohaldatakse enne üleminekuperioodi lõppu sõlmitud lepingute suhtes Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust nr 593/2008, lepinguliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta (Rooma I) ning enne üleminekuperioodi lõppu kahju põhjustanud sündmuste suhtes Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust nr 864/2007, lepinguväliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta (Rooma II).

Nimetatud määrused sätestavad reeglid teatud piiriüleste lepinguliste ja lepinguväliste võlasuhete suhtes kohalduva õiguse kindlaksmääramiseks. Tegemist on otsekohalduvate õigusaktidega, mida liikmesriigid oma õigusesse üle võtma ei ole pidanud. Ilma artiklita 66 kaotaksid määrused üleminekuperioodi ajal toimunud kahju põhjustanud sündmuste ja sõlmitud lepingute suhtes UK-s kehtivuse ehk piiriülestele lepingulistele ja lepinguvälistele suhetele kohalduvat õigust ei määraks UK enam kindlaks ühtsete määrustes sätestatud reeglite alusel. UK kohaldaks eeltoodud piiriüleste vaidluste puhul riigisiseseid rahvusvahelise eraõiguse norme, Eesti ja teised EL-i liikmesriigid aga Rooma I ja Rooma II määrustest tulenevaid reegleid. Rooma I määruse kohaldamise jätkumine üleminekuperioodi kestel sõlmitud lepingute puhul tagab õiguskindluse ning võimaldab vältida ootamatuid tagajärgi lepingupoolte jaoks. Rooma II määruse kohaldamise jätkumine üleminekuperioodi ajal toimunud kahju põhjustanud sündmuste osas võimaldab pikema aja jooksul tagada ühtsete reeglite kohaldamise ning muudab selliste sündmuste puhul kohaldatava õiguse pooltele ettenähtavamaks.

Artikkel 67 reguleerib kohtualluvuse kindlaksmääramist, kohtulahendite tunnustamist ja täitmist tsiviil- ja kaubandusajades ning keskasutuste vahelist koostööd.

Lõike 1 kohaselt kohaldatakse enne üleminekuperioodi lõppu alustatud UK-ga seotud kohtumenetluste suhtes järgnevate õigusaktide kohtualluvuse sätteid:

- a) tsiviil- ja kaubandusajades puhul uue Brüssel I määrus (1215/2012);
- b) Euroopa kaubamärgi puhul määrus nr 2017/1001, ühenduse disainilahenduse puhul määrus nr 6/2002, ühenduse sordikaitse puhul määrus nr 2100/94, andmekaitse puhul GDPR määrus (2016/679) ja töötajate lähetamise puhul direktiiv nr 96/71;
- c) vanemliku vastutuse ja abieluasjades Brüssel Ia määrus (2201/2003);
- d) ülalpidamisasjades Ülalpidamismäärus (4/2009).

Nimetatud lõikega tagatakse, et üleminekuperioodi ajal algatatud kohtuasjades, mis on UK-ga seotud, lähtuvad UK kohtud liikmesriikide kohtutega ühesugustest kohtualluvuse reeglitest, mis on vajalikud säilitamiseks vastastikust usaldust ning mis on kohtulahendite täidetavaks tunnustamise menetluse (nn *exequatur*) kaotamise eelduseks.

Lõike 2 kohaselt tunnustatakse, tunnustatakse täidetavaks ja täidetakse UK-ga seotud kohtulahendeid, ametlikke juriidilisi dokumente, kohtulikke kompromisse ja kokkuleppeid järgnevate õigusaktide alusel:

- a) Uus Brüssel I määrus (1215/2012) kohaldub tsiviil- ja kaubandusajades tehtud kohtulahendite, mille puhul kohtumenetlus algatati enne üleminekuperioodi lõppu, ametlikele juriidiliste dokumentide, mis on ametlikult koostatud või registreeritud enne üleminekuperioodi lõppu, ning kohtulike kompromisside, mis sõlmiti või kiideti heaks enne üleminekuperioodi lõppu, tunnustamisele ja täitmisele;
- b) Brüssel Ia määrus (2201/2003) kohaldub vanemliku vastutuse ja abieluasjades tehtud kohtulahendite, mille puhul kohtumenetlus algatati enne üleminekuperioodi lõppu,

- ametlikele juriidiliste dokumentide, mis on ametlikult koostatud või registreeritud enne üleminekuperioodi lõppu, ning kokkulepete, mis sõlmiti või kiideti heaks enne üleminekuperioodi lõppu, tunnustamisele ja täitmisele;
- c) Ülalpidamismäärus (4/2009) kohaldub ülalpidamisasjades tehtud kohtulahendite, mille puhul kohtumenetlus algatati enne üleminekuperioodi lõppu, ametlikele juriidiliste dokumentide, mis on ametlikult koostatud enne üleminekuperioodi lõppu, ning kohtulike kompromisside, mis sõlmiti või kiideti heaks enne üleminekuperioodi lõppu, tunnustamisele ja täitmisele;
 - d) Euroopa täitekorralduse määrus (805/2004) kohaldub vaidlustamata kohtulahendite, mille puhul kohtumenetlus algatati enne üleminekuperioodi lõppu, ametlikele juriidiliste dokumentide, mis on ametlikult koostatud enne üleminekuperioodi lõppu, ning kohtulike kompromisside, mis sõlmiti või kiideti heaks enne üleminekuperioodi lõppu, tunnustamisele ja täitmisele tingimusel, et Euroopa täitekorralduse tõendi väljastamist taotleti enne üleminekuperioodi lõppu;

Antud lõikega tagatakse kohtulahendite ringlemise jätkumine ka üleminekuperioodil algatatud menetluste osas. Selliselt tagatakse kodanike ja ka äriühingutele võimalus oma võlgnevuste piiriüleseks sissenõudmiseks lihtsustatud menetlusi kasutades pärast üleminekuperioodi lõppemist.

Lõikega 3 reguleeritakse järgnevat:

- a) Brüssel IIa määruse (2201/2003) IV peatükk keskasutuste vahelise koostöö kohta kohaldub keskasutuste poolt enne üleminekuperioodi lõppu saadud UK-ga seotud vanemliku vastutusega seotud taotluste (näiteks lapse paigutamise taotlus, taotlus sotsiaalraporti saamiseks vms) menetlemisele;
- b) Ülalpidamismääruse (4/2009) VII peatükk kohaldub keskasutuste poolt enne üleminekuperioodi lõppu saadud UK-ga seotud ülalpidamisasjadega seotud taotluste (lisaks tunnustamise ja täitmise taotlustele ka erimeetmete võtmise, lahendi tegemise või muutmise taotlustele) menetlemisele;
- c) Maksejõuetusmäärus (2015/848) kohaldub enne üleminekuperioodi lõppu algatatud UK-ga seotud maksejõuetuse põhimenetlustele;
- d) Euroopa maksekäsu määrus (1896/2006) kohaldub enne üleminekuperioodi lõppu algatatud Euroopa maksekäsu saamise menetlustele;
- e) Euroopa väiksemate kohtuvaidluste määrus (861/2007) kohaldub enne üleminekuperioodi lõppu algatatud väiksemate kohtuvaidluste menetlustele;
- f) Tsviilasjades määratud kaitsemeetmete vastastikuse tunnustamise määrus (606/2013) enne üleminekuperioodi lõppu väljastatud sertifikaatidele.

Antud lõikega tagatakse kodanikele ja äriühingutele õiguskaitse jätkumine olukordades, kus nad on esmaseid samme astunud enne üleminekuperioodi lõppu.

Artikkel 68 reguleerib pooleliolevaid õiguslase koostöö juhtumeid tsiviil- ja kaubandusajades. Kui enne üleminekuperioodi lõppu on jõudnud UK-st Eesti maakohtusse (vastuvõtuagentuurid) või Justiitsministeeriumisse (keskasutus) taotlus dokumentide kättetoimetamiseks EL-i määruse nr 1393/2007, kohtu- ja kohtuväliste dokumentide liikmesriikides kättetoimetamise kohta tsiviil- ja kaubandusajades, või tõendite kogumiseks EL-i määruse nr 1206/2001, liikmesriikide kohtute vahelise koostöö kohta tõendite kogumisel tsiviil- ja kaubandusajades, alusel või on UK-sse jõudnud samaväärne taotlus Eestist,

täidetakse taotlus antud määruste alusel. Sarnane loogika toimiks ka Euroopa justiitskoostöö võrgustiku (EJN) kaudu liikuvatel päringutel.

Sellisel on võimalik kohtutel ebamõistlike tõrgeteta jätkata oma menetlustega – oluline on taotluse saabumise hetk taotlevasse liikmesriigi pädevasse asutusse olenemata sellest, kui kaua taotluse täitmiseks aega võib kuluda. Justiitsministeeriumi senise kogemuse kohaselt võtab dokumentide kättetoimetamise taotluse täitmine UK-s aega umbes 6-12 kuud, Eestis umbes 1-3 kuud; tõendite kogumisel vastavalt 10-15 kuud ja 3-6 kuud olenevalt kogutavate tõendite liigist. Vastupidine regulatsioon, mille kohaselt tagastataks täitmata kõik UK-ga seonduvad taotlused, oleks äärmiselt ebamõistlik ning kohtumenetlusi pikendav, sest see tähendaks sisuliselt koostöö peatumist UK-ga üleminekuperioodiks.

Artikkel 69 reguleerib muid kohaldatavaid sätteid. Lõike 1 punkti b puhul kohaldub direktiiv nr 2008/52/EÜ, vahendusmenetluse teatavate aspektide kohta tsiviil- ja kaubandusajades, olukordadele, kus lepituse toimumise suhtes on juba astunud esimesed sammud enne üleminekuperioodi lõppu. Eesti sisesele võeti direktiiv üle lepitusseadusega, mis ei erista isikuid kodakondsuse ega elukoha järgi – seega on ka pärast üleminekuperioodi lõppu võimalik UK-ga seotud isikutel (UK kodakondsus või seal elav mitte-EL kodanik) tugineda lepitusseadusele Eestis käiva kohtumenetluse osas.

Artikli 69 lõiked 2 ja 3 on seotud Taani ja UK vaheliste suhetega seoses dokumentide kättetoimetamisega EL-i määruse nr 1393/2007 ning kohtuotsuste tunnustamisega uue Brüssel I määruse alusel.

Andmed ja teave, mida on töödeldud või mis on saadud enne üleminekuperioodi lõppu või käesoleva lepingu alusel (artiklid 70-74)

Artiklis 70 määratletakse mõisted, mis seonduvad enne üleminekuperioodi lõppu või lepingu alusel saadud andmete ja teabega.

VII jaotise tähenduses mõistetakse isikuandmete kaitset käsitleva liidu õigusena:

- a) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus), v.a selle VII peatükk;
- b) Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2016/680, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset seoses pädevates asutustes isikuandmete töötlemisega süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise või kriminaalkaristuste täitmisele pööramise eesmärgil ning selliste andmete vaba liikumist ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu raamotsus 2008/977/JSK (õiguskaitseasutuste direktiiv);
- c) Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2002/58/EÜ, milles käsitletakse isikuandmete töötlemist ja eraelu puutumatuse kaitset elektroonilise side sektoris (eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv);
- d) muid liidu õiguse sätteid, mis reguleerivad isikuandmete kaitset.

Eeltoodud loetelu näol on tegemist kõikide asjassepuutuvate liidu andmekaitset reguleerivate õigusaktidega. Isikuandmete kaitse üldmääruse VII peatüki sätteid käsitlevad koostööd ja järjepidevust. Kuivõrd käesoleva lepingu esemeks on UK väljaastumine EL-ist, siis ei ole ka isikuandmete kaitse üldmääruse koostööd puudutavad sätted selles kontekstis asjakohased.

Teadaolevalt soovib komisjon eraelu puutumatus ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi asendada e-privatsuse määrusega. Kuniks määrust vastu võetud ei ole, kohaldatakse väljaastumislepingu artikli 6 lõiget 1, mille kohaselt kõiki viiteid EL-i õigusele käsitletakse selliselt, et lähtutakse EL-i õigusest, mis kehtib üleminekuperioodi lõppkuupäeva seisuga.

Artikkel 71 käsitleb isikuandmete kaitsega seonduvat, sätestades, milliste andmesubjektide isikuandmete töötlemist leping hõlmab.

Liidu õigust isikuandmete kaitse kohta kohaldatakse UK-s seoses väljaspool UK-d asuvate andmesubjektide isikuandmete töötlemisega tingimusel, et isikuandmeid:

- a) töödeldi UK-s liidu õiguse kohaselt enne üleminekuperioodi lõppu või
- b) töödeldakse UK-s pärast üleminekuperioodi lõppu käesoleva lepingu alusel.

Mõistega „väljaspool UK-d“ järgitakse sama lähenemisviisi isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 3 lõikega 2. Viidatud norm sätestab, et määrust kohaldatakse liidus asuvate andmesubjektide isikuandmete töötlemise suhtes mujal kui liidus asuva vastutava töötleja või volitatud töötleja poolt, kui andmete töötlemine on seotud

- a) liidus asuvatele andmesubjektidele kaupade ja teenuste pakkumisega, olenemata sellest, kas andmesubjekt peab maksma tasu, või
- b) nende tegevuse jälgimisega, kui see tegevus toimub liidus.

Seda kontseptsiooni tuleb tõlgendada koosmõjus väljaastumislepingu artikliga 6. Eesmärgiks on varasemalt kehtinud isikuandmete kaitse nõuete kohaldamine andmesubjektide osas, kelle isikuandmed jõudsid UK-sse. UK-s asuvatele andmesubjektidele peab nende isikuandmete kaitse tagama UK.

Artikkel 72 reguleerib andmete ja teabe konfidentsiaalset töötlemist ja piiratud kasutamist. Ilma et see piiraks artikli 71 kohaldamist, kohaldatakse UK poolt kas enne üleminekuperioodi lõppu või väljaastumislepingu alusel saadud andmete ja teabe osas liidu õigust andmete ja teabe konfidentsiaalse töötlemise, kasutamise piirangute, piiratud säilitamise ja kustutamiskohustuse kohta. Andmete ja teabe all ei peeta siin silmas artiklis 71 lõike 1 punktis b nimetatud isikuandmeid, vaid teavet, mida vahetatakse väljaastumislepingu alusel (nt andmed, mida vahetatakse turujärelevalve kontekstis väljaastumislepingu artikli 43 tähenduses).

Artikkel 73 reguleerib UK-st saadud andmete ja teabe töötlemist. EL peab tagama liikmesriigile vastava kaitse ka UK-st saadud andmetele. UK-st enne või pärast üleminekuperioodi lõppu saadud andmeid ja teavet ei töötle EL teisiti kui liikmesriigilt saadud andmeid ja teavet üksnes sel põhjusel, et UK on liidust välja astunud.

Artikkel 74 käsitleb infoturvet. Salastatud teabele, mille UK on saanud või mille Euroopa Liit või liikmesriik on saanud UK-lt kas enne üleminekuperioodi lõppu või väljaastumislepingu alusel, kohaldatakse liidu õiguse sätteid Euroopa Liidu ja Euratomi salastatud teabe kaitse kohta.

Liidu õigusest tulenevad tööstusjulgeolekut puudutavad kohustused kehtivad UK-le, kui hankemenetlus, lepingumenetlus või toetuse andmise menetlus algatati enne üleminekuperioodi lõppu. UK võib jätkata krüptovahendite kasutamist EL ja Euratomi salastatud teabe kaitseks tingimusel, et need vahendid on konfigureeritud ja heakskiidetud enne üleminekuperioodi lõppu.

Eelnevalt viidatud krüptovahendite osas peab UK tagama, et:

- 1) neid kasutatakse üksnes ülalviidatud teabe kaitseks;

- 2) krüptovahendeid ei eemaldata UK territooriumilt;
- 3) vaidluse lahendamise eesmärgil antakse krüptovahendid üle krüptovahendite heakskiitmise asutusele;
- 4) järgitakse liikmesriigi (mille krüptovahendite heakskiitmise asutus on krüptovahendi heaks kiitnud) ja UK vahel sõlmitud kokkulepetes sätestatud nõudeid.

Käimasolevad riigihanked ja sarnased menetlused (artiklid 75-78)

Artiklis 75 määratletakse, mida mõistetakse järgnevate riigihankeid käsitlevate artiklite 76, 77 ja 78 mõistes „asjakohaste reeglite“ all. Asjakohasteks reegliteks on kõik EL-is sätestatud riigihankeid käsitlevad õigusaktid, sh klassikalist, võrgustiku ja kontsessioonide ning kaitse- ja julgeolekuvaldkonna riigihankeid käsitlevad direktiivid ning kõik muud Euroopa Parlamendi, nõukogu ja komisjoni õigusaktid, mis riigihankeid käsitlevad.

Artikli 76 kohaselt viiakse asjakohaste reeglite alusel läbi kõik UK riigihanked, mis on alustatud enne üleminekuperioodi lõppu ega ole lõppenud üleminekuperioodi viimaseks päevaks. Samadel alustel kohtlevad UK ettevõtjaid oma riigihangetes ka kõik EL-i liikmesriigid. Määratletakse ka, mida riigihangete lõppemine täpsemalt tähendab. Samuti laienevad asjakohased reeglid nendele raamlepingutele, mille sõlmimiseks on menetlus küll üleminekuperioodi kestel lõppenud, ent mis on ise veel kehtivad. Teisisõnu rakendatakse asjakohaseid reegleid üleminekuperioodi viimasel päeval veel kehtivate raamlepingute alusel hankelepingute sõlmimisele.

Artikli 77 kohaselt kehtivad asjakohaste reeglite alusel läbi viidud riigihangetele ka kõik õiguskaitsemeetmed, mis tulenevad õiguskaitsemeetmete direktiividest (nr 89/665/EMÜ ja nr 92/13/EMÜ).

Lepingu artikkel 8 näeb ette, et UK-l ei ole pärast üleminekuperioodi lõppu enam ligipääsu EL-i infosüsteemidele. Erandina sellest näeb **artikkel 78** ette, et UK hankijatel on pärast üleminekuperioodi lõppu 9 kuu jooksul jätkuvalt kättesaadav e-Certise andmebaas, mida UK võib kasutada kuni asjakohaste reeglite alusel riigihangete läbiviimise lõpuni.

Euratomiga seotud küsimused (artiklid 79-85)

Euratori asutamislepingu artikli 106a kohaselt kohaldatakse EL-i lepingu artiklit 50 ka Euratori suhtes. UK EL-ist väljaastumine tähendab seega UK väljaastumist ka Euratomist.

Artiklis 79 esitatakse mõistete loetelu koos viidetega dokumentidele. Valdavalt viidatakse Euroopa Aatomienergiaühenduse asutamislepingule (edaspidi *Euratori leping*), kuid ka nõukogu direktiivi nr 2011/70/Euratom, millega luuakse ühenduse raamistik kasutatud tuumkütuse ja radioaktiivsete jäätmete vastutustundlikuks ja ohutuks käitlemiseks, terminoloogiale.

Artikli 80 lõikega 1 sätestatakse UK ainuvastutus selle eest, et tema territooriumil asuvale Euratori lepingus käsitletud maagile, lähtematerjalile ja lõhustuvale erimaterjalile rakenduvad pärast üleminekuperioodi lõppu asjakohased rahvusvahelised kokkulepped ja konventsioonid. Artikli 80 lõikes 2 täpsustatakse, et UK on ainuvastutav rahvusvaheliste kohtuste täitmise eest, mis tulenevad Rahvusvahelise Aatomienergia Agentuuri (edaspidi *IAEA*) liikmelisusest, tuumarelvade leviku tõkestamise lepingust või teistest asjakohastest rahvusvahelistest kokkulepetest või konventsioonidest, millega UK on ühinenud. Praegu kehtivad lisaks

rahvusvahelistele nõuetele UK-s ka EL-i direktiividest ja määrustest tulenevad nõuded, mis on rahvusvaheliste nõuetega kooskõlas, kuid reguleerivad sageli kiirgus- ja tuumaohutusega seonduvat oluliselt täpsemalt. Edaspidi hakkavad UK suhtes kehtima rahvusvahelised nõuded, mis tulenevad näiteks tuumaohutuse konventsioonist, kasutatud tuumakütuse ja radioaktiivsete jäätmete ohutu käitlemise ühendkonventsioonist, tuumamaterjali füüsilise kaitse konventsioonist ja mille täitmise üle teostab järelevalvet IAEA.

Artikkel 81 käsitleb kaitsemeetmete rakendamist UK-s. Sätestatakse, et rakendatavad kaitsemeetmed peavad tagama kehtiva lepinguga samaväärse kaitse. Kehtiv kaitsemeetmete rakendamise leping on tuumarelvade leviku tõkestamise lepingust tuleneva kohustusena 1976. aastal sõlmitud UK, Euratomi ja IAEA vahel. Tuumarelvade leviku tõkestamise lepingu artikli III kohaselt peavad kõik tuumarelvi mitteomavad riigid sõlmima IAEA-ga kaitsemeetmete lepingud, mille kohaselt teostatakse riikides järelevalvet tuumamaterjali üle. Euratomi ja IAEA vahel on 1973. aastal sõlmitud leping, mille kohaselt teostab EL-i liikmesriikides kaitsemeetmete täitmise üle järelevalvet Euratom koostöös IAEA-ga. UK väljaastumisel EL-ist, tuleb UK-l sõlmida IAEA-ga uus kahepoolne kaitsemeetmete leping ning selle täitmise üle hakkab Euratom-IAEA asemel järelevalvet teostama vaid IAEA.

Artikliga 82 sätestatakse rahvusvahelistest lepingutest tulevad erikohustused. UK peab tagama Euratomi kolmandate riikide või rahvusvaheliste organisatsioonidega sõlmitud lepingutest tulenevate erikohustuste täitmise üleminekuperioodi lõpuni. Säte on vajalik seetõttu, et UK teadusasutustes ning kiirgus- ja tuumarajatistes on varustust, tuumamaterjali ja kiirgusallikaid, mis kuuluvad Euratomile või mille kasutamiseks näiteks teadus- ja arendustöö eesmärgil on Euratom UK loal sõlminud lepinguid teiste organisatsioonide või riikidega.

Artikkel 83 kirjeldab UK territooriumil asuvate lõhustuvate erimaterjalide omandi- ja kasutusõiguseid. UK territooriumil asuv lõhustuv erimaterjal ei kuulu pärast üleminekuperioodi lõppu enam Euratomile, vaid selle omandavad isikud või ettevõtted, kellel oli üleminekuperioodi lõpus nende materjalide piiramatu kasutus- ja tarbimisõigus.

Kui lõhustuvate erimaterjalide kasutamise ja tarbimise õigused kuuluvad liikmesriigile või liikmesriikide territooriumil asutatud juriidilistele isikutele, mille eesmärgiks on vastavalt Euratom leppele kaitsta ühtse tarnepoliitika ning tuumaturu terviklikkust, sealhulgas asjaomaste materjalide suhtes kohaldatavate kaitsemeetmete osas, nõutakse, et neid hoiustatakse Euroopa Tarneagentuurile kuuluvas laos või muus laos, mille üle võib järelevalvet teostada Euroopa Komisjon. Euratomil on õigus sõlmida lepinguid nende materjalide tarnimiseks mistahes isikule või ettevõtjale, kes on asutatud UK territooriumil või kolmandas riigis vastavalt Euratomi lepingu artikli 52 lõikele 2. Euratomi lepingu artikli 52 lõikega 2 on keelatud toimingud, mille eesmärk on tagada teatavatele kasutajatele privilegeeritud seisund ning Euroopa Tarneagentuurile on antud ainuõigus liikmesriikide territooriumil toodetud maakide, lähtematerjalide ja lõhustuvate erimaterjalide ning nii ühendusest kui ka väljastpoolt ühendust pärinevate maakide, lähtematerjalide ja lõhustuvate erimaterjalide tarnelepingute sõlmimiseks.

Lõhustuvate erimaterjalide ekspordile kohaldatakse Komisjoni määruse (Euratom) nr 302/2005 Euratomi julgeolekumeetmete rakendamise kohta artiklit 20, mis sätestab, et kõik isikud või ettevõtted, kes paigaldavad või kasutavad lähte- või lõhustuvate erimaterjalide tootmis-, eraldamis-, ümbertöötlemis-, ladustamise või muid rajatisi, teatavad Komisjonile ette sellest, kui mingit lähtematerjali või lõhustuvat erimaterjali veetakse välja kolmandasse riiki. Erandiks on artikli 20 lõike 1 punktid b ja c, mis puudutavad tarneid tuumarelvavabast liikmesriigist

tuumariigist liikmesriiki ja tuumariigist liikmesriigist tuumarelvavabasse liikmesriiki. Etteteatamine on vajalik ainult juhul, kui saadeti on ühest efektiivkilogrammist suurem või rajatis veab ühte ja samasse riiki materjale, mille koguhulk mistahes järjestikuse kaheteistkümne kuu jooksul ületab üht efektiivkilogrammi, ka juhul, kui iga saadeti suurus eraldi jääb alla ühe efektiivkilogrammi. Teavitamiseks kasutatakse määruse lisas olevat teavitusvormi.

Lõhustuvate erimaterjalide eksportimine kolmandasse riiki toimub selle liikmesriigi pädeva asutuse loal, kus isik või ettevõtja, kellel on õigus neid materjale kasutada ja tarbida, on asutatud, kooskõlas Nõukogu määrusega (EÜ) nr 428/2009, millega kehtestatakse ühenduse kord kahesuguse kasutusega kaupade ekspordi, edasitoimetamise, vahendamise ja transiidi kontrollimiseks artikli 9 lõikega 2. Määruse artikkel 9 lõige 2 käsitleb ekspordiloo väljaandmise tingimusi.

Lisaks märgitakse, et lõhustuvate erimaterjalide puhul on Euratomil õigus kasutada ka muid õigusi, mis tulenevad Euratomi asutamislepingu omandiõigust puudutavast Artiklist 86. Liikmesriigid, isikud ja ettevõtjad, kellel on üleminekuperioodi lõpus UK territooriumil asuvate lõhustuvate erimaterjalide piiramatu kasutus- ja tarbimisõigus, säilitavad selle õiguse ka pärast üleminekuperioodi lõppu.

Käesolevas artiklis sätestatud nõuete eesmärgiks on kindlustada UK territooriumil asuvate Euratomi omanduses olevate lõhustuvate erimaterjalide üle kontroll ja EL hüvanguks kasutamine ka pärast üleminekuperioodi lõppu. Selleks asutatakse UK-s Euratomi või mõne EL liikmesriigi poolt spetsiaalsed juriidilised isikud, kellele rakendatakse käesolevast leppest, Euratom leppest ning asjakohastest määrustest tulenevaid sätteid.

Artikkel 84 reguleerib kaitsemeetmete rakendamisega seotud varustuse ja rajatiste küsimusi. Lõikega 1 sätestatakse, et lepingu lisas V esitatud Euratomile kuuluv varustus ja muu vara, mis on seotud kaitsemeetmete rakendamisega jääb pärast üleminekuperioodi lõppu UK-le ja UK hüvitab selle maksumuse Euratomile 2020. aasta arvestuslikus väärtuses. Artikli 84 lõikega 2 lisatakse, et kõik omandatud varustuse ja varaga seonduvad õigused, kohustused ja vastutus lähevad üle UK-le. Kaitsemeetmete rakendamisega seotud varaks võivad olla näiteks tuumamaterjali jälgimiseks rajatistesse paigaldatud kaamerad ning sellise materjali hoiustamiseks kasutatavatele anumatele Euratomi inspektorite paigaldatud elektroonilised pitserid.

Artikliga 85 sätestatakse, et UK-le rakendatakse pärast üleminekuperioodi lõppu direktiivi nr 2011/70/Euratom artiklitest 4(1), 4(2) ja 4(4) tulenevat ainuvastutust riigis tekkivate ja tekkinud kasutatud tuumkütuse ja radioaktiivsete jäätmete käitlemise eest. Direktiivi artikli 4(1) kohaselt kehtestavad liikmesriigid kasutatud tuumkütuse ja radioaktiivsete jäätmete käitlemise riikliku poliitika ja tagavad selle toimimise ning igal liikmesriigil lasub lõplik vastutus liikmesriigis tekitatud kasutatud tuumkütuse ja radioaktiivsete jäätmete käitlemise eest. Artikkel 4(2) sätestab, et kui radioaktiivseid jäätmeid või kasutatud tuumkütust veetakse liikmesriiki või kolmandasse riiki töötlemise või ümbertöötamise eesmärgil, siis lasub lõplik vastutus nende ohutu ja vastutustundliku lõpladustamise eest radioaktiivse materjali vedanud liikmesriigil või kolmandal riigil. Artikkel 4(4) kohaselt lõpladustatakse radioaktiivsed jäätmed liikmesriigis, kus need tekitati, välja arvatud juhul, kui jäätmete veo ajaks on asjaomase liikmesriigi ja teise liikmesriigi või kolmanda riigi vahel jõustunud kokkulepe lõpladustamisrajatise kasutamiseks selles riigis. EL-i liikmesriikidel on kohustus teavitada eelnevalt komisjoni kõigist kavandatavatest radioaktiivsete jäätmete ja kasutatud tuumkütuse vedudest UK-sse.

Liidu kohtu- ja haldusmenetlused (artiklid 86-100)

Artiklis 86 reguleeritakse pooleliolevate kohtuasjade staatust. EL Kohtule jääb pädevus kõigis menetlustes, mille on algatanud UK või mis on algatatud UK vastu enne üleminekuperioodi lõppu. See hõlmab menetluste kõiki etappe, kaasa arvatud apellatsioonimenetlused Euroopa Kohtus ja menetlused Üldkohtus juhul, kui asi suunatakse tagasi Üldkohtusse. Samuti jääb EL Kohtule pädevus lahendada eelotsusetaotlusi, mille on esitanud UK kohtud enne üleminekuperioodi lõppu. Menetluse alguseks loetakse menetluse alustamise dokumendi Euroopa Kohtu või Üldkohtu kantseleis registreerimise hetke.

Artikli 87 kohaselt on Euroopa Komisjonil õigus alustada ka uusi kohtuasju UK vastu. Kui Euroopa Komisjon leiab, et UK on jätnud enne üleminekuperioodi lõppu täitmata mõne aluslepingutest või käesoleva lepingu neljandast osast (üleminekuperioodi reguleerivad sätted) tuleneva kohustuse, võib komisjon nelja aasta jooksul pärast üleminekuperioodi lõppu anda asja EL Kohtusse. Komisjon võib algatada ELi toimimise lepingu artiklis 258 sätestatud nõuetele vastava rikkumismenetluse või ELi toimimise lepingu artikli 108 lõike 2 teises lõigus ettenähtud riigiabi siseturuga kokkusobimatuks tunnistamise menetluse.

Kui UK jätab täitmata käesoleva lepingu alusel tehtud otsuse konkurentsiõiguse rikkumise, riigiabi või koondumiste kontrolli menetluses, samuti Euroopa Pettustevastase Ameti menetluses, võib samuti Euroopa Komisjon nelja aasta jooksul alates asjaomase otsuse kuupäevast anda asja EL Kohtusse olenevalt asjaoludest kas ELi toimimise lepingu artiklis 258 (rikkumismenetlus) või ELi toimimise lepingu artikli 108 lõike 2 teises lõigus (riigiabi) sätestatud menetlusnõuete kohaselt.

Artikli 88 kohaselt menetluste ja eelotsusetaotluste suhtes kohaldatakse liidu õiguse sätteid, mis reguleerivad menetlust EL Kohtus.

Artikli 89 kohaselt on EL Kohtu otsused ja määrused UK jaoks ja UKs tervikuna siduvad ning kuuluvad täitmisele EL toimimise lepingu artiklites 280 ja 299 sätestatud korras. See kehtib nii enne üleminekuperioodi lõppu tehtud otsuste kui ka väljaastumislepingu artiklite 86 ja 87 kohaselt uutes kohtuasjades tehtud otsuste kohta.

Artikkel 90 sätestab UKle õiguse astuda enne üleminekuperioodi lõppu alustatud UKd puudutavates kohtuasjades (otsesed kohtuasjad ja UK kohtute algatatud eelotsusemenetlused) EL Kohtu menetlusse ning osaleda selles samal viisil nagu liikmesriigid. Samuti on UKl õigus kuni üleminekuperioodi lõpuni osaleda teiste liikmesriikide algatatud eelotsusemenetlustes.

Ühtlasi võib UK astuda EL Kohtu menetlusse liikmesriikide suhtes algatatud rikkumismenetluse asjades, kui UK suhtes kehtisid enne üleminekuperioodi lõppu samad kohustused, mille rikkumist kohtumenetluses väidetakse. Seda juhul, kui asi on antud EL Kohtusse enne 4 aasta möödumist üleminekuperioodi lõpust (ehk ajavahemiku jooksul, mil UK saaks ka veel lepingu artikli 87 kohaselt EL Kohtusse anda). Sama ajavahemiku jooksul on UKl õigus osaleda ka liikmesriikide algatatud eelotsusemenetlustes seoses asjadega, mis puudutavad liidu õigusakte või õiguse sätteid, mida kohaldati UKs enne üleminekuperioodi lõppu.

Lisaks võib UK osaleda liidu institutsioonide, organite ja asutuste enne üleminekuperioodi lõppu või lepingu artiklites 92 ja 93 osutatud menetluste tulemusena UKle või UKs elavatele

füüsilistele isikutele või seal asutatud juriidilistele isikutele adresseeritud otsuste seaduslikkuse kontrollimise menetluses.

Artiklis 91 sätestatakse juristi, kellel on õigus esineda UK kohtus, õigus esindada või abistada pooli EL Kohtu menetluses, arvestades EL Kohtu menetlust reguleerivaid sätteid.

Artikkel 92 sätestab, kuidas toimuvad pooleliolevate haldusmenetluste menetlused riigiabi, konkurentsi, ettevõtjate koondumiste, pangandus-, väärtpaberituru- või kindlustus- ja tööandjapensionide järelevalve valdkondades. Asjakohased EL pädevad asutused jätkavad haldusmenetluste menetlemist, mis algatati enne üleminekuperioodi lõppu.

Artikli 92 lõige 3(b) sätestab, et ELi toimimise lepingu artikli 101 või 102 (konkurents) kohaldamise menetlused, mida Euroopa Komisjon viib läbi nõukogu määruse (EÜ) nr 1/2003 alusel, loetakse algatatuks hetkel, mil Euroopa Komisjon otsustas algatada menetluse vastavalt komisjoni määruse (EÜ) nr 773/2004 artikli 2 lõikele 1.

Artikli 92 lõige 3(a) sätestab, et nõukogu määruse (EL) 2015/1589 (riigiabi menetlusmäärus) kohane riigiabi menetlus loetakse algatatuks hetkest, mil menetlusele on antud Euroopa Komisjoni poolt juhtumi number.

Artikli 92 lõige 3(c) reguleerib, millisest hetkest loetakse menetlused, mis on seotud nõukogu määruse (EÜ) nr 139/2004 kohaldamisalasse kuuluva ettevõtjate koondumiste kontrollimisega, algatatuks.

Artikli 92 lõige 3(d) sätestab, et nõukogu ja Euroopa Parlamendi määruste (EL) 1060/2009 ja (EL) 648/2012 alusel Euroopa Väärtpaberiturujärelevalve poolt algatatud rikkumismenetluse alguseks loetakse hetke kui järelevalve on ametisse nimetanud sõltumatu uurija.

EL edastab UK-le loetelu kõigist pooleliolevatest haldusmenetlustest kolme kuu jooksul pärast üleminekuperioodi lõppu. Erandina edastab EL Euroopa Pangandusjärelevalve, Euroopa Väärtpaberiturujärelevalve või Euroopa Kindlustus- ja Tööandjapensionide Järelevalve pooleliolevate haldusmenetluste loetelu UK-le ühe kuu jooksul pärast üleminekuperioodi lõppu.

Artikli 92 lõige 5 sätestab, et nõukogu määruse (EL) 2015/1589 kohases riigiabi menetluses peab Euroopa Komisjon järgima UK juhtumite puhul kehtivat õigust ja parimaid tavasid nagu UK oleks veel liikmesriik. Eriti puudutab see Euroopa Komisjoni poolt tehtavaid riigiabi otsuseid, mis tuleb Euroopa Komisjoni poolt vastu võtta mõistliku aja jooksul ning otsused peavad vastama määruse (EL) 2015/1589 artiklile 4(2) - otsus, et meede ei kujuta endast riigiabi; artiklile 4(3) - otsus, et meede sobib kokku siseturuga („vastuväidete esitamata jätmise otsus“) või artiklile 4(4) - ametliku uurimismenetluse algatamise otsus (kui Euroopa Komisjonil on kahtlus meetme siseturuga kokkusobivuse osas).

Artiklis 93 sätestatakse uue riigiabi andmisega ja Euroopa pettustevastase ametiga (OLAF) seotud menetlused.

Artikli 93 lõikes 1 sätestatakse, et UK poolt enne üleminekuperioodi lõppu antud riigiabi puhul on Euroopa Komisjon pädev algatama uut haldusmenetlust vastavalt määrusele (EL) 2015/1589 (nn riigiabi menetlusmäärus) 4 aasta jooksul pärast üleminekuperioodi lõppu. Euroopa Komisjon on pädev ka pärast 4-aastase ajavahemiku lõppu, kui menetlus on algatatud enne selle ajavahemiku lõppu. Artikkel 92(5) kehtib *mutatis mutandis*. Euroopa Komisjon teavitab UK-d

kõigist uutest riigiabi haldusmenetlustest 3 kuu jooksul alates menetluse algatamisest vastavalt lõikele 1.

Artikkel 93 lõike 2 kohaselt, ilma et see piiraks käesoleva lepingu artiklite 136 ja 138 kohaldamist, on Euroopa Pettustevastasel Ametil (OLAF) pädevus neli aastat peale üleminekuperioodi lõppu algatada uusi juurdlusi vastavalt Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrusele nr 88/2013. Uusi juurdlusi saab algatada seoses faktidega, mis tulid ilmsiks enne üleminekuperioodi lõppu või seoses tollivõlaga, mis tekkis peale üleminekuperioodi lõppu eelarve täitmisele heakskiidu andmise menetlusel (käesoleva lepingu artikkel 49 lõike 1 alusel). OLAF on menetluste läbiviimiseks pädev asutus ka peale nelja-aastase perioodi lõppu, kui sellest on teada antud enne, kui see periood lõppeb. OLAF informeerib UK-d igasugustest uutest juurdlustest, mida mainiti lõike 2 alguses, kolme kuu jooksul alates juurdluse algatamisest.

Artiklid 94-95 reguleerivad menetlusnorme, otsuste siduvat jõudu ja täidetavust. Artiklite 92, 93 ja 96 alusel toimuvaid menetlusi viiakse läbi EL õiguse alusel, pädevate asutuste otsused on UK-le siduvad. Nimetatud otsuste seaduslikkuse kontrollimise ainuõigus on Euroopa Liidu Kohtul.

Artikkel 96 lõike 1 kohaselt jätkatakse UKs pooleliolevaid sordi registreerimiskatseid, mida UK katsekeskused teostavad koostöös EL Sordiametiga vastavalt määrusele (EÜ) nr 2100/94 kooskõlas nimetatud määrusega. Sordi kaitse alla võtmiseks teostatakse eristatavuse, ühtlikkuse ja püsivuse katseid kahe aasta jooksul ning vastavalt väljaastumislepingule jätkatakse nende katsete lõpuni tegemist.

Kuni üleminekuperioodi lõpuni jätkab UK osalemist Euroopa Liidu kasvuhoonegaaside lubatud heitkogustega kauplemise süsteemis (ELi HKS). Artikli 96 lõikega 2 sätestatakse, et UK rakendab üleminekuperioodi viimasel aastal direktiivi 2003/87/EÜ artikli 12 lõigetest 2a ja 3 ning artiklitest 14, 15 ja 16 tulenevaid kohustusi. Vastavalt artikli 12 lõigetele 2a ja 3 peavad EL kasvuhoonegaaside lubatud heitkogustega kauplemise süsteemi kuuluvad paiksed- ja õhusõiduki käitised tagastama lubatud heitkoguse ühikud (LHÜ) koguses, mis on võrdne käitaja eelmise kalendriaasta tõendatud heitkoguste üldkogusega. Artikkel 14 kohustab ELi HKS-i kuuluvaid käitisi teostama heitkoguste üle seiret ning esitama vastavasisulise aruande kalendriaasta heitkoguste kohta. Artikkel 15 kohaselt peab käitaja esitatud heitkoguse aruanne olema tõendatud direktiiviga seatud nõuetele. Artikkel 16 näeb ette karistused käitajatele, kes rikuvad artiklites 14 ja 15 sätestatud seire ja tõendamise tingimusi või ei tagasta vajalikus koguses LHÜsid vastavalt artikli 12 lõigetele 2a ja 3.

Lepingu artikkel 96 lõike 3 alusel kohalduvad UK suhtes ja UK-s üleminekuperioodi viimasel aastal vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 517/2014 artiklile 19 määruse I ja II lisa loetletud, fluoritud kasvuhoonegaaside tootmise, impordi, ekspordi, lähteainena kasutamise ja hävitamise aruandlusega seotud kohustused. Lisaks sätestatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 1005/2009 artiklites 26 ja 27 vastavalt liikmesriikide aruandluskohustus metüülbromiidi, kriitilise haloonivaru ja ebaseadusliku kaubanduse juhtumite kohta ning ettevõtete aruandluskohustus osoonikihti kahandavate ainete tootmise, impordi, ekspordi, lähteainena kasutamise ja hävitamise kohta.

Artikli 96 lõikega 4 sätestatakse, et üleminekuperioodi viimasel aastal kohaldatakse UK suhtes ja UK-s Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 443/2009 artikli 8 lõikeid 1, 2, 3 ja 7 ja selle määruse II lisa ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 510/2011 artikli

8 lõikeid 1, 2, 3, 8 ja 10 ning selle määruse II lisa, mis käsitlevad uute sõiduautode ja uute väikeste tarbesõidukite keskmiste heitkoguste seire ja aruandluse nõudeid ja mille kohaselt kohustuvad liikmesriigid registreerima iga oma territooriumil registreeritud uue sõiduauto ja uue väikese tarbesõiduki kohta antud määrustes sätestatud andmed, esitama määrustes sätestatud andmed komisjonile ja komisjoni taotluse korral edastama kõik kogutud andmed. Määruse (EL) nr 510/2011 artikli 10 kohaselt tuleb koguda ja teatada andmed direktiivi 2007/46/EÜ II lisa määratlusele vastavate M2- ja N2-kategooria mootorsõidukite (tuletatud massiga kuni 2610 kg) ja selliste sõidukite registreerimise kohta, millele laiendati tüübikinnitust kooskõlas määruse (EÜ) nr 715/2007 artikli 2 lõikega 2. Lisaks kohaldatakse üleminekuperioodi viimasel aastal komisjoni määruse (EL) nr 1014/2010 artikleid 2–5, 7 ja artikli 8 lõikeid 2 ja 3 ja komisjoni rakendusmääruse (EL) nr 293/2012 artikleid 3–6 ja 8 ning artikli 9 lõikeid 2 ja 3, mis käsitlevad uute sõiduautode ja uute väikeste tarbesõidukite registreerimisandmete edastamist, andmeallikaid, andmete säilitamist ja kontrolli, liikmesriikide koostatavaid andmeid, EÜ tüübikinnitussüsteemiga hõlmamata sõidukeid ja tootjate loetelu.

Artikli 96 lõikega 5 sätestatakse, et seoses 2019. ja 2020. aasta kasvuhoonegaaside heitkogustega kohaldatakse UK suhtes Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 525/2013 artikleid 5, 7, 9 ja 10, artikli 11 lõiget 3, artikli 17 lõike 1 punkte a ja d ning artikleid 19, 22 ja 23, mis käsitlevad kasvuhoonegaaside heite seire- ja aruandlusmehhanismi ning kliimamuutusi käsitleva muu olulise siseriikliku ja liidu teabe esitamist. Kohaldatakse ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu otsust nr 406/2009/EÜ, milles käsitletakse liikmesriikide jõupingutusi kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamiseks, et täita ühenduse kohustust vähendada kasvuhoonegaaside heitkoguseid aastaks 2020, artikleid 3, 7 ja 11, mis käsitlevad heittasemeid ajavahemikus 2013-2020, parandusmeetmeid ning registreid ja põhihaldajaid. Kyoto protokollil teise kohustusperioodi lõpuni kohaldatakse UK suhtes komisjoni määruse (EL) nr 389/2013 artiklit 5, mis käsitleb liikmesriigi ja liidu ühikute täpse arvestuse tarbeks Kyoto Protokollil registreeritud.

Artikli 96 lõikega 6 sätestatakse erandid lepingu artiklist 8. Lõike 6 punktiga a tagatakse UK-l ja UK majandustegevuses osalejatel määral, mis on vajalik käesoleva artikli lõigete 2, 4 ja 5 järgimiseks, juurdepääs liidu registri ja UK Kyoto protokollil registreeritud, mis on loodud määrusega (EL) nr 389/2013; ning juurdepääs Euroopa Keskkonnaameti keskandmevaramule, nagu on ette nähtud määrusega (EL) nr 1014/2010, rakendusmäärusega (EL) nr 293/2012 ja komisjoni rakendusmäärusega (EL) nr 749/2014. Lõike 6 punktiga b tagatakse UK ettevõtjatel juurdepääs komisjoni rakendusmääruse (EL) nr 1191/2014 lisas sätestatud vormil põhinevale aruandlusvahendile, et fluoritud kasvuhoonegaaside hallata ja nende kohta aru anda, ning juurdepääs ettevõtteandmete varamule, mida ettevõtjad kasutavad määruse (EÜ) nr 1005/2009 artikli 27 kohaseks aruandluseks, määral, mis on vajalik artikli 96 lõike 3 täitmiseks. Lisaks sätestab lõige 6, et UK taotluse korral esitab liit ühe aasta jooksul pärast üleminekuperioodi lõppu teabe, mis on vajalik, et UK saaks täita osoonikihti kahandavate ainete Montreali protokollil artiklist 7 tulenevat aruandekohustust ning kohaldada karistusi vastavalt määruse (EL) nr 517/2014 artiklile 25 ja määruse (EÜ) nr 1005/2009 artiklile 29.

Artikkel 97 reguleerib esindamist käimasolevates menetlustes Euroopa Liidu Intellektuaalomandi Ametis (EUIPO). Üldjuhul peavad EUIPOs esindavad kutselised esindajad olema Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) lepingu osalisriigi kodanikud ning ka nende tegutsemis- või töökoht peab asuma EMP lepingu osalisriigis. Sätte esimene lõige näeb sellest ette erandi, mille kohaselt võib isik, kellel oli kooskõlas EL õigusega enne üleminekuperioodi lõppu õigus esindada EUIPOs füüsilist või juriidilist isikut ning kes esindas isikut EUIPOs

toimuvas menetluses, jätkata selle isiku esindamist kõnealusel menetluses. See õigus laieneb kõigile menetluse staadiumidele EUIPOs. Nendeks eri staadiumideks saab olla nt kaubamärgi registreerimise menetlus ning sellele järgnev kaubamärgi registreerimise vaidlustamise või kaubamärgi registreerimisest keeldumise peale esitatud kaebuse lahendamise menetlus, kuivõrd ka neid asju lahendavad esmalt EUIPO organid, sh apellatsioonikojad. Eelnev võimaldab tagada EUIPOs üleminekuperioodi lõppemise hetkel pooleliolevate menetluste sujuva jätkumise, ilma vajaduseta vahetada välja UK päritolu esindajaid, kes üleminekuperioodi lõpul kaotavad esindamise õiguse EUIPOs. Artikli teine lõige näeb ette, et lõikes 1 viidatud isikut tuleb EUIPOs isiku esindamisel kohelda igakülgse kutselise esindajana, kellel on EL õiguse järgi õigus esindada EUIPOs füüsilist või juriidilist isikut.

Artikkel 98 sätestab, et kui lepingu lisas VI sätestatud tollialase halduskoostöö menetlust on alustatud enne üleminekuperioodi lõppu tavapärase EL õiguse alusel, siis need lõpetatakse EL õiguse kohaselt. Artikli lõige 2 täpsustab, et erandkorras kohaldatakse EL õigust ka kuni 3 aastat pärast üleminekuperioodi lõppu alustatud menetlustele, kui menetlus puudutab faktilisi asjaolusid, mis leidsid aset enne üleminekuperioodi lõppu.

Artikkel 99 sätestab, et käibemaksualase halduskoostöö määrus (EL 904/2010) kehtib liikmesriikide ja UK pädevate asutuste koostöö suhtes 4 aastat pärast üleminekuperioodi lõppu tehingute suhtes, mis toimusid enne üleminekuperioodi lõppu ja tehingutele, mida katab lepingu artikkel 51(1). Erandina lepingu artiklist 8 säilib UK-l ligipääs asjakohastele andmebaasidele määral, mis on rangelt vajalik, et täita artiklist 99 tulenevaid kohustusi ja kasutada neid õigusi. UK hüvitab EL-ile andmebaaside kättesaadavana hoidmisega seotud tegelikud kulud. EL teatab UK-le nende kulude suuruse iga aasta 31. märtsiks kuni lisas IV toodud perioodi lõpuni.

Artikkel 100 kohaselt jätkub UK-ga koostöö tasumata rahaliste kohustuste sissenõudmise valdkonnas veel viis aastat peale üleminekuperioodi lõppu, st vähemalt kuni 2025. aasta 31. detsembrini. Viidatud direktiiv 2010/24/EL kohaldub kõikidele maksudele ja maksetele, mida koguvad liikmesriigid või nende territoriaalsed või halduslikud allüksused. Lepingus on eraldi viidatud käibemaksuga ja aktsiisidega seotud kohustustele. UK jätkab EL teabevahetuseks loodud IT-süsteemide kasutamist lisas IV esitatud koostööperioodi jooksul, hüvitades Liidule sellega seotud kulud.

Eesti ja UK on edastanud teineteisele iga-aastaselt üksikuid sissenõudmise või teabe taotluseid. Peale EL koostöö perioodi lõppu on võimalik jätkata sissenõudmise ja teabevahetuse alast koostööd UK-ga sõlmitud maksulepingu alusel.

Privileegid ja immuuniteedid (artiklid 101-119)

EL-i toimimise lepingu artikli 343 kohaselt on EL-il liikmesriikide territooriumil oma ülesannete täitmiseks vajalikud privileegid ja immuuniteedid. Selleks on EL-i aluslepingutele lisatud 7. protokoll EL-i privileegide ja immuuniteetide kohta. Väljaastumislepingu **artiklid 101-109** reguleerivad protokollide kohaldamist UK-s asuva EL-i omandi, vara ja tegevuse suhtes, mis asub või toimub UK-s ka üleminekuperioodi ajal või pärast selle lõppu ning EL institutsioonide ametnike suhtes. Sisuliselt pikendatakse protokollide sätete kehtivust seniks, kuni EL on oma omandi või vara UK-st ära kolinud või oma tegevuse UK-s lõpetanud.

Artiklite 102-105 kohaselt kohaldatakse UK-s asuvate EL-i ruumide ja ehitiste, arhiivide, vara, tulude ja muu omandi ning sidepidamise suhtes protokollide asjaomaseid sätteid, mis näevad ette, et ruumid, ehitised ning arhiivid on puutumatud, vara, tulud ning muu omand on vabastatud otsestest maksudest ning sidepidamine käib diplomaatilistele esindustele tagatud korra

kohaselt. Protokolli neid sätteid kohaldatakse nii kaua, kuni EL oma vara UK-st ära kolib. EL teavitab sellest UK-d. **Artiklid 106-108** reguleerivad Euroopa Parlamendi liikmete puutumatus, pensione ning pensionide topeltmaksustamise vältimist UK-s. **Artiklite 109 ja 110** kohaselt kohaldatakse UK-s protokolli privileege, immunitete ja soodustusi EL-i institutsioonide töös osalevate UK ja liikmesriikide esindajate ning EL-i ametnike ja teenistujate suhtes, kes täidavad töökohustusi üleminekuperioodi ajal või pärast seda, kui töökohustused puudutavad EL-i. **Artiklite 111 ja 112** kohaselt säilivad Liidu ametnike ja teenistujate suhtes, kes asusid ametisse enne üleminekuperioodi lõppu, EL-i maksukohustused ja nende suhtes kohaldatakse UK-s protokolli makse puudutavaid sätteid. **Artiklid 113-115** reguleerivad institutsioonide liikmete ning EL-i ametnike ja teenistujate sotsiaalseid õigusi (sotsiaalkindlustus, pensioniõigused ja töötuskindlustus). **Artiklite 117 ja 118** kohaselt kohaldatakse väljaastumislepingu privileegide ja immunitetide sätteid Euroopa Keskpanga ja Euroopa Investeerimispanga suhtes. Artiklite 117 ja 118 eesmärk on tagada Euroopa Keskpanga ja Euroopa Investeerimispanga personalile ning varadele UK-s praegu kehtivate privileegide ja immunitetidega võrdväärne kaitse kuni üleminekuperioodi lõpuni ning sealt edasi kohustuste tähtaegade saabumiseni ja nende lõppemiseni. **Artikli 119** kohaselt kohaldatakse Euroopa Ravimiameti, Euroopa Pangandusjärelevalve Asutuse ja Galileo turvaseirekeskuse UK-s paiknemist käsitlevaid lepinguid seni, kuni need ametid on UK-st ära kolitud.

Muud liidu institutsioonide, asutuste ja ametitega seotud küsimused (artiklid 120-125)

EL-i toimimise lepingu artikli 339 kohaselt ei tohi EL-i institutsioonide liikmed ja EL-i ametnikud ning teenistujad ka pärast oma ametikohustuste lõppemist avalikustada ametisaladuse pidamise kohustuse alla kuuluvat informatsiooni, iseäranis informatsiooni, mis puudutab ettevõtjaid ja nende ärisuhteid. Ka EL-i personalieeskirjades (artikkel 19) nähakse ette, et EL-i ametnik ei või avalikustada teavet, mida ta teab oma ametikohustuste tõttu. **Artiklite 120 ja 121** kohaselt kehtivad need EL-i õigusest tulenevad keelud UK-s EL-i ametisaladuse alla kuuluva informatsiooni suhtes, mis on saadud enne üleminekuperioodi lõppu või pärast seda, kui see puudutab EL-i tegevust seoses väljaastumislepingust tulenevaga.

Artikli 122 kohaselt kohaldatakse UK suhtes EL-i dokumentide avalikustamist puudutavaid reegleid. See puudutab dokumente, mis on loodud enne üleminekuperioodi lõppu või pärast seda, kui need puudutavad EL-i tegevust seoses väljaastumislepingust tulenevaga.

Artikli 123 kohaselt kohaldatakse Euroopa Keskpanga suhtes UK-s teatud sätteid EL-i aluslepingutele lisatud protokollist (nr 4) Euroopa Keskpankade Süsteemi ja Euroopa Keskpanga põhikirja kohta. Artiklis 123 tuuakse täpsemalt välja, et protokolli loetletud artiklid kohalduvad Euroopa Keskpanga, selle organite liikmete, personali, Euroopa Keskpankade Süsteemi kuuluvate rahvuslike keskpankade esindajate suhtes, kes võtavad osa Euroopa Keskpanga tegevustest ning kinnisvara, varade ja tegevuse suhtes UK-s, mida hoitakse või juhitakse ülaltoodud protokolli kohaselt UK-s üleminekuperioodi lõpu seisuga. Euroopa Keskpank vabastatakse kohustusest registreerida või saada mistahes litsentsi või luba UK-s, et seal oma tegevusi ellu viia.

Artikli 124 kohaselt kohaldatakse Euroopa Investeerimispanga suhtes UK-s teatud sätteid EL-i aluslepingutele lisatud 5. protokollist Euroopa Investeerimispanga põhikirja kohta. Artiklis 124 tuuakse täpsemalt välja, et protokolli artiklid kohalduvad Euroopa Investeerimispanga liikmetele, personalile ja liikmesriikide esindajatele, kes võtavad osa panga tegevusest, samuti tütarettevõtetele ja teistele üksustele, mille Euroopa Investeerimispank on asutanud enne

üleminekuperioodi lõppu protokollis kohaselt, eelkõige puudutab see Euroopa Investeeringufondi (EIF).

Artikkel 125 käsitleb UK osalemist Euroopa Koolide süsteemis. Artikli kohaselt jääb UK seotuks Euroopa Koolide Konventsiooniga kuni üleminekuperioodi ajal käimasoleva kooliaasta lõpuni. Lisaks tuuakse välja, et UK peab tagama, et nendele õpilastele, kes on omandanud Euroopa küpsustunnistuse (*European Baccalaureate*) enne 31. augustit 2021 või kes on selleks hetkeks alustanud õpinguid kolmandas astmes ja lõpetavad pärast seda kuupäeva, laienevad konventsiooni artikli 5(2) õigused. Konventsiooni artikkel 5(2) sätestab, et Euroopa küpsustunnistuse omanikul on õigus kasutada samu hüvesid ja õigusi kui sama liikmesriigi lõputunnistusega kodanikel ning astuda mistahes liikmesriigi ülikooli samadel alustel selle liikmesriigi kodanikega. Inglise keel on Euroopa Koolide süsteemis üks kolmest põhikeelest. See tähendab, et kõigis Euroopa koolides on tagatud inglise-, saksa- ja prantsuskeelsete sektiioonide olemasolu ning nendes keelesektiioonides õpivad ka niinimetatud keelesektiioonita lapsed (SWALSid ehk *students without a language section*).

IV ÜLEMINEK (artiklid 126-132)

UK peaminister Theresa May tegi 22. septembril 2017 Firenzes peetud kõnes ettepaneku umbes kahe aasta pikkuse üleminekuperioodi (*implementation period*) kohta pärast UK väljaastumist EL-ist. 15. detsembril 2017 ülemkogu suuniste kohaselt võttis ülemkogu ettepaneku teadmiseks ning nõustus pidama läbirääkimisi üleminekuperioodi üle, mis hõlmab kogu EL-i *acquis*, samal ajal kui UK kolmanda riigina ei osale enam EL-i institutsioonide töös ega nimeta või vali sinna liikmeid ega osale liidu organite, asutuste ja ametite otsustusprotsessis. Ülemkogu suunistes märgiti, et üleminekukord, mis on väljaastumislepingu osa, peab olema liidu huvides, selgelt määratletud ja ajaliselt täpselt piiritletud. UK osaleb ülemineku ajal endiselt tolliliidus ja ühtsel turul (koos kõigi nelja vabadusega), peab järgima EL-i kaubanduspoliitikat, kohaldama EL-i tollitariifistikku ja koguma EL-i tollimakse ning tagama piiril kõik EL-i kontrollid muude kolmandate riikide suhtes. Üleminekuperioodil jääb UK seotuks ka EL-i rahvusvahelistest lepingutest tulenevate kohustustega.

29. jaanuaril 2018 võttis üldasjade nõukogu vastu läbirääkimisjuhised üleminekuperioodi kohta. Üleminekuperioodi kavandatavaks lõppkuupäevaks märgiti läbirääkimisjuhistes 31. detsember 2020, mis kattub hetkel kehtiva pikaajalise finantsraamistiku lõpuga. Väljaastumislepingu üleminekuperioodi käsitlevates sätetes ehk üleminekuperioodi tingimustes jõudsid EL-i ja UK läbirääkijad kokkuleppele 19. märtsil 2018.

Oktoobris 2018, kui läbirääkimiste lõpuleviimiseks otsisid EL ja UK lahendust Iirimaa piiri küsimusele, tegi UK majanduskoostöö mudeli väljatöötamise juures ettepaneku üleminekuperioodi pikendamise võimaluse sissetoomiseks lepingusse, mis võimaldaks vajadusel pikendada uue majanduskoostöö lepingu läbirääkimiste perioodi. 14. novembril 2018 leppisid EL ja UK kokku võimaluses üleminekuperioodi ühekordselt ja tähtajaliselt kuni kaheks aastaks pikendada mõlema poole ühise otsusega. Pikendamise eelduseks on poolte kokkulepe UK rahaliste maksete suurusest EL eelarvesse, mis vähendavad liikmesriikide poolseid makseid. Üleminekuperioodi pikendamine pole mõeldud kestva või korduva lahendusena.

Üleminekuperioodi tingimused sätestatakse väljaastumislepingu artiklites 121-126.

Artikkel 126 sätestab üleminekuperioodi kestuse. Üleminekuperiood algab väljaastumislepingu jõustumise päevast ja kestab kuni 31. detsembrini 2020. Üleminekuperiood

kestab 11 kuud ning lõpeb EL-i praeguse mitmeaastase finantsraamistikuga (MFF 2014-2020) samal ajal.

Artikkel 127 kehtestab üleminekuperioodi ulatuse. Üleminekuperioodi ajal ei ole UK enam juriidiliselt EL liige, kuid sel perioodil kohaldatakse UK-s ja UK suhtes jätkuvalt EL-i õigust, justkui UK oleks EL-i liikmesriik. Samuti kohaldatakse üleminekuperioodil UK suhtes ka EL-i õigustikku tehtud muudatusi. Lepingu artikli 7 kohaselt ei osale UK üleminekuperioodi ajal enam EL-i institutsioonide töös ega EL-i otsustusprotsessis.

Artiklis 127 toodud üldreeglit nähakse ette ka erandid. Artikli 127 lõike 1 punkti a ja lõike 5 kohaselt ei saa UK üleminekuperioodi ajal osaleda vabadel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala uute meetmete kohaldamises peale nende, millega muudetakse, asendatakse või täiendatakse meetmeid, mis on UK-le siduvad enne tema väljaastumist EL-ist. Vabadel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala puhul, kus UK-l on õigus otsustada, kas ta kohaldab konkreetseid õigusakte või mitte, jäävad praegused reeglid kehtima üleminekuperioodil vastu võetavate õigusaktide puhul, mis on UK-le siduvad kuni tema väljaastumiseni EL-ist.

Artikli 127 lõike 1 punkti b kohaselt ei saa UK kodanikud üleminekuperioodil enam osaleda EL-i kodanikualgatustes (ELL art 11(4) ja ELTL artikkel 24), hääletada ja kandideerida Euroopa Parlamendi valimistel ega elukohajärgse liikmesriigi kohaliku omavalitsuse valimistel (ELTL artikkel 20(2)(b) ja artikkel 22). 2019. aasta Euroopa Parlamendi valimised toimuvad 23.-26. mail 2019 ning kui UK on selleks ajaks EL-ist väljaastunud, siis UK kodanikud nendel valimistel enam ei osale. Ülemkogu 28. juuni 2018 otsuse kohaselt koosneb Euroopa Parlament perioodil 2019 kuni 2024 705-st liikmest senise 751 asemel. UK-st vabanevast 73-st kohast 27 jagati liikmesriikide vahel ära kahaneva proportsionaalsuse saavutamiseks. Eesti sai Euroopa Parlamendis ühe koha juurde. Ülejäänud kohad jäävad praegu täitmata. Ülemkogu otsus näeb ette, et kui UK on endiselt EL-i liikmesriik järgmise Euroopa Parlamendi koosseisu ajal, siis vastab parlamendi kohtade jaotus ülemkogu 28. juuni 2013. aasta otsusele ehk 751 kohta. Niipea, kui UK EL-ist välja astub, kohaldatakse aga ülemkogu 28. juuni 2018 otsustest tulevat kohtade jaotust.

Kohaliku omavalitsuse valimistel osalemise õiguse reguleerimine jääb UK kodanike puhul tulevikus iga liikmesriigi pädevusse. Eesti kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse paragrahv 5 näeb ette, et hääletamisõigus on lisaks Eesti ja EL-i kodanikule ka välismaalasel, kes elab Eestis pikaajalise elaniku elamisloa või alalise elamisõiguse alusel.

Artikli 127 lõige 2 näeb ette erisuse UK suhtes EL-i õiguse kohaldamisele üleminekuperioodil. Nimelt ei kohaldata üleminekuperioodil UK suhtes enam EL-i lepingu erisätteid ühise välis- ja julgeolekupoliitika (ÜVJP) kohta ja sätteid julgeoleku ja kaitsepoliitika (ÜJKP) kohta ning nende sätete alusel vastuvõetud õigusakte juhul, kui EL ja UK sõlmivad seda valdkonda käsitleva tulevaste suhete kokkuleppe, mida hakatakse rakendada juba üleminekuperioodi ajal.

ÜVJP ja ÜJKP valdkonnas on erisus vajalik mitmel põhjusel. UK ei osale alates 1. veebruarist 2020 enam EL-i institutsioonide töös ega otsustusprotsessis, kuid kohustub väljaastumislepingu artikli 127 kohaselt kohaldama EL-i õigust kuni üleminekuperioodi lõpuni. ÜVJP valdkonna õigusaktide maht on küllaltki suur. EL-il on 40 sanktsioonirežiimi ning pidevalt toimub nende ülevaatamine ja ajakohastamine, lisaks muudetakse EL-i missioonide ja operatsioonide mandaate, kinnitatakse eelarveid. Selle tegevuse tulemusena tekib igal aastal sadu õigusakte. Nende õigusaktide kujundamisel UK üleminekuperioodi ajal enam ei osale, kuid ellurakendamisel küll.

Artikli 127 lõige 3 näeb ette, et EL-i õigusel, mida üleminekuperioodi ajal UK-s ja tema suhtes kohaldatakse, on UK-s samasugune õigusmõju nagu EL-i liikmesriikides ning seda tõlgendatakse ja rakendatakse EL-i õiguse meetodite ja üldpõhimõtete kohaselt. Muu hulgas tähendab see seda, et EL-i õigus on UK-s vahetult kohaldatav ja UK õiguse suhtes ülimuslik. EL-i õiguse tõlgendamise meetodid ja üldpõhimõtted tulenevad nii EL-i aluslepingutest kui ka EL-i kohtupraktikast. See säte annab kindluse, et EL-i õigust, sh näiteks piiravaid meetmeid puudutavad õigusaktid ja muud ÜVJP otsused, mis on vastuvõetud üleminekuperioodil, kohalduvad UK-s ja EL-i liikmesriikides ühtemoodi, kuigi UK nende läbirääkimisel EL-i liikmesriigina enam ei osale.

Artikli 127 lõike 4 kohaselt ei osale UK tõhustatud koostöös, mille lubamise kohta võtab nõukogu vastu otsuse (EL-i lepingu artikkel 20 punkt 2) pärast väljaastumislepingu jõustumist või mille raames ei ole vastu võetud õigusakte (EL-i lepingu artikkel 20 punkt 4) enne väljaastumislepingu jõustumist.

Artikli 127 lõike 6 kohaselt käsitletakse üleminekuperioodi ajal EL-i õigusaktides olevaid viiteid EL-i liikmesriikidele ja EL-ile selliselt, et need hõlmavad ka UK-d. Seega, kui EL-i õigusaktis nähakse ette õigused või kohustused liikmesriikidele või nende kodanikele, siis kohalduvad see ka UK ja tema kodanike suhtes. Kui viidatakse EL-ile, siis hõlmab see ka UK-d ja tema territooriumi.

Erandid sellest üldreeglist näeb ette artikli 127 lõige 7:

- 1) UK-d ei käsitleta liikmesriigina EL-i lepingu artiklist 42 tuleneva alalise struktureeritud koostöö (edaspidi ka PESCO) puhul. Nõukogu võttis 11. detsembril 2017 vastu ühise välis- ja julgeolekupoliitika otsuse nr 2017/2315, millega luuakse alaline struktureeritud koostöö liikmesriikide vahel, kellel on sõjalisi võimeid ning määratakse kindlaks selles osalevate liikmesriikide nimekiri. UK on üks kolmest EL-i liikmesriigist, kes PESCO-ga ei ühinenud, kuid on seisnud selle eest, et kolmandad riigid saaksid osaleda mõnes PESCO projektis. Selleks luuakse reeglid, mis on plaanis nõukogu otsusega leppida kokku 2018. aasta lõpuks. Seega annab väljaastumisleping võimaluse kaasata UK-d juba üleminekuperioodil kolmanda riigina PESCO projektide kaudu ELi kaitsekoostöösse.
- 2) UK-d ei käsitleta liikmesriigina õigusaktide sätetes, mis reguleerivad liikmesriikide vahelist julgeolekuga seotud tundliku informatsiooni vahetamist.
- 3) UK-d ei käsitleta liikmesriigina ka EL-i ametnike värbamist reguleerivates sätetes EL-i personalieeskirjades. See tähendab, et EL-i ametnike värbamisel näiteks komisjoni või Euroopa välisteenistusse muutub liikmesriikide esindatuse tasakaal ja väheneb teatud ekspertiis.

Artikkel 128 käsitleb institutsioonilisi küsimusi üleminekuperioodi ajal. Artikli 128 lõikes 1 nähakse ette, et vaatamata artiklile 127 kohaldatakse üleminekuperioodil artiklit 7. Artikkel 127 sätestab, et üleminekuperioodi ajal kohaldatakse UK suhtes ELi õigust. Artiklis 7 nähakse ette, et kui õigusaktides, mida UK suhtes kohaldatakse, viidatakse liikmesriikidele, siis see hõlmab ka UK. UK-d ei loeta liikmesriikide hulka aga juhul, kui õigusakt käsitleb EL institutsioonide liikmete valimist ja nimetamist, samuti osalemist institutsioonide töös ning EL-i otsustusprotsessis. See tähendab, et pärast väljaastumislepingu jõustumist ja üleminekuperioodi ajal ei osale UK enam EL-i institutsioonide töös ega otsustusprotsessis.

Artikli 128 lõike 2 kohaselt ei käsitleta UK parlamenti üleminekuperioodil enam liikmesriigi parlamendina, välja arvatud EL-i aluslepingutele lisatud riikide parlamentide rolli käsitleva protokoll artiklitest 1 ja 2 tulenevatel juhtudel ehk komisjoni konsulteerimisdokumentide (nn roheliste ja valgete raamatute) ja seadusandlike aktide eelnõude edastamisel liikmesriikide parlamentidele.

Artikli 128 lõike 3 kohaselt ei käsitleta UK-d üleminekuperioodi ajal liikmesriigina aluslepingute sätetes, mis käsitlevad ettepanekute või algatuste esitamist EL-i institutsioonidele.

Artikli 128 lõike 4 kohaselt ei käsitleta UK keskpanka rahvusliku keskpangana.

Artikkel 128 lõige 5 näeb ette erandi üldreeglile, mille kohaselt ei osale UK EL-i institutsioonide töös üleminekuperioodi ajal. UK esindajad võivad üleminekuperioodi ajal erandkorras osaleda Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse nr 182/2011, millega kehtestatakse eeskirjad ja üldpõhimõtted, mis käsitlevad liikmesriikide läbiviidava kontrolli mehhanisme, mida kohaldatakse komisjoni rakendamisevolituste teostamise suhtes, alusel loodud komiteede ning komisjoni ekspertrühmade ja sarnaste rühmade koosolekul. Tingimuseks on, et kohtumisel käsitletakse akte, mis adresseeritakse üleminekuperioodi ajal UK-le või kui UK osalemine on vajalik ja EL-i huvides.

Artikkel 128 lõike 6 kohaselt ei saa UK üleminekuperioodi ajal tegutseda juhtiva asutusena riskide hindamisel, kontrollimisel ja lubade väljastamisel liidu tasandil või liikmesriikide koostegutsemise korral lepingu lisas VII nimetatud aktides.

Artikli 129 lõike 1 ja 2 kohaselt jäävad üleminekuperioodil UK suhtes kehtima rahvusvahelised lepingud, mille on sõlminud EL, liikmesriigid liidu nimel või EL ja liikmesriigid ühiselt. UK esindajad ei osale aga enam rahvusvaheliste lepingute alusel loodud kehandite töös, välja arvatud juhul, kui UK osaleb neis oma pädevuse ulatuses või kui EL kutsub UK-d erandkorras osalema, sest see on vajalik ka liidu huvides, et tagada lepingu rakendamine üleminekuperioodil. UK ei ole alates 1. veebruarist 2020 enam EL-i liikmesriik, kuid väljaastumislepingu üleminekusätete kohaselt kohaldatakse tema suhtes üleminekuperioodi ajal EL-i õigust. Rahvusvahelised lepingud on osa liidu õigusest ning seetõttu nähakse ette, et EL-i ja UK eesmärk on kohaldada neid lepinguid samuti üleminekuperioodi lõpuni.

Liikmesriikide ja UK kahepoolsete lepingute kehtivust UK EL-ist väljaastumisleping ei käsitle. Kui EL-i õigust enam UK suhtes ei kohaldata, on kahepoolsetel võimalik lepingutega reguleerida valdkondi, mis kuuluvad liikmesriikide pädevusse ega kuulu EL ainupädevusse.

EL-i lepingute [andmebaasi](#) kohaselt on UK 238 nn segalepingu (EL-i ja liikmesriikide jagatud pädevuses olev leping) osalisriik. Lepingud katavad valdkondi majandusest ja kaubandusest kuni inimõiguste ja keskkonnakaitseni.

Pärast üleminekuperioodi ei kohaldata UK suhtes enam EL-i ainupädevuses olevaid lepinguid ehk lepinguid, mille on sõlminud EL või Euratom. EL-ile sellest mingeid tagajärgi ei tulene. Kui selline leping on avatud ühinemiseks kolmandatele riikidele, saab UK lepinguga ühineda. Segalepingud jagunevad kahe- ja mitmepoolseteks lepinguteks. Kahepoolset segalepingud on näiteks assotsiatsioonilepingud, partnerlus- ja koostöölepingud, lennunduskokkulepped, Euroopa majanduspiirkonna (EEA) leping. Ka neid lepinguid UK suhtes pärast üleminekuperioodi enam ei kohaldata, sest UK sai lepingu osaliseks liikmesriigina. Lisaks,

enamik selliseid lepinguid sisaldab klauslit, mille kohaselt kohaldatakse lepingut vaid EL-i ja teise lepinguosalise territooriumil. Mitmepoolsed segalepingud on näiteks WTO lepingud, Pariisi kliimakokkulepe. Pärast üleminekuperioodi lõppu jääb UK selliste lepingute osaliseks oma pädevuse ulatuses, UK-st saab lepingu täisosaline koos õiguste ja kohustustega.

Artikli 129 lõike 2 kohaselt kohustub UK lojaalse koostöö põhimõttest tulenevalt hoiduma üleminekuperioodil tegevusest, mis võib kahjustada liidu huve rahvusvahelises organisatsioonis, mille liige UK on.

Artikli 129 lõike 4 kohaselt võib UK üleminekuperioodil läbirääkida, allkirjastada ja ratifitseerida rahvusvahelisi lepinguid, mis kuuluvad liidu pädevusse eeldusel, et need lepingud ei jõustu üleminekuperioodi ajal, välja arvatud juhul kui EL on selleks andnud loa. See säte võimaldab UK-l asuda oma tulevase suhteid teiste riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega korraldama juba üleminekuperioodi ajal, et uute suhete kokkulepped saaks pärast üleminekuaega kohe ellu rakendada. UK peab aga arvestama, et üleminekuperioodi ajal kohaldab ta EL-i õigust ning EL-i pädevusse kuuluvates küsimustes ei saa ta rakendada muid kokkuleppeid samaaegselt.

Artikli 129 lõike 6 annab UK-le võimaluse üleminekuperioodil mitte rakendada ÜVJP otsust, kui selleks on mõjuv riigisisese poliitikast tulenev põhjus. Sarnane õigus on liikmesriigil EL-i lepingu artikkel 31 alusel. Sellest peab UK teada andma deklaratsiooniga ÜVJP kõrgele esindajale. Näiteks saab UK otsustada, et uute piiravate meetmete kehtestamisel või ÜJKP missiooni/operatsiooni loomisel (nõukogu otsusega) UK seda ei rakenda. Potentsiaalne oht erineva välispoliitika tekkimiseks EL-i ja UK vahel on juhul, kui UK hakkab seda sätet kasutama tihti.

Artikli 129 lõikega 7 nähakse ette, et UK ei saa üleminekuperioodi ajal enam juhtida EL-i sõjalist missiooni ega operatsiooni (operatsiooni- ega väeülem ei tohi olla UK ohvitser). See puudutab ka EL-i poliitilisel heakskiidul moodustatud tahtekoalitsioone (nn artikkel 44 operatsioonid). Ühtlasi tähendab see, et EL-i operatsioone ei saa enam juhtida UK operatsiooni ega vägede peakorterist ning UK ei saa juhtida EL-i lahingugruppi.

Artikkel 130 käsitleb kalapüügivõimaluste kehtestamist üleminekuperioodil. Üleminekuperioodil jääb kalapüügikvootide seadmisel kehtima senine suhtelise stabiilsuse põhimõte ehk mõlemad pooled kehtestavad kalakvoodid praeguse EL-i sisese jaotuse kohaselt. Selle tagamiseks konsulteeritakse üleminekuperioodil UK-ga kvootide kindlaksmääramisel seoses UK-ga seotud kalapüügivõimalustega. Samuti on otsustatud, et UK võib erakorraliselt osaleda üleminekuperioodil rahvusvahelistes kalandusläbirääkimistes EL-i delegatsiooni liikmena. Tuleb silmas pidada, et lisaks kvootide jaotamisele on ka muid väiksemahulisi spetsiifilisi erandeid (Haagi eelis, *Hague preference*), mida UK on kasutanud EL-i sees kalakvootide seadmisel ning mis pole nõ kaasa võetavad. Nende erandite rakendamise suhtes võib seetõttu tulla arusaamatusi. Eesti positsiooni UK väljaastumine EL-ist kalanduse valdkonnas oluliselt ei mõjuta, sest Eesti laevastik ei püüa kala UK vetes. Samas on Eestil kvoodiosakuid rahvusvahelistes vetes ning mõnede liikide püügivõimalused on jaotatud EL-i, UK vete ja rahvusvaheliste vete vahel. Seni, kuni kalakvootide seadmisel kehtib suhtelise stabiilsuse põhimõte, ei ole selles valdkonnas Eesti suhtes olulisi mõjusid.

Artikli 131 kohaselt on üleminekuperioodi ajal EL-i institutsioonidel ja asutustel UK suhtes EL-i õigusest tulenevad järelevalvepädevused. EL-i Kohtul on üleminekuperioodil UK suhtes

EL-i aluslepingutest tulenevad pädevused. Sealhulgas võib kohus algatada UK suhtes rikkumismenetlusi.

Artikkel 132 sätestab üleminekuperioodi pikendamise korra. Lepingu alusel loodav EL-UK ühiskomitee võib enne 1. juulit 2020 vastu võtta ühekordse otsuse pikendada üleminekuperioodi üheks või kaheks aastaks. Pikendamise korral teatab EL sellest rahvusvaheliste lepingute teistele osalistele. Juhul kui ühiskomitee otsustab üleminekuperioodi pikendada, kehtivad UK suhtes mitmed eritingimused. UK-d käsitletakse kolmanda riigina ELi programmide ja meetmete rakendamisel, mis on seotud alates 2021. aastast kehtiva EL finantsraamistiku kulukohustustega. UK suhtes ei kohaldata alates 31. detsembrist 2020 liidu õigust, mis käsitleb ELi omavahendeid üleminekuperioodi pikenduse sisse jäävatel eelarveaastatel. Samuti ei kohaldata UK suhtes ELi toimimise lepingu riigiabi artikleid 107-109, sealhulgas maaelu arengu valdkonnas, millega toetatakse põllumajandustoodete tootmist ja nendega kauplemist UK-s iga-aastase toetuse määra piires, kusjuures toetuse määr ei tohi ületada 2019. aasta kogusummat ning selle minimaalne protsentuaalne osa peab olema kooskõlas WTO põllumajanduslepingu 2. lisa sätetega. Alates 1. jaanuarist 2021 kuni üleminekuperioodi lõpuni tasub UK ELi eelarvesse osamaksu, mille suuruse ja üksikasjad määrab ühiskomitee lähtuvalt lepingu artikkel 132 lõikes 3 sätestatud tingimustest. Üleminekuperioodi pikendamisel kohandatakse kuupäevi ja ajavahemikke, millele on viidatud käesoleva lepingu käibemaksu, politsei- ja justiitskoostööd, Euratomi varasid, pooleliolevaid haldusmenetlusi, Euroopa koole, trahve, EL nõukogu agentuure ja CSDP operatsioone ning andmebaase puudutavates sätetes.

V FINANTSSÄTTED (artiklid 133-157)

Väljaastumislepingu selles osas määratakse kindlaks UK rahalised kohustused EL-i ees ja EL-i rahalised kohustused UK ees. Sisuliselt saavutas EL läbirääkimistel peaaegu kõik ülemkogu 29. aprillil 2017 suunistes seatud eesmärgid. UK tunnustas ja nõustus katma kõik oma liikmelisuse ajal võetud kohustused ning nõustus EL-i seatud tingimustega. Üleminekuperioodi sätete kohaselt kohaldatakse UK suhtes kuni käesoleva mitmeaastase finantsraamistiku (2014-2020) lõpuni EL-i õigust. Sellest tulenevalt panustab UK EL-i 2019. ja 2020. aasta eelarvesse ning osaleb nende aastate eelarvete täitmisel. UK-l tuleb kanda oma osa EL-i eelarvelistest kohustustest, mis on võetud kuni 2020. aasta lõpuni, kuid mille täitmine jätkub pärast seda, kuni kohustuse lõpptähtajani. Samuti osaleb UK liidu programmide ja tegevuste elluviimisel, mille rahastamise kohustus on võetud hiljemalt mitmeaastase finantsraamistiku 2014-2020 raames. UK-le jäävad kohustused liidu eelarves ka seoses EL-i ettenägematute finantskohustustega, mis tulenevad finantseerimistingutest, mis on otsustatud enne väljaastumislepingu jõustumist. UK jätkab ka EL-i fondides osalemist väljaastumislepingus ettenähtud tingimustel, sealhulgas rakenduvad programmide elluviimisel UK-s kõik EL-i reeglid ning järelevalvemehhanismid. EL tagastab UK-le Euroopa Keskpanga, Euroopa Investeerimispanka ja Euroopa Investeerimisfondi sissemakstud kapitali, muudele EL-i varadele UK-l õigust ei ole.

Väljaastumislepingu finantssätted tagavad, et UK jätkab panustamist EL-i eelarvesse ning osaleb EL-i eelarvete täitmisel kuni üleminekuperioodi lõpuni. Samuti osaleb UK kuni 2020. aasta lõpuni võetud EL-i eelarveliste kohustuste täitmisel kuni nende lõpptähtajani. See tähendab, et liikmesriigid ei pea ümber jagama praegust mitmeaastast finantsraamistikku ega kärpima plaanitud kulutusi.

UK väljumisel on rahaline mõju ka Euroopa Investeerimispankale, mis tagastab UK-le tema pool sisse makstud kapitali 12 aasta jooksul tehtavate maksetega kokku 3,5 miljardit eurot.

Leppe kohaselt tagab UK väljumise ja üleminekuperioodi järgselt UK osalusel enne välja antud laenude, käenduste jm finantskohustuste portfelli kuni nende kehtivuse lõpuni vastavalt oma mõttelisele osale. Samuti tuleb UK laenusajaatel täita oma kohustused EIB ees.

Artiklis 133 sätestatakse, et EL-i ja UK vahel kasutatakse väljaastumislepingust tulenevate liidu omavahendite, rahaliste kohustuste, arvestuste, raamatupidamise ning maksete korral rahaühikuna eurot.

EL-i toimimise lepingu artikli 320 alusel koostatakse EL-i mitmeaastane finantsraamistik ja aastaeelarve ning selle vahendite üle peetakse arvestust ühtses rahaühikus euro. Väljaastumislepingu kontekstis on see muuhulgas vajalik rahaliste kohustuste ühtseks käsitlemiseks ning valuutakursi muutustega seotud riski vältimiseks.

Artiklis 134 nähakse ette, et UK informeerib EL-i pädevatest asutustest, kellele ta usaldab väljaastumislepingu finantssätete rakendamise auditeerimise. UK nõudmisel edastab EL neile asutustele informatsiooni, mis puudutab UK väljaastumislepingust tulenevaid õigusi ja kohustusi, arvestades seejuures EL-i õigust, eriti andmekaitse reegleid. EL-i ja UK audiitorid võivad sõlmida halduskokkuleppeid auditeerimise lihtsustamiseks.

Artikli 135 kohaselt panustab UK EL-i 2019. ja 2020. aasta eelarvesse ning osaleb nende aastate eelarvete täitmisel. See on kooskõlas väljaastumislepingu üleminekuperioodi sätetega, mis näevad ette, et UK suhtes kohaldatakse, väljaastumislepingu erisusi arvesse võttes, kuni 2020. aasta lõpuni EL-i õigust ning EL-i õigusaktides olevaid viiteid liikmesriikidele käsitletakse nii, et need hõlmavad ka UK. Seetõttu osaleb UK ka EL-i eelarves enne 2020. a lõppu võetud kohustuste täitmise osas kuni nimetatud kohustuste täitmise lõpuni.

Erandina ei kehti UK suhtes nõukogu määruse nr 1311/2013 ega nõukogu otsuse nr 2014/335 muudatused, mis on võetud vastu väljaastumislepingu jõustumise ajal või selle järel ja millel on mõju UK finantskohustustele. Säte kaitseb UK-d nende rahaliste kohustuste suurendamise eest EL-i poolt ühepoolset pärast UK väljaastumist ning hääleõiguse kaotamist liidu otsustamisprotsessis.

Artiklis 136 määratletakse liidu omavahenditega seotud reeglite rakendamine UK suhtes pärast 31. detsembril 2020. EL-i õigust liidu omavahendite kohta rakendatakse UK suhtes ka pärast 31. detsembril 2020, see hõlmab omavahendite sissemakset, ümberarvestamist või kohandamist pärast nimetatud kuupäeva. Artikli 136 lõikes 2 esitatakse ka loend liidu õigusaktidest, mida seejuures arvestada tuleb.

Artikli 136 lõike 3 kohaselt kohaldatakse UK suhtes ka täiendavaid reegleid. Erandina väljaastumislepingu artiklist 7, võivad UK eksperdid erandkorras ja ilma hääleõiguseta osaleda komisjoni eelarve peadirektoraadi juures tegutsevas omavahendite nõuandvas komitees kuni 2020. finantsaasta käsitlemiseni. Mistahes korrektsioonid ja kohendused omavahendite käibemaksubaasi põhises ning kogurahvatulu põhises komponendis tuleb otsustada hiljemalt 31. detsembril 2028. Traditsiooniliste omavahendite eraldipeetav arve lõpetatakse 31. detsembril 2025. Sellel arvel 20. veebruari 2026 seisuga olev jääk, mis ei ole komisjoni leidude alusel vaidlustusobjektiks, tehakse liidule kättesaadavaks vastavalt eelnevalt määratud UK osakaalule vahemikus 1. jaanuarist 2014 kuni 31. detsembrini 2020.

Artiklis 137 määratletakse UK osalemine EL-i programmides ja tegevustes 2019. ja 2020. aastal. Liidu programme ja tegevusi, mille rahastamise kohustus on võetud liidu mitmeaastase

finantsraamistiku aastateks 2014-2020 või eelmiste finantsraamistike (programmiperioodide) raames, viiakse UK-s ellu liidu õiguse alusel. See on kooskõlas väljaastumislepingu üleminekuperioodi sätetega, mis näevad ette, et UK suhtes kohaldatakse, väljaastumislepingu erisusi arvesse võttes, kuni 2020. aasta lõpuni EL-i õigust ning EL-i õigusaktides olevaid viiteid liikmesriikidele käsitletakse nii, et need hõlmavad ka UK. Seetõttu säilib UK-l ka EL-i programmides ja tegevustes osalemise kohustus, kui see kohustus on võtud kehtiva mitmeaastase finantsraamistiku raames.

Artikli 137 lõike 2 kohaselt ei kohaldata Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust nr 1307/2013 UK-s taotlusaasta 2020 kohta.

Artikli 137 lõike 3 kohaselt on finantstehingutena toetuskõlblikud UK ja UK-s ellu viidavad projektid, mida rahastatakse EL-i finantsmääruse kohaselt otsese või kaudse juhtimisega finantsinstrumentide kaudu liidu eelarvest kaasrahastatava garantii toel Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fondist (EFSD) ja Euroopa Säästva Arengu Fondist (EFSD) eeldusel, et need finantstehingud olid kiidetud heaks enne väljaastumislepingu jõustumise kuupäeva, isegi juhul kui need tehingud allkirjastati pärast seda kuupäeva. Seejuures käsitletakse UK-s asutatud üksusi väljaastumislepingu jõustumise kuupäeva järgselt kui liidu väliseid üksusi.

Artikkel 138 käsitleb EL-i õiguse kohaldamist UK osalemise suhtes liidu programmide ja tegevuste rakendamises pärast 2020. aastat, mida rahastatakse EL-i mitmeaastase finantsraamistiku 2014-2020 või varasemate finantsraamistike vahenditest. EL-i programmide ja tegevuste rakendamise korral kohaldatakse UK suhtes ka pärast 2020. aastat EL-i õigust, kuni programmide ja tegevuste sulgemiseni, see kehtib ka finantskorrektsioonide ja lõpparvete suhtes. Artikli 138 lõikes 2 esitatakse ka loend liidu õigusaktidest, mida seejuures arvestada tuleb.

Artikli 138 lõike 3 kohaselt võivad UK eksperdid, erandina väljaastumislepingu artiklist 7, erandkorras ja ilma hääleõiguseta osaleda komisjoni nõuandvate komiteede istungitel, mis käsitlevad EL-i programmide elluviimise korraldamist eeldusel, et nende tegevus puudutab finantsaastaid kuni 2020. aastani.

Artikli 138 lõike 4 kohaselt on UK-l erandkorras ligipääs ka asjakohastele võrgustikele, infosüsteemidele ja andmebaasidele ulatuses, mis on vajalik eespool nimetatud programmide ja tegevuste elluviimiseks.

Artikli 138 lõike 5 kohaselt võib väljaastumislepingu artiklis 164 nimetatud ühiskomitee artiklis 165 nimetatud finantssätete komitee ettepanekul võtta vastu tehnilisi meetmeid või rakendusi, mis hõlbustavad programmide sulgemist või vabastavad UK kohustustest teha nende programmide sulgemise järel tegevusi, mis ei ole EL-ist väljaastunud liikmesriigi korral asjakohased. Seejuures peavad need tehnilised meetmed olema vastavuses hea finantsjuhtimise tavaga ega tohi anda UK-le eeliseid võrreldes teiste liikmesriikidega või kolmandate riikidega, kes osalevad samades EL-i eelarvest rahastatavates programmides.

Artikkel 139 käsitleb UK osakaalu omavahendite rahastamisel EL eelarvesse aastatel 2014-2020 võrreldes kõigi liikmesriikide sissemaksete summaga. UK osalus on protsent, mis arvutatakse UK poolt eraldatud omavahendite sissemaksetest, võttes aluseks liidu 2019. ja 2020. aastatel kinnitatud eelarvete täitmisaruanded. Lõplik korrigeerimine toimub enne 1. veebruari 2022.

Artiklites 140 ja 141 käsitletakse UK täitmata jäänud finantskohustuste mahtu liidu eelarves seisuga 31. detsember 2020. Kohustuste mahu arvutab EL 31. detsembriks 2020 ning teeb selle UK-le teatavaks 31. märtsiks 2021. Alates aastast 2022 täpsustatakse UK finantskohustuse/vastutuse jääk lõppenud aasta lõpu seisuga järgneva aasta 31. märtsiks ning see kohustus tuleb pärast EL-i ja UK vahel jäägi mahu suhtes kokkuleppele jõudmist täita sama aasta 30. juuniks. UK taotlusel koostab EL UK ennustatavate maksete prognoosi kuni 31. detsembrini 2028 ja selles võetakse arvesse täitmata finantskohustused, korrigeeringute ja rikkumismenetluste tulud iga eelarveaasta lõpus.

Artikli 142 kohaselt tuleb UK-l kanda oma osa EL-i eelarvelistest kohustustest, mis on võetud kuni 2020. aasta lõpuni, kuid mille täitmine jätkub pärast seda kuni kohustuse lõpptähtajani. Loetletakse üles erisused sellest, mis on seotud näiteks laenude, garantiide, varade, valuutakursi riski ja muu arvestuse ning korrigeerimisega.

Artikli 142 lõike 2, 3 ja 4 kohaselt kannab UK kohustusi seoses institutsioonide töötajate pensionide ja hüvitistega, mis on tekkinud seisuga 31. detsember 2020. See kohustus tehakse lõppenud aasta lõpu seisuga vastastikku teatavaks 31. märtsiks ning pärast hiljemalt 30. juuniks saavutatud kokkulepet täitmata kohustuse mahu kohta, kuulub kohustus täitmisele.

Artiklis 143 sätestatakse UK tingimuslikud kohustused liidu eelarves seoses liidu finantstehingutega Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fondi (EFSD), Euroopa Säästva Arengu Fondi (EFSD) ning Euroopa Investeeringupanga (EIB) välislaenumandaadiga. UK-le jäävad kohustused liidu eelarves seoses EL-i ettenägematute finantskohustustega, mis tulenevad finantseerimistehingutest, mis on otsustatud enne väljaastumislepingu jõustumist. 31. juuliks 2019 esitab EL UK-le aruande eespool nimetatud finantstehingutest, määratledes finantsinstrumentide liikide lõikes nende finantstehingutega seotud kohustuste mahu väljaastumislepingu jõustumise kuupäeva seisuga. UK nimetatud kohustused liidu suhtes ei muutu asjakohaste finantseerimistehingute ümberstruktureerimisel nominaalselt võrreldes restruktureerimise eelse seisuga.

Teabe asjakohaste kohustuste kohta finantstehingute liikide lõikes lõppenud aasta lõpu seisuga edastab EL UK-le järgneva aasta 31. märtsiks. Juhul, kui finantskohustustega seotud laene, makseid, nõudeid või muud ei ole võimalik seostada konkreetsete tehingutega, arvestatakse nende mõju UK-le proportsionaalselt lepingu jõustumise kuupäeva seisuga.

Artikkel 144 käsitleb otsese või kaudse juhtimisega mitmeaastase finantsraamistiku 2014-2020 või varasemate finantsraamistike fondidest toetatavaid finantsinstrumente. Alates väljaastumislepingu jõustumise kuupäevast määrab EL kindlaks lepingu jõustumise ajaks otsustatud või heaks kiidetud finantstehingud ning finantstehingud, mida tuleb täita alates lepingu jõustumise kuupäevast kuni täieliku tagasimaksmiseni (*amortiseerimiseni*).

31. juuliks 2019 esitab EL aruande, milles on määratletud eespool nimetatud finantsinstrumentide hetkeseis ning nendega seotud katmata või täitmata kohustuste maht. Alates 2021. aastast kuni seotud kohustuste täitmiseni edastab EL UK-le aruande asjakohaste kohustuste kohta finantstehingute liikide lõikes lõppenud aasta lõpu seisuga järgneva aasta 31. märtsiks.

Juhul, kui finantsinstrumentide kasutusega kaasneb eeldatust suurem laekumine, kannab EL UK-le tagasi tema osa nimetatud erinevusest.

Juhul, kui finantskohustustega seotud laene, makseid, nõudeid või muud ei ole võimalik seostada konkreetsete tehingutega, arvestatakse nende mõju UK-le proportsionaalselt vastavalt arvutusele eelneva aasta 31. detsembri seisuga.

Artiklis 145 nähakse ette, et EL kannab kohustuse UK ees seoses UK osaga Euroopa Söe- ja Teraseühenduse netovarades seisuga 31. detsembril 2020. Asjakohane summa hüvitatakse UK-le viie võrdse aastase osamaksega alates 30. juunist 2021.

Artiklis 146 nähakse ette, et EL kannab kohustust UK ees seoses UK osaga Euroopa Investeerimisfondi (EIF) kapitali sissemaksetes seisuga 31. detsembril 2020. Asjakohane summa hüvitatakse UK-le viie võrdse aastase osamaksega alates 30. juunist 2021.

Artiklis 147 sätestatakse UK osalemine liidu finantskohustuste täitmises seoses kohtumenetlustega, millest tulenevad nõuded on otsustatud või mille nõuete aluseks olevad faktid on leidnud aset hiljemalt 31. detsembril 2020, eriti seoses Euroopa ühenduse finantshuvide kaitse reeglitega. EL teavitab UK-d asjakohasest summast eelmise aasta lõpu seisuga iga järgneva aasta 31. märtsiks.

Artiklis 148 sätestatakse, et UK-lt EL-i eelarvesse või EL-ilt UK-le tehtavate maksete korral pärast 31. detsembrit 2020, on maksete võrdluskuupäevad 30. juuni ja 31. oktoober. Maksed tehakse võrdluskuupäevale järgneva kuu viimastel tööpäevadel – 30. juuni võrdluskuupäeva korral neljas võrdses osas ning 31. oktoobri võrdluskuupäeva korral kaheksas võrdses osas.

Kuni EL-il ja UK-l on vastastikuseid finantskohustusi, edastab EL UK-le iga aasta 16. aprilliks ja 16. septembriks dokumendi, milles täpsustatakse asjakohased summad ja selle dokumendi alusel tehakse vastastikku maksed. Maksetega viivitamise korral maksab UK või EL intressi määruse nr 609/2014 artikli 12 kohaselt. Intressi arvestatakse summadel alates 500 eurot intressimääraga 0,25 eurot kuus. Majandus- ja rahaliitu kuuluvate liikmesriikide puhul võrdub viivise intressimäär Euroopa Liidu Teataja C-seerias avaldatud maksetähtpäeva kuu esimese kalendripäeva määraga, mida Euroopa Keskpank kohaldab oma põhiliste refinantseerimistingute suhtes ning mida on suurendatud kahe protsendipunkti võrra. Intressimääradele lisandub 0,25 protsendipunkti iga viivitatud kuu kohta.

Euroopa Keskpank

Artiklis 149 sätestatakse, et Euroopa Keskpank maksab liidu nimel UK keskpangale (*Bank of England*) tagasi tema sisse makstud kapitali. Vastavalt protokollile (nr 4) Euroopa Keskpankade Süsteemi ja Euroopa Keskpanka põhikirja kohta on Euroopa Keskpank kokku leppinud, et kapital makstakse tagasi esimesel pangapäeval pärast UK EL-ist lahkumist (ehk 3. veebruaril 2020). Vahetult enne seda korrigeeritakse teiste EL-i keskpankade osakaalud Euroopa Keskpanka kapitalis (nn kapitalivõti), kapitali sissemaksed ja euroalasse kuuluvate keskpankade puhul ka Euroopa Keskpankade üle kantud välisreservid. Praegu kehtiva kapitalivõtme otsuse kohaselt Euroopa Keskpanka kapital väheneb, kui Euroopa Keskpanka nõukogu ei otsusta teisiti.

Euroopa Investeerimispank

UK väljaastumine EL-ist tähendab ka UK lahkumist Euroopa Investeerimispanka (edaspidi EIP) osanike seast kuna EIP põhikirja kohaselt on EIP osanikud ainult EL-i liikmesriigid. Väljaastumislepingu **artiklites 150 ja 151** on käsitletud väljaastumisega seotud asjaolud nagu

UK antavad garantiid EIP kohustustele lahkumiseelse seisuga, UK-le tagastatav sissemakstud kapital ja suhted pärast väljaastumiskuupäeva. UK väljaastumise tõttu EIP-st asendatakse seni UK poolt märgitud kapital allesjäävate liikmesriikide poolt täiendavalt märgitava kapitaliga. UK osa jaotatakse liikmesriikide vahel proportsionaalselt nende praeguste osalustega. See protsess toimub eraldiseisvalt UK EL-ist väljaastumise protsessist ning EIP enda otsustusprotsesside kohaselt. Vastava otsuse tegemiseks annab mandaadi Riigikogu oma otsusega. Vastav otsuse eelnõu on hetkel Riigikogu menetluses.

Artiklis 150 sätestatakse UK jätkuvad kohustused EIP suhtes. See hõlmab finantstegevusi, mis on EIP heaks kiidetud enne väljaastumislepingu jõustumist. Artiklis täpsustatakse ka UK kohustuste ulatust ja määra, sätestades et 31. juuliks 2019 tuleb UK-d teavitada EIP finantstegevuste mahust ja UK kohustuste ulatusest EIP ees. Samuti peab EIP teavitama UK-d hiljem iga-aastaselt tema kohustuste vähenemisest.

Samuti sätestatakse artiklis EIP kohustused UK ees seoses UK sissemaksetega EIP-sse, mida on kokku 3 495 903 950 eurot. Väljaastumislepingu jõustumisel tasub EIP UK-le sissemakstud kapitali osa EIP põhikirja protokollis 5 kohaselt 12. aasta jooksul alates 15. detsembrist 2019.

Artiklis 151 käsitletakse UK osalemist EIP tegevuses pärast EL-ist väljaastumise kuupäeva. Pärast seda kuupäeva ei ole projektid, mida taotleb UK või mille asukoht on UK-s, abikõlblikud EL-i liikmesriikide jaoks, sh EL-i mandaatide alt tehtavateks finantstegevusteks.

Euroopa Arengufond

Artikkel 152 käsitleb UK osalemist Euroopa Arengufondis (*edaspidi* EDF). UK osaleb EDF-is kuni 11. EDF-ini ja sellele eelnevate EDF-ide sulgemiseni ja täidab kuni selle ajani liikmesriigi kohustusi EDF-i sisekokkuleppe kohaselt. Erandina väljaastumislepingu artiklist 7, võib UK ilma hääleõigusega osaleda EDF-i komitees vaatljana. UK osalus EDF-i investeerimisrahastus hüvitatakse UK-le investeringu lõppemisel artiklis 144 määratletud korra kohaselt.

Artiklis 153 käsitletakse kulukohustusest vabastatud vahendite taaskasutamist. Kui 10. ja sellele eelnevate EDF-ide projektidest saadud vahendeid ei ole 11. EDF-i sisekokkuleppe alusel kulukohustusega kaetud või on väljaastumislepingu jõustumise kuupäevaks kulukohustusest vabastatud, siis ei suunata UK osa neist vahenditest uuesti kasutusse. See säte kehtib UK osaluse kohta 11. EDF-is seisuga 31. detsembril 2020, mis ei ole kasutusse suunatud.

Artiklis 154 käsitletakse UK garantiid järgmiste EDF-i sisekokkulepete alusel. UK-le jäävad kohustused seoses tema garantiiga, mis on antud 4.-10. EDF-i sisekokkulepete alusel. UK on õigustatud saama oma osa mistahes summast, mis selle garantii kehtivuse ajal liikmesriikide arvele tagasi makstakse.

Usaldusfondid ja Türgi pagulasrahastu

Artiklis 155 nähakse ette, et UK täidab oma kohustused, mis on võetud enne väljaastumislepingu jõustumist seoses hädaolukorra usaldusfondiga, mis on loodud komisjoni otsusega Aafrikas stabiilsuse tagamiseks ning ebaseadusliku rände algpõhjuste ja põgenikega tegelemiseks. Samuti täidab UK kohustused seoses muude, enne väljaastumislepingu jõustumist asutatavate EL-i usaldusfondidega ning komisjoni otsusega asutatud Türgi pagulasrahastuga.

UK võib osaleda Türgi pagulasrahastu kehandites EL-i Finantsmääruse artikliga 187 (4) doonoritele (panustajatele, rahastajatele) kehtestatud reeglite kohaselt.

Nõukogu asutused ning ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika operatsioonid

Artiklis 156 sätestatakse, et UK panustab kuni 31. detsembrini 2020 Euroopa Kaitseagentuuri, EL-i julgeoleku-uuringute instituudi ning EL-i satelliidikeskuse rahastamise, samuti ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika operatsioonidesse sama jaotusvõtme alusel, mis kehtis enne väljaastumislepingu jõustumist.

Artiklis 157 käsitletakse UK kohustusi peale 31. detsembrini 2020. UK katab oma kohustused Euroopa kaitseagentuuri, Euroopa Liidu julgeoleku-uuringute instituudi ning Euroopa Liidu satelliidikeskuse töötajate pensionite asjus, kui need ei ole kaetud 2020. aasta lõpuks, vastavalt iga agentuuri rahastamise korrale ning tulenevalt nende agentuuride auditeeritud aruannetest 31. detsembrini 2020 seisuga. Samuti katab UK mistahes kohustuse, mis tuleneb Lääne-Euroopa Liidu likvideerimisest. Nimetatud kohustused katab UK 30. juuniks 2021.

VI INSTITUTSIOONILISED JA LÕPPSÄTTED (artiklid 158-185)

Väljaastumislepingu selles osas määratakse kindlaks, kuidas tagatakse lepingu ühetaoline tõlgendamine, kohaldamine ja rakendamine nii EL-is kui ka UK-s. Peamiselt määratakse kindlaks Euroopa Liidu Kohtu (ELK) ja komisjoni pädevus ning suhtlus UK kohtutega. Lisaks nähakse ette sõltumatu asutuse pädevus teostada järelevalvet väljaastumislepingu kodanike õigusi puudutava osa üle UK-s.

Ühetaoline tõlgendamine ja kohaldamine (artiklid 158-163)

Artiklist 158 tuleneb, millistel juhtudel on ELK pädevus anda eelotsusemenetluse raames selgitusi väljaastumislepingu kodanike õigusi puudutava osa (teine osa) kohta. ELK-sse võib UK kohus esitada eelotsusetaotluse juhul, kui väljaastumislepingu teise osa tõlgendamise üle on UK esimese astme kohtus vaidlus alguse saanud kaheksa aasta jooksul pärast üleminekuperioodi lõppu. Eelotsusetaotlus võidakse esitada ka nende EL-i õigusaktide tõlgendamise kohta, millele on väljaastumislepingu teises osas viidatud. Võimalus küsida eelotsusetaotlust ELK-lt on seega selgelt ajaliselt piiritletud. Samas on täpsustatud erisus, et kui kohtuvaidlus UK kohtus käib otsuse kohaldamise üle, mis tuleneb väljaastumislepingu artikli 18 lõikest 1 või 4 või artiklist 19 (elamisõigust tõendavate dokumentide väljastamine), siis ei hakka ajaline piirang, st kaheksa aastat, jooksma mitte üleminekuperioodi lõpust, vaid kuupäevast, mil väljaastumislepingu artiklit 19 kohaldama hakatakse. Eelotsusetaotluse esitamise vajalikkust hindab UK kohus. Lisaks selgitatakse, et menetlusele kohaldatakse EL-i toimimise lepingu artiklit 267, mis on tavapärane eelotsusemenetluse säte. Selle sättega võimaldatakse dialoog UK kohtute ja ELK vahel. Taoline dialoog on EL-is iseloomulik liikmesriikide kohtute ja ELK vahelisele suhtlusele, et tagada EL-i õiguse ühetaoline tõlgendamine kõikides liikmesriikides. Antud juhul on eesmärgiks tagada väljaastumislepingu teise osa ühetaoline tõlgendamine nii liikmesriikides kui ka UK-s.

Kui pikendatakse üleminekuperioodi, pikeneb sama arvu kuude võtta ka kaheksa-aastane tähtaeg, mille jooksul võib eelotsust küsida. Kuigi UK kohtute õigus taotleda ELK-lt väljaastumislepingu tõlgendamist on piiratud kaheksa aastaga, on see piisavalt pikk aeg, et tagada kohtule võimalus teha otsused kõige olulisemates küsimustes. Ajaliselt ei ole aga piiratud väljaastumislepingu muud aspektid, näiteks vahetu mõju, mis tähendab ülimuslikkust

sellega vastuolus olevate õigusnormide või meetmete suhtes, ja ka see, et UK kohtud peavad võtma arvesse ELK kohtupraktikat.

Artiklis 159 on sätestatud, kes ja millistel juhtudel võib väljaastumislepingu teise osa kohaldamise ja rakendamise üle UK-s järelevalvet teostada. Selleks luuakse UK-s uus pädev asutus, kelle õigused saavad olema sarnased sellele, mis on komisjonil järelevalve teostamisel EL-is. Pädev asutus saab teha ise vajalikke päringuid, kui ta leiab, et UK haldusasutused rikuvad väljaastumislepingu teist osa. Lisaks võivad pädevale asutusele taoliste rikkumiste kohta kaebuse esitada ka EL-i kodanikud ja nende pereliikmed. Samuti on täpsustatud, et pädeval asutusel on õigus algatada ka kohtumenetlus UK kohtus. EL-is on järelevalve teostamise pädevus lepingu teise osa üle komisjonil, sealhulgas õigus algatada rikkumismenetlusi, menetleda kaebusi ja algatada kohtumenetlusi ELK-s. Nii komisjon kui ka pädev asutus peavad informeerima kodanike õiguste komiteed (erikomitee, mis on loodud lepingu artikli 165 lõike 1 punkti a kohaselt) väljaastumislepingu kohaldamisest ja rakendamisest EL-is ja UK-s. Info, mida edastatakse peab eelkõige sisaldama teavet meetmete kohta, mida on võetud, et rakendada väljaastumislepingu teist osa. Samuti tuleb anda ülevaade, kui palju ja milliseid kaebusi on väljaastumislepingu teise osa rikkumise kohta esitatud. Taoline infovahetus aitab kaasa sellele, et oleks olemas ülevaade väljaastumislepingus ettenähtud kodanike õiguste rikkumistest ning et väljaastumislepingu teist osa kohaldataks ja rakendataks EL-is ja UK-s ühetaoliselt.

Artiklis 160 nähakse ette EL Kohtu pädevuse erisus seoses teatavate finantssätetega. Väljaastumislepingu artikli 136 lõige 1 sätestab, et liidu omavahendeid käsitlevat liidu õigust, mida kohaldatakse kuni eelarveaastani 2020, kohaldatakse UK suhtes jätkuvalt pärast 31. detsembrist 2020 ka siis, kui omavahendid tehakse kättesaadavaks, neid korrigeeritakse või kohandatakse pärast seda kuupäeva. Artikli 136 lõige 2 loetleb asjakohased liidu omavahendeid käsitlevad õigusaktid. Väljaastumislepingu artiklis 138 loetletakse liidu õigusaktid, mida kohaldatakse UK suhtes pärast 31. detsembrist 2020 kuni liidu programmide ja meetmete lõppemiseni (selliste liidu programmide ja meetmete rakendamisel, mis on 2014.–2020. aasta mitmeaastase finantsraamistiku või varasemate finantsperspektiivide raames kulukohustustega seotud).

Sellest tulenevalt sätestatakse artiklis 160, et lepingu artiklis 136 ning artikli 138 lõikes 1 või 2 osutatud kohaldatava liidu õiguse tõlgendamise ja kohaldamise suhtes kohaldatakse ELi toimimise lepingu artikleid 258, 260 ja 267 (rikkumismenetlust ning eelotsusemenetlust käsitlevad artiklid). Selleks loetakse kõiki ELi toimimise lepingu artiklites 258, 260 ja 267 olevaid viiteid liikmesriigile nii, et need hõlmavad ka UKd. Seega otsused, mis EL Kohus teeb väljaastumislepingu artikli 136 ning artikli 138 lõigetes 1 ja 2 loetletud liidu õigusaktide tõlgendamise või kohaldamise kohta, on UKle siduvad ka pärast 31. detsembrist 2020. Samuti on viidatud väljaastumislepingu artiklites loetletud õigusaktide rikkumise korral võimalusele alustada UK suhtes rikkumismenetlust ja UK kohtul küsida EL Kohtult eelotsust.

Artiklist 161 tuleneb, et juhul kui liikmesriigi kohus on esitanud väljaastumislepingu tõlgendamise kohta eelotsusetaotluse EL Kohtule EL-i toimimise lepingu artikli 267 alusel, siis tuleb sellest teavitada ka UK-d. UK-l on sellisel juhul õigus osaleda eelotsusemenetluses nii nagu liikmesriikidelgi. See hõlmab nii kirjalikku kui ka suulist menetlust. See tähendab, et UK-l on õigus tutvuda eelotsusetaotlusega, esitada kirjalikke märkusi, tutvuda liikmesriikide esitatud kirjalike märkustega, taotleda suulist istungit ja osaleda sellel. See tagab väljaastumislepingu ühetaolise tõlgendamise nii liikmesriikides kui ka UK-s. Lisaks kinnitatakse artiklis 161 üle, et liidu õiguse sätteid, mis reguleerivad eelotsusemenetlust,

kohaldatakse ka väljaastumislepingu artikli 158 kohaselt UK kohtute poolt taotletud lepingu teist osa puudutavate otsuste suhtes.

Artiklis 162 on sätestatud, et juhul kui UK kohtutes tekib vaidlus väljaastumislepingu tõlgendamise üle, võib komisjon selles kohtumenetluses esitada kirjalikud seisukohad (*amicus curiae*). Kirjaliku seisukoha esitamiseks eelnevat UK kohtu luba vaja ei ole. Selleks, et komisjon saaks osaleda suulisel istungil, st esitada oma seisukohad ka suuliselt, on vajalik UK kohtu luba. Juhul, kui komisjon soovib esitada kohtumenetluses oma seisukohad, peab ta sellest eelnevalt teavitama UK-d. See säte aitab kaasa sellele, et kui UK riigisiseses kohtus tekib vaidlus väljaastumislepingu tõlgendamise üle, oleks EL-il võimalus esitada enda tõlgendus väljaastumislepingust olgugi, et EL ise kohtuasja pooleks ei ole. Sellised vaidlused võivad puudutada EL-i kodanike õigusi, seega on vajalik, et EL saaks esitada ka oma seisukoha.

Artiklist 163 tuleneb, et ELK ja UK kõrgeimad kohtud vahetavad regulaarselt informatsiooni ja peavad dialoogi väljaastumislepinguga seoses sarnaselt sellele, mida teevad ELK ja liikmesriikide kõrgeimad kohtud. See aitab kaasa väljaastumislepingu ühetaolisele tõlgendamisele.

Institutsioonilised sätted (artiklid 164-166)

Väljaastumislepingu artiklid 164-166 näevad ette ühiskomitee ja erikomiteede loomise ja nende ülesanded. Tegemist on rahvusvahelistes lepingutes tavapäraselt loodavate kehanditega, mille ülesanne on nii lepingu haldamine kui ka lepingust tulenevate vaidluste lahendamine. EL poolset esindamist ja EL seisukoha kujundamist väljaastumisleping ei puuduta. See pole UK-ga läbirääkimiste objekt ning lahendatakse eraldisesivalt EL liikmesriikide ja institutsioonide vahel.

Artikli 164 kohaselt luuakse ühiskomitee, mis koosneb EL-i ja UK esindajatest. Ühiskomitee koosolekuid juhatavad EL-i ja UK esindajad koos. Ühiskomitee tuleb kokku EL-i või UK soovil või vähemalt korra aastas. Kohtumiste aeg ja päevakord määratakse ühisel kokkuleppel. Ühiskomitee ülesanne on väljaastumislepingu rakendamine. EL ja UK võivad ühiskomiteele esitada mistahes küsimuse, mis on seotud lepingu rakendamise, kohaldamise või tõlgendamisega. Artikli 164 lõikes 4 loetletakse ühiskomitee täpsemad ülesanded:

- lepingu rakendamise järelevalve ja selle sätete kohaldamise hõlbustamine;
- erikomiteede töö määramine ja järelevalve;
- kohaste viiside otsimine, et lepinguga kaetavates valdkondades tekkida võivaid probleemküsimusi vältida või tõlgendamisel ja kohaldamisel tekkivaid vaidlusi lahendada;
- lepingusse puutuvate asjaolude hindamine;
- artiklis 166 ette nähtud otsuste vastuvõtmine ja soovitude tegemine;
- lepingu muudatuste vastuvõtmine lepingus ettenähtud juhtudel.

Artikli 164 lõikes 5 tuuakse välja ühiskomitee tegutsemise lisavõimalused. Ühiskomitee võib:

- delegeerida teatud ülesandeid erikomiteedele;
- luua lisaks artiklis 165 nimetatud erikomiteedele ka teisi erikomiteesid;
- muuta erikomiteedele antud ülesandeid või neid laiali saata;
- võtta kuni üleminekuperioodile järgneva neljanda aasta lõpuni vastu otsuseid, millega muudetakse lepingut, tingimusel et sellised muudatused on vajalikud vigade paranduseks ja puuduste kõrvaldamiseks;
- võtta vastu enda ja erikomiteede töökorra muudatusi;
- astuda oma ülesannete täitmisel muid samme, kui EL ja UK nii otsustavad.

Ühiskomitee esitab igal aastal ülevaate lepingu toimimise kohta.

Artikli 165 kohaselt luuakse järgmised erikomiteed:

- kodanike õiguste komitee;
- teiste väljaastumisega seotud sätete komitee;
- Iirimaa ja Põhja-Iirimaa protokollide rakendamise seotud küsimuste komitee;
- Küprosel asuvate suveräänsete baaside protokollide rakendamise seotud küsimuste komitee;
- Gibraltari protokollide rakendamise seotud küsimuste komitee;
- finantssätete komitee.

Erikomiteed tulevad kokku vähemalt korra aastas, kui lepingus ei sätestata teisiti või kui koosolekujuhid pole otsustanud teisiti. Lisakoosolekuid võib kutsuda kokku EL-i, UK või ühiskomitee soovil. Koosolekuid juhatavad EL-i ja UK esindajad. Kohtumiste aeg ja päevakord määratakse ühisel kokkuleppel. EL ja UK tagavad, et esindajatel on vastava valdkonna ekspertteadmised. Erikomiteed informeerivad ühiskomiteed aegsasti kohtumiste ajast, päevakorrast ja kohtumise tulemustest. Erikomitee olemasolu ei takista EL-i ega UK-d tuua küsimusi otse ühiskomiteesse.

Artikli 166 kohaselt võib ühiskomitee langetada otsuseid kõikides küsimustes, mida väljaastumisleping ette näeb ning anda soovitusi EL-ile ja UK-le. Ühiskomitee otsused omavad väljaastumislepinguga samasugust õigusjõudu ning need on EL-ile ja UK-le siduvad ning täitmiseks. Ühiskomitee langetab otsuseid ning annab soovitusi ühisel kokkuleppel.

Vaidluste lahendamine (artiklid 167-181)

Artikkel 167 näeb ette, et EL ja UK püüavad alati lepingu tõlgendamise ja rakendamise küsimustes kokkuleppele jõuda. Koostöö ja konsultatsioonide teel tehakse kõik pingutused selleks, et jõuda lepingu toimimist puudutavates küsimustes pooli rahuldava tulemuseni.

Artikli 168 järgi võivad EL ja UK lepingust tuleneva vaidluse tekkimisel tugineda vaid neile menetlustele, mis lepingus endas sätestatud on.

Vaidlused püütakse lahendada konsultatsioonide teel. **Artiklis 169** sätestatakse ühiskomiteega peetavate konsultatsioonide ja teabevahetuse põhimõtted. Konsultatsioone alustada sooviv pool peab ühiskomiteele selleks kirjaliku teate esitama. Kui konsultatsioonide teel ühise lahenduseni ei jõuta, algatatakse vahekohtumenetlus.

Artikkel 170 sätestab vahekohtumenetluse algatamise korra. Kumbki pool ehk nii EL kui ka UK võivad taotleda vahekohtu moodustamist, kui kolme kuu jooksul pärast ühiskomiteele vastava kirjaliku teate esitamist ei ole jõutud lahenduseni. Vastav taotlus tuleb esitada kirjalikult teisele poolele ning Alalise Vahekohtu rahvusvahelisele büroole. EL ja UK võivad kokku leppida vahekohtu moodustamises ka enne kolmekuulise tähtaja möödumist.

Artikkel 171 kirjeldab vahekohtu moodustamist. Ühiskomitee koostab nimekirja ELi ja UK esitatud sõltumatutest isikutest, kes võiksid olla vahekohtu liikmed ning eesistujad ja kellel on selleks vastav kvalifikatsioon, kogemused ja eriteadmised. Leping näeb ette, et nimekirja ei tohi kuuluda EL institutsioonide, liikmesriikide ega UK valitsuse liikmed, ametnikud ega muud teenistujad.

Vahekohus moodustatakse 15 päeva jooksul vastava taotluse saamisest arvates ja sinna kuulub 5 liiget. EL ja UK nimetavad ühiskomitee koostatud nimekirjast kumbki 2 liiget, kes valivad konsensusega vastavast nimekirjast vahekohtu eesistuja. Kui vahekohtu liikmed ei jõua eesistuja osas kokkuleppele, võib selle otsustada Alalise Vahekohtu peasekretär loosi teel 5 päeva jooksul alates vastava taotluse saamisest. Vahekohtu moodustamise kuupäevaks loetakse kuupäeva, mil valikumenetlus lõpule jõuab. Sama artikli lõiked 8 ja 9 näevad ette võimalused vahekohtu liikmete valimiseks Alalise Vahekohtu peasekretäri vahendusel, kui see pole eelnevalt õnnestunud.

Artikli 172 kohaselt reguleerib vaidluste lahendamise korda lepingu IX lisas sätestatud töökord.

Artikkel 173 kohaselt teeb vahekohus oma otsuse teatavaks 12 kuu jooksul pärast vahekohtu moodustamist. Põhjendatud juhtudel on võimalik seda tähtaega pikendada ning kiireloomulistel juhtudel lühendada.

Artikkel 174 käsitleb EL õigust puudutavaid vaidlusi. Vahekohus ei tee otsust üheski EL õiguse mõiste või lepingus osutatud õigusnormi tõlgendamise või artikli 89 lõikes 2 viidatud UK kohustuste täitmise osas, vaid palub pärast poolte ärakuulamist sellistes küsimustes esitada ELK-il oma otsus. ELK-i otsus on vahekohtu jaoks siduv. ELK-i poole pöördumise kohta võib vahekohtule teha ettepaneku ka EL või UK ja igal juhul peab vahekohus oma hinnangut ELK-i poole pöördumise või mitte pöördumise osas ka põhjendama. Pooltel on õigus 10 päeva jooksul pärast vahekohtu hinnangut paluda vahekohtul see hinnang üle vaadata ja 15 päeva jooksul korraldatakse ärakuulamine, mille käigus on pooltel võimalik oma seisukohad esitada. ELK-ilt otsuse küsimise korral peatub vahekohtu menetlusele sätestatud tähtaegade kulgemine kuni ELK-i otsuseni, pärast mida ei nõuta vahekohtult otsuse tegemist vähem kui 60 päeva jooksul pärast otsust.

Artikli 175 kohaselt on vahekohtu otsus siduv ja EL ning UK võtavad kasutusele kõik meetmed, et täita otsust heas usus kokkulepitud aja jooksul.

Artikli 176 järgi teatab vastustaja hiljemalt 30 päeva pärast vahekohtu otsuse teatavaks tegemist kaebuse esitajale, kui pikka aega vajab ta otsuse täitmiseks juhul, kui otsus on tehtud kaebuse esitaja kasuks. Mõistliku tähtaja osas erimeelsuste esinemise korral esitab kaebuse esitaja 40 päeva jooksul vahekohtule taotluse mõistliku tähtaja kindlaks määramiseks. Vahekohtul on 40 päeva aega tähtaja üle otsustada. Artikkel näeb ette, et kui algsel vahekohtul või selle liikmetel ei ole võimalik mõistliku tähtaja määramise otsustamiseks kokku tulla, siis moodustatakse uus vahekohus. Sellisel juhul tuleb otsus teatavaks teha 60 päeva jooksul alates uue vahekohtu moodustamisest. Vastustajal on kohustus teavitada otsuse täitmise edusammudest kaebuse esitajat hiljemalt üks kuu enne mõistliku tähtaja möödumist. Poolte kokkuleppel võib mõistlikku tähtaega pikendada.

Artikkel 177 sätestab vahekohtu otsuse täitmiseks võetud meetmete kontrollimehhanismi. Vastustajal on kohustus teavitada otsuse täitmiseks võetud meetmetest enne mõistliku tähtaja lõppu. Kaebuse esitajal on õigus paluda vahekohtul otsustada, kas vastustaja on otsust täitnud. Vahekohus peab vastav otsuse tegema 90 päeva jooksul.

Artikli 178 kohaselt on vahekohtul kaebuse esitaja taotluse järel õigus määrata vahekohtu otsuse mitte täitmise korral vastustajale ühekordne makse või karistusmaks. Summa määramisel arvestatakse täitmatajätmise ja selle aluseks oleva kohustuse rikkumise raskusastet

ja kestust. Makse mitte tasumisel ühe kuu jooksul ja vahekohtu otsuse jätkuva mitte täitmise korral kuue kuu jooksul pärast vahekohtu otsust (sh juhul, kui makse on tasutud, aga otsust ikkagi kuue kuu jooksul ei täideta) võib kaebuse esitaja peatada väljaastumislepingus või selles sätestatud tingimuste korral muu EL ja UK vahelise lepingus sätestatud kohustuste (v.a kodanike õigusi puudutavad sätted) täitmise. Sellekohases teates tuleb märkida, milliste sätete täitmise kaebuse esitaja peatab. Kaebuse esitajal on kohustus eelnevalt hinnata, kas selline tegevus on proportsionaalne ja põhjendatud. Kaebuse esitajal on õigus peatada lepingu osade täitmine igal ajal, aga mitte enne 10 päeva möödumist pärast vastavat teadet, v.a juhul, kui vastustaja on taotlenud vahekohtumenetlust. Vastustaja õigus vahekohtumenetluse taotlemiseks tuleneb sama artikli lõikest 3 juhul, kui vastustaja hinnangul ei ole kaebuse esitaja tegevus peatamisel olnud proportsionaalne. Sellisel juhul teeb vahekohus otsuse 60 päeva jooksul ja enne seda ei saa kohustuste täitmist peatada. Oluline on märkida, et kohustuste täitmise peatamine peab olema ajutine ja seda kohaldatakse üksnes seni, kuni väljaastumislepingu sätetega vastuolus olevad meetmed kas tühistatakse või viiakse muudatuste abil väljaastumislepinguga kooskõlla või kuni EL ja UK jõuavad kokkuleppele vaidluse lahendamises muul viisil.

Artikkel 179 sätestab ajutiste õiguskaitsevahendite rakendamise järel võetavate meetmete läbivaatamise korra. Artikli kohaselt teatab kaebuse esitaja kohustuste täitmise peatamise või karistusmaks määramise järel vastustaja kõigist vahekohtu otsuse täitmiseks võetud meetmetest ja palub kohustuste täitmise peatamise või karistusmaks lõpetamist. Erimeelsuste korral selles osas, kas võetud meetmed on olnud piisavad, võivad nii EL kui ka UK paluda teha vahekohtul 75 päeva jooksul sellekohane otsus. Kui vahekohus otsustab vastustaja kasuks (või kui kaebuse esitaja ei ole vastavat soovi avaldanud), lõpetatakse kohustuste täitmise peatamine või karistusmaks tasumine.

Artikli 180 kohaselt teeb vahekohus otsused konsensuslikult või vajadusel häälteenamusega. Vahekohtu liikmete eriarvamused ei kuulu avaldamisele. Otsused on põhistatud ja need on EL-i ning UK suhtes siduvad ja tehakse EL-i ning UK poolt üldsusele kättesaadavaks.

Artikli 181 kohaselt peavad vahekohtu liikmed olema sõltumatud, täitma oma ülesandeid üksikisikuna, ei tohi võtta vastu juhtnööre üheltki organisatsioonilt ega valitsuselt ning peavad järgima väljaastumislepingu IX lisa B osas sätestatud käitumisjuhendit. Ühiskomiteel on õigus nimetatud käitumisjuhendit muuta. Vahekohtu liikmetele on seoses nende tegevusega vahekohtus oma ülesannete täitmisel EL-is ja UK-s tagatud kohtulik puutumatus.

Lõppsätted (artiklid 182-185)

Artikli 182 kohaselt moodustavad lepingule lisatud protokollid selle lahutamatu osa. Lepingule lisatud protokollid on õiguslikud siduvad ja omavad samasugust õigusjõudu nagu leping.

Artikli 183 kohaselt on väljaastumislepingu originaal koostatud ühes eksemplaris kõikides EL-i ametlikes keeltes, kusjuures kõigis nendes keeltes on tekstid võrdselt autentset. Leping antakse hoiule nõukogu sekretariaadile.

Artikkel 184 sätestab, et Euroopa Liit ja Ühendkuningriik tegutsevad heas usus ja teevad oma parima, et rääkida kiiresti läbi 17. oktoobril 2019 vastu võetud poliitilises deklaratsioonis osutatud tulevase suhteid reguleerivad lepingud. Samuti tehakse endast olenev nende lepingute ratifitseerimiseks ja sõlmimiseks vajalike menetluste läbiviimiseks, et tagada lepingute

kohaldamine võimalusel alates üleminekuperioodi lõpust. Hea usu klausel puudutab ainult poolte kohustusi protsessi suhtes ja ei puuduta tulevaste suhete lepingute sisu.

Artikli 185 kohaselt jõustub väljaastumisleping 1. veebruaril 2020. Väljaastumisleping ei jõustu juhul, kui lepingu hoiustaja ei ole enne nimetatud kuupäeva saanud lepingu poolte kirjalikku kinnitust lepingu jõustumiseks vajalike toimingute lõpuleviimise kohta.

Lepingu hoiustajale kinnituse esitamisel võib EL teha deklaratsiooni, et teatud tingimustel võivad liikmesriigid keelduda üleminekuperioodi jooksul oma kodanike väljaandmisest UK-le Euroopa vahistamismääruse alusel. Sellisel juhul võib ka UK teatud tingimustel keelduda oma kodanike loovutamise eest.

EL-i lepingu artikli 50 kohaselt peab lepingule nõusoleku andma Euroopa Parlament. UK peab lepingu ratifitseerima oma riigisisese õiguse kohaselt. Euroopa Parlament annab väljaastumislepingule nõusoleku lihthäälteenamusega UK liikmete osalusel pärast lepingu ratifitseerimist UK parlamendis. Heakskiitu Euroopa Parlamendi resolutsiooni formaadis valmistab ette Euroopa Parlamendi põhiseaduskomisjon (AFCO). Väljaastumisleping jõustub 01.02.2020. Väljaastumislepingu jõustumise korral kehtib UK suhtes üleminekuperiood kuni 31. detsember 2020, mille jooksul kohaldatakse UK suhtes EL-i õigust väljaastumislepingust tulenevaid erisusi arvestades.

Lepingu kodanike õiguste (2. osa) ja väljaastumisega seotud sätete osa (3. osa) kohaldatakse alates üleminekuperioodi lõpust, v.a artikleid 19 (elamisõiguse dokumentide väljastamine üleminekuperioodi ajal), artikli 34 lõiget 1 (UK osalus sotsiaalkindlustussüsteemide halduskoostöös), artiklit 44 (poolleiolevate menetluste dokumentatsiooni üleandmine) ja artikli 96 lõiget 1 (poolleiolevad taimesordi registreerimiskatsed), samuti kuuenda osa I jaotist (lepingu ühetaoline tõlgendamine ja kohaldamine) ja artikleid 169–181 (lepingust tulenevate vaidluste lahendamine ja vahekohus).

Iirimaa ja Põhja-Iirimaa protokoll kohaldatakse alates üleminekuperioodi lõpust. Erandina tuuakse välja lepingu sätete loetelu, mida kohaldatakse alates käesoleva lepingu jõustumisest. Küprosel asuvaid Ühendkuningriigi suveräänseid baasipiirkondi käsitlevat protokoll, välja arvatud selle artiklit 11 (põllumajandus ja kalandus), kohaldatakse alates üleminekuperioodi lõpust.

Gibraltari protokoll, välja arvatud selle artikli 1, kohaldamine lõpetatakse üleminekuperioodi lõpul.

LEPINGU PROTOKOLLID

Iirimaa ja Põhja-Iirimaa protokoll

UK väljaastumine EL-ist mõjutab Iirimaad kõigist liikmesriikidest kõige enam ühise maismaapiiri ja tihedate kahepoolsete sidemete tõttu UK-ga. Ühine reisipiirkond on praktikas toimunud Iirimaa ja UK vahel Iiri Vabariigi loomisest (1922) peale ning tähendab lisaks inimeste vabale liikumisele ka tõhusat ühist välispiiri kontrolli ja vastastikust sotsiaaltoetuste kättesaadavust. Suurem osa Põhja-Iirimaa elanikke (56%) hääletas referendumil EL-i jäämise poolt. Referendum lõhestas Põhja-Iirimaa kogukondi – vabariiklased hääletasid EL-i jäämise poolt ja unionistid vastu – ohustades rikkuda suure vaevaga saavutatud hapra rahu- ja koostööolukorra. Iirimaa on UK lahkumisläbirääkimiste vältel lähtunud kindlast seisukohast

vältida UK ELiist väljaastumise tagajärjena nähtava piiri tekkimist ning inimeste vaba liikumise piiranguid Iiri saarel. Eesti ja teised 25 liikmesriiki on olnud Iirimaaaga solidaarsed.

Ülemkogu 29. aprilli 2017 suunistes kinnitati, et EL on järjekindlalt toetanud 1998. aastal UK ja Iirimaa vahel sõlmitud Suure Reede Kokkuleppe osades sätestatud rahu ja leppimise eesmärki ning rahuprotsessi saavutuste jätkuv toetamine ja kaitsmine jääb oluliseks. Liikmesriigid leidsid, et Iirimaa saare ainulaadset olukorda arvestades on vaja paindlikke ja uuenduslikke lahendusi Iiri saarel, sealhulgas eesmärgiga vältida ranget piirikontrolli, austades samas liidu õiguskorra puutumatust ning sellega seoses tunnustab liit ka UK ja Iirimaa vahelisi olemasolevaid kahepoolseid lepinguid ja kokkuleppeid, mis on kooskõlas ELi õigusega.

EL-ist lahkumisläbirääkimiste vältel kinnitas UK korduvalt soovi leida Iirimaa küsimusele lahendus, mis tagaks range piirikontrolli vältimise Iirimaaal ning UK ja Iirimaa vaheliste lepingute austamise. EL ja UK saavutasid kokkuleppe, mis vastab ülemkogu suunistele, võimaldades ranget piirikontrolli vältida ning mis vormistati lepingu lahutamatu osana eraldi protokollis.

Iirimaa ja Põhja-Iirimaa protokoll koosneb preambulist, 19 artiklist ja 7 lisast.

Preambulis tuuakse esile Põhja-Iirimaa ja Iirimaa eriolukorrast johtuvad põhimõtted, millele protokoll tugineb. **Artiklis 1** tunnustatakse vajadust ainulaadse lahenduse järele. Protokoll sätestab korra, mis on vajalik Iiri saare ainulaadse olukorra säilitamiseks – saare põhja- ja lõunaosa vahelise tiheda koostöö, range piirikontrolli vältimise ja Suure Reede Kokkuleppe kaitsmiseks. Samuti kinnitatakse vajadust kaitsta Suure Reede Kokkuleppe kõiki sätteid ning tunnustatakse, et Põhja-Iirimaa ja Iiri Vabariigi vaheline koostöö on selle lepingu keskne osa. Põhja-Iirimaa elavate Iiri kodanike suhtes kehtivad senised õigused, võimalused ja hüved ning austatakse nende Põhja-Iirimaa elanike valikut, kes otsustavad kasutada Iiri kodakondsuse saamise õigust vastavalt Briti-Iiri kokkuleppe lisale 2. Protokoll ei piira Suure Reede Kokkuleppe sätteid, mis käsitlevad Põhja-Iirimaa staatust, mille kohaselt võib kõnealust staatust muuta ainult tema elanike nõusolekul.

Rõhutatakse põhimõtet, et protokoll kohaldamine mõjutaks Iirimaa ja Põhja-Iirimaa inimeste igapäevaelu võimalikult vähe. UK lahkumine tekitab Iiri saare põhja- ja lõunaosa vahelisele koostööle olulisi probleeme, kuna koostöö põhineb suures osas ELi õigus- ja poliitikaraamistikul. Seega on koostöö jätkamiseks vajalik rakendada käesolevat protokoll. UK kaitseb ja toetab ka edaspidi põhja-lõuna ning ida-lääne koostööd igas poliitilises, majanduslikus, julgeolekualases, ühiskondlikus ning põllumajanduse kontekstis ja koostööraamistikus.

EL-il ja UK-l lasuvad seoses põhja-lõuna koostööga kohustused, mis on seotud PEACE ja INTERREG programmidega, mida rahastatakse kehtiva EL mitmeaastase finantsraamistiku alusel, tulevases programmis peab säilima praegune rahastamise osakaal.

UK hõlbustab **artikkel 2** kohaselt edaspidi Suure Reede Kokkuleppe alusel loodud institutsioonide ja asutuste, sh Põhja-Iirimaa inimõiguste komisjoni, võrdõiguslikkuse komisjoni tööd inimõiguste ja võrdõiguslikkuse standardite kaitsmisel, ning tagab diskrimineerimise vastase kaitse lisas 1 toodud EL õigusaktide kohaselt.

Artikli 3 alusel säilib UK ja Iirimaa vaheline ühine reisipiirkond ühes sellega kaanevate õiguste ja privileegidega.

Artikkel 4 sätestab, et Põhja-Iirimaa jääb UK tolliterritoriumi osaks ning hakkab olema hõlmatud tulevaste UK kaubanduslepingutega kolmandate riikidega tingimusel, et need lepingud ei kahjusta protokollide rakendamist. Kui protokoll ning UK ja kolmanda riigi vahel sõlmitud vabakaubandusleping lähevad vastuollu, prevaleerib protokollide tekst. See tagab ELi ühisturu kaitset.

Artikkel 5 puudutab kaupade liikumist ja tollikorraldust. Põhja-Iirimaaale mujalt UK-st sisenevaid kaupu ei maksustata tollimaksuga, kui puudub oht nende edasiliikumiseks EL-i (kas toote enda edasiliikumisel või sisendina muude kaupade tootmises). Kolmandatest riikidest Põhja-Iirimaaale sisenevad kaubad maksustatakse UK tollimaksudega, kui puudub oht nende edasiliikumiseks ELi. Ohu olemasolu defineeritakse peamiselt kauba täiendava töötlemise võimalusena. Ühiskomitee kehtestab ühehäälselt enne üleminekuperioodi lõppu tingimused, mis välistavad ohu olemasolu. Erandeid võib teha kaupadele, mille puhul ei loeta töötlemist ohuks ühisturule (näiteks kiiresti riknevad kaubad). ELi ja Põhja-Iirimaa vahelisele ekspordile ja impordile ei tohi kehtestada koguselisi piiranguid. UK sissenõutavaid tollimakse ei anta üle ELile ja UK võib kehtestada teatud soodustusi, mis on kooskõlas ELi riigiabi põhimõtetega. Erandina ei pea tollimaksu maksma UK elanikud oma isiklike asjade pealt, samuti puudub tollimaks väikese väärtusega saadetistel, eraisikute vahelistel saadetistel ja reisijate pagasis sisalduval kaubal. Kuna kõik Põhja-Iirimaaal toodetud või sinna sisse toodud kaubad peavad vastama ELi ühisturu reeglitele ja on maksustatud EL tollitariifidega, saavad kaubad liikuda Põhja-Iirimaa ja Iiri Vabariigi vahel ilma igasuguste takistusteta.

Artikli 6 kohaselt ei takista ükski lepingu säte UK-l vaba turulepääsu tagamist kaupadele, mis liiguvad Põhja-Iirimaaalt teistesse UK piirkondadesse. UK hõlbustab kaupade tõhusat ja õigeaegset transiiti oma territooriumi kaudu Iirimaaalt teistesse liikmesriikidesse või kolmandatesse riikidesse või vastupidi. EL-UK ühiskomitee jälgib selle artikli rakendamist ja võtab vastu vajalikud soovitused vältimaks kontrolli Põhja-Iirimaa sadamates ja lennujaamades nii palju, kui võimalik.

Artikli 7 kohaselt reguleeritakse kaupade turule laskmise õiguspärasust Põhja-Iirimaaal UK õigusega, kui küsimust ei reguleeri EL õigus ning liidust imporditud kaupade osas ELi toimimise lepingu artiklitega 34 ja 36. Eeltoodut ei kohaldata Põhja-Iirimaaal asuvate tegevuskohtade, seadmete või ruumide registreerimiste, sertifikaatide, heakskiitmiste ja lubade suhtes, mis on välja antud UK pädevate asutuste poolt juhul, kui see võib eeldada tegevuskohtade, seadmete või ruumide kontrolli, samuti veterinaarsertifikaatide ja taimse paljundusmaterjali ametlike etikettide suhtes, mida nõutakse käesoleva protokollide alusel kohaldatavate liidu õiguse sätetega. Säte ei piira UK pädevate asutuste või UK-s asutatud asutuste antud hinnangute, registreeringute, sertifikaatide, heakskiitmiste ja lubade kehtivust ega takista Põhja-Iirimaaale imporditud või seal toodetud ravimipartii testimist ega ringlusse lubamist pädeva isiku poolt Põhja-Iirimaaal. Põhja-Iirimaa päritolumärgisena kehtestatakse „UK(NI)“, „United Kingdom (Northern Ireland)“ või eristatav numbriline kood. Lõikes 3 sätestatakse mehhanism EL ühtse turu kaitseks, mis välistab UK poolsete kehtestatud tehniliste normide või läbiviidud hindamiste, registreeringute, sertifikaatide, heakskiitmiste ja lubade automaatse vastastikuse tunnustamise EL poolt.

Artikkel 8 sätestab, et Põhja-Iirimaaale kohaldatakse kaupade osas protokollide lisas 3 loetletud EL õigusakte käibemaksu ja aktsiiside kohta. Nimetatud lisas loetletud õigusaktide rakendamise, sealhulgas käibemaksu ja aktsiisimaksude kogumise eest vastutab UK, kusjuures maksutulu jääb UK-le, mitte ei kanta üle EL-ile. Erandina võib UK kehtestada Põhja-Iirimaaal käibemaksu erandeid ja soodustusi, mis on varasemalt kehtinud Iirimaaal. Ühiskomitee jälgib nimetatud õigusaktide rakendamist.

Protokolli **artikli 9** ja **lisa 4** alusel kohaldatakse UK-s Põhja-Iirimaa suhtes neid elektrienergiaturgu reguleerivaid EL määruste ja direktiivide sätteid, mis käsitlevad elektrienergia hulgiturgude toimimist, elektrienergia tootmist, ülekandmist, jaotamist ja tarnimist ning piiriülest elektrikaubandust. Eesmärgiks on tagada Iirimaa ja Põhja-Iirimaa hulgimüügiturgude ühtne toimimine. Jaeturge ja tarbijakaitset käsitlevaid sätteid ei kohaldata.

Artikkel 10 määratleb riigiabi reeglite kehtivuse Põhja-Iirimaa suhtes, mis kohaldub koos siseturu õigustikuga. Artikkel 10 lõige 1 sätestab, et protokolli lisa 5 toodud EL riigiabi õigusaktid rakenduvad UK-le, sh meetmete suhtes, millega toetatakse põllumajandustoodete tootmist ja nendega kauplemist Põhja-Iirimaaal. Lisa 5 sisaldab nimekirja kõigist EL riigiabi õiguse alustest, sh viited Euroopa Liidu toimimise lepingu (ELTL) artiklitele 107-109, vastavad nõukogu ja komisjoni määrused ning Euroopa Komisjoni riigiabi andmise tingimusi puudutavad suunised, raamistikud, teatised jms. Artikkel 10 lõige 2 kohaselt ei kehti mainitud liidu õiguse sätteid teatud tingimustel UK ametiasutuste Põhja-Iirimaa põllumajandust toetavate meetmete suhtes. Euroopa Komisjon kohustub lõige 3 kohaselt UK riigiabi seaduslikkuse uurimisel korral UK-d täielikult ja regulaarselt uurimise kulgemisest ja tulemusest informeerima.

Artiklis 11 tuuakse välja valdkonnad, kus protokolli rakendatakse Iiri saare põhja- ja lõunaosa jätkuva koostöö tingimuste säilitamise vaimus: keskkond, tervishoid, transport, haridus ja turism, energeetika, telekommunikatsioonid, ringhääling, kalandus siseveekogudel, õigus ja julgeolek, kõrgharidus ja sport. Kooskõlas ELi õigusega on UK-l ja Iirimaaal õigus sõlmida uusi kokkuleppeid, mis põhinevad Suure Reede Kokkuleppel. Põhja-lõuna koostöö tingimuste säilitamise ülevaatamine käesoleva protokolli rakendamisel on ühiskomitee ülesanne.

Artikli 12 kohaselt vastutavad UK ametiasutused seoses Põhja-Iirimaaaga UK suhtes ja UK-s protokolli alusel kohaldatavate EL õiguse sätete rakendamise ja kohaldamise eest. EL-i esindajatel on õigus viibida kohal UK asutuste poolt EL õiguse sätete rakendamiseks ja kohaldamiseks võetavate meetmete kokkuleppimise ajal, ning saada nende meetmete kohta taotluse korral kogu asjakohane teave. UK-l on kohustus hõlbustada EL-i esindajate kohalviibimist ja edastada neile nõutud teave. EL-i esindajal on õigus põhjendatud juhtudel taotleda UK asutustelt kontrollimeetmete rakendamist. Protokolli artiklis 5 sätestatud tollimaksude korralduse teemadel vahetavad EL ja UK esindajad igakuiselt informatsiooni. Esindajate töökorralduse määrab ühiskomitee erikomitee ettepaneku alusel. EL institutsioonidel, organitel ja asutustel on UK territooriumil elavate või asuvate füüsiliste ja juriidiliste isikute suhtes EL õigusega antud protokollis viidatud volitused ja nende aktidel on samasugused õiguslikud tagajärjed, nagu neil on EL-is ja selle liikmesriikides. Eraldi väärib välja toomist, et kui UK kohtus esinemisõigust omav jurist esindab või abistab poolt eelpool osutatud liidu institutsioonide, organite ja asutuste volituste kasutamisest tulenevates haldusmenetlustes, käsitatakse teda igas mõttes juristina, kellel on õigus esineda liikmesriikide kohtutes ja kes esindab või abistab poolt seoses selliste haldusmenetlustega. Lisaks on sätestatud täpsustus Euroopa Liidu Kohtu (ELK) osas: sama artikli lõige 4 kohaselt ELKi antud kohtuasjas võib UK osaleda ELK-i menetluses samamoodi, kui EL-i liikmesriik ja teda võib ELK-i menetlustes esindada UK kohtutes esinemisõigust omav jurist.

Artikli 13 kohaselt käsitletakse protokolli kohaldamisel väljaastumislepingu kohaldatavates sätetes esitatud viiteid UK-le olenevalt asjaoludest viidetena UK-le või UK-le seoses Põhja-Iirimaaaga. Artikkel täpsustab ka territoriaalset kohaldumist seoses määrusega (EL) nr 952/2013. Protokollis sisalduvaid viiteid EL õigusele tuleb tõlgendada kooskõlas ELK

kohtupraktikaga. Lõige 3 sätestab ühisturu toimimise huvides protokollis viidatud EL õiguse rakendamise dünaamiliselt, viited EL õigusaktile tähendavad viitamist sellele aktile muudetud või asendatud kujul tulevikus, kui selgesõnaliselt pole sätestatud vastupidist. Lõike 4 kohaselt peab EL teavitama ühiskomiteed uuest õigusaktist, mis puudutab protokollis kohaldamisala. Lõige puudutab teemasid, mida pole varem EL-is reguleeritud ühegi õigusaktiga. Ühiskomitee otsustab esimesel võimalusel uue õigusakti protokollis lisasse lisamise või kaalub muid võimalusi protokollis hea toimimise tagamiseks. EL-il on õigus võtta kasutusele UK ette teavitamise korral sobivaid parandusmeetmeid, kui ühiskomitee ei ole mõistliku aja jooksul otsust teinud. Nimetatud meetmed ei tohi jõustuda enne kuue kuu möödumist vastavast teavitusest ega enne vastuvõetud uue õigusakti EL-is rakendamise kuupäeva. Meetmete suhtes kohalduvad EL-i toimimise lepingu artiklid 346 ja 347.

EL ja UK vahel tulevikus sõlmitavates lepingutes tuleb ära näidata, milliseid käesoleva protokollis osasid see asendab. Sellisel juhul lõpetavad protokollis viidatud sätted uue lepingu jõustumisel osaliselt või täielikult kehtivuse. Antud säte annab võimaluse protokollis sisu asendamiseks, kuid ei loo kohustust.

Lepingu artikkel 165 alusel luuakse Iirimaa ja Põhja-Iirimaa protokollis rakendamise tegelev erikomitee, mille ülesanded on täpsustatud protokollis **artiklis 14**. Erikomitee aitab kaasa käesoleva protokollis rakendamisele ja kohaldamisele, arutab protokollis artiklis 4 sätestatud kodanike õigustega seotud küsimusi, samuti ELi või UK tõstatatud küsimusi, mis on seotud käesoleva protokolliga ja võivad osutada probleemseks.

Artikkel 15 kohaselt luuakse käesoleva protokollis rakendamiseks ühine nõuandetöörühm, mille kaudu toimub infovahetus ja vastastikune konsulteerimine. Töörühma juhivad ja sellesse kuuluvad ELi ja UK esindajad ning töörühm täidab oma ülesandeid erikomitee alluvuses ja annab erikomiteele aru. Infovahetus hõlmab teineteise teavitamist kavandatavatest, pooleliolevatest või lõplikest rakendusmeetmetest, mis on seotud käesoleva protokollis lisades loetletud liidu õigusaktidega. EL teavitab UK-d asjassepuutuvatest kavandatavatest liidu õigusaktidest ning esitab UK-le kogu teabe, mis on vajalik selleks, et UK saaks täita käesolevast protokollis tulenevaid kohustusi. UK omalt poolt esitab ELile kogu teabe, mille liikmesriigid esitavad protokollis lisades toodud õigusaktide kohaselt üksteisele või ELi institutsioonidele, organitele või asutustele.

Kui EL ja UK ei ole ühiselt otsustanud teisiti, tuleb töörühm kokku vähemalt kord kuus. EL tagab, et kõik seisukohad ja teave, mida UK on töörühmas avaldanud, edastatakse viivitamata asjaomastele ELi institutsioonidele, organitele ja asutustele.

Artikli 16 kohaselt võib EL ja UK võtta kasutusele ühepoolseid rangelt vajalikke ajutisi meetmeid, kui protokollis kohaldamisega kaasnevad tõsised ja tõenäoliselt püsivad majandus-, ühiskondlikud või keskkonnaprobleemid või kaubanduse ümbersuunamine. Kui kaitsemeetmetega rikutakse protokollis tulenevate õiguste ja kohustuste tasakaalu, võib teine pool võtta tasakaalu taastamiseks proportsionaalseid rangelt vajalikke meetmeid. Kaitse- ja tasakaalustavate meetmete suhtes kohalduvad protokollis lisas 7 sätestatud menetlus.

Artiklis 17 deklareerivad EL ja UK, et võitlevad ELi või UK finantshuve kahjustava pettuse ja muu ebaseadusliku tegevuse vastu.

Artikkel 18 puudutab Põhja-Iirimaa demokraatlikku nõusolekut. Kaks kuud enne nelja aasta möödumist üleminekuperioodi lõpust ja edaspidi enne järgnevate ajavahemike lõppu annab UK võimaluse väljendada Põhja-Iirimaa demokraatlikku nõusolekut protokollis kohase kaupade liikumise ja -tollikorralduse jätkumise suhtes ning teavitab otsusest ELi. Kui langetatakse

jätkamisotsus Põhja-Iirimaa assamblee lihthälteenamusega, pikeneb protokollis vastavate sätete kehtivus neljaks aastaks. Kui otsusel on laialdane kogukondlik toetus (60% enamuse hääletamisest osavõtnute seas, kusjuures vähemalt 40% toetus kummastki kogukonnast), kehtib pikendus kaheksa aastat. Kui vastav otsus ei toeta protokollis kohase korralduse jätkamist, lõppeb protokollis kohaldamine kahe aasta pärast. Kahe aasta jooksul esitab ühiskomitee ELile ja UKle soovitusel vajalike meetmete kohta olukorra lahendamiseks, arvestades poolte 1998. aasta kokkuleppes tulenevaid kohustusi. Kui lahendust ei leita, peaks järgnema piirikontrolli taastamine. Kui assamblee ei ole võimeline otsust tegema (näiteks pole toimiv), jätkub protokollis rakendamine.

Artikkel 19 kohaselt moodustavad lisad 1 kuni 7 protokollis lahutamatu osa.

PROTOKOLLI LISAD

Lisas 1 loetletakse ELi õiguse sätteid, millele osundatakse protokollis artiklis 2 üksikisikute õiguste kohta, ja mis enamjaolt puudutavad meeste ja naiste võrdset kohtlemist.

Lisas 2 määratletakse Iirimaa ja Põhja-Iirimaa protokollis artikli 5 lõikes 4 toodud Põhja-Iirimaa seoses UK suhtes ja UK-s kehtivad õigusaktid, mida rakendatakse dunaamiliselt.

Lisa 3 sisaldab Põhja-Iirimaa kaupade osas kohaldatavate käibemaksu ja aktsiiside EL õigusaktide nimekirja.

Lisas 4 on toodud nimekirja nõukogu määrustest ja direktiividest, mis sisaldavad EL elektrienergia hulgiturgude toimimisega seotud sätteid, direktiive tööstusheite vähendamise kohta ja liidu kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemi kohta.

Lisas 5 on toodud protokollis artiklis 10(1) viidatud riigiabi teemalised EL õigusaktid - viited ELTL artiklitele 107-109, vastavad nõukogu määrused, Euroopa Komisjoni määrused ja Euroopa Komisjoni riigiabi andmise tingimusi puudutavad suunised, raamistikud, teatiseid jms.

Lisas 6 on kirjeldatud protokollis artiklis 10(2) nimetatud menetlused. Ühiskomitee määrab esialgse maksimaalse vabastatud aastase kogutoetuse taseme ja esialgse miinimumosakaalu, millele viidatakse artiklis 10(2), võttes arvesse viimast kättesaadavat informatsiooni. Esialgne maksimaalne aastane kogutoetuse tase peab olema vastavuses UK tulevase põllumajandustoetuse kavaga ja keskmise aastase kogukulude mahuga Põhja-Iirimaa vastavalt ühisele põllumajanduspoliitikale mitmeaastase finantsraamistiku 2014-2020 raames. Esialgne miinimumosakaal peab olema kooskõlas UK põllumajanduse toetuskavaga ja osakaaluga, millele peavad EL ühise põllumajanduspoliitika kogukulud vastama, lähtudes WTO põllumajanduskokkuleppe lisa 2 sätetest nagu on vastava perioodi kohta teatatud. Ühiskomitee kohandab esimeses lõigus viidatud toetuse taset ja osakaalu iga tulevase mitmeaastase finantsraamistiku perioodi jooksul EL ühise põllumajanduspoliitika raames antavale toetuse kogusummale. Kui ühiskomitee ei määra esialgset toetuse taset ja osakaalu vastavalt esimesele lõigule või ei kohanda toetuse taset ja osakaalu vastavalt teisele lõigule üleminekuperioodi lõpuks või ühe aasta jooksul alates tulevase mitmeaastase finantsraamistiku jõustumisest, peatatakse artikli 10(2) rakendamine kuni ühiskomitee on kindlaks määranud või kohandanud toetuse taseme ja osakaalu.

Lisa 7 sätestab protokollis artikli 16 lõikes 3 viidatud kaitse- ja tasakaalustavate meetmete võtmise menetluse. Lisa 7 kohaselt peab EL või UK kaitsemeetmete võtmise kaalumise ühiskomitee kaudu teist osapoolt teavitama ja esitama kogu seonduva teabe. EL-il ja UK-l on kohustus alustada viivitamatult mõlemaid pooli rahuldava lahenduse leidmiseks

konsultatsioone. Lisa sätestab ühekuulise tähtaja enne kaitsemeetmete rakendamise lubatavust. Piirang ei kohaldu, kui esinevad viivitamatut tegutsemist nõudvad erakorralised asjaolud, mis välistavad eelneva läbivaatamise. Ühiskomitees konsulteeritakse kaitsemeetmete asjus iga kolme kuu järel alates nende vastuvõtmisest, et need enne kavandatud kehtivusaja lõppu kaotada või piirata nende meetmete kohaldamise ulatust. EL ja UK võivad igal ajal paluda ühiskomiteel sellised meetmed läbi vaadata.

Küprosel asuvate suveräänsete baasipiirkondade protokoll

UK väljaastumislepingu osa on Küprosel asuvate suveräänsete baasipiirkondade protokoll, mis käsitleb UK Küprosel asuvaid suveräänseid baasipiirkondi Akrotiri ja Dhekelia. Need jäid 1960. aastast Küprose iseseisvudes õiguslikult UK ülemereterritooriumideks, ainsatena UK kaitseministeeriumi valitsemisalas, sest neid kasutatakse vaid sõjalisel eesmärgil.

Akrotiri ja Dhekelia territoorium on kokku 256 km². Seal asuvad peale kasarmute UK signaalluure ja kommunikatsiooniseire võimekused, kuid ka tavalised Küprose asulad kokku umbes 7700 kohaliku elanikuga. Senini on baasipiirkondade elanikud, kes pole UK kodanikud ega sõjaväelased, saanud seal elada ja töötada oma ELi (st enamasti Küprose) kodakondsuse alusel. UK lahkumislepingu protokoll sätestab nende tulevase staatuse ja õigused EL õiguse kehtimise kaudu.

Lahkumislepinguga luuakse erikomitee käesoleva protokolliga rakendamiseks. Baasipiirkondade välispiiriks loetakse maismaa- ja merepiirid, mis ei ole ühised Küprose Vabariigiga, kontrolli välispiiril teostab UK. Välispiiriks loetakse ka piirilõigud, millega piirnevad ühelt poolt baasipiirkond ja teisalt alad, mida Küprose valitsus ei kontrolli – Küprosele jääb siinkohal õigus võidelda ebaseadusliku rändega. Baasipiirkondade alad jäävad EL tolliterritooriumi osaks. Protokolliga viiteid liidu õigusele tõlgendatakse lähtuvalt Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktikast. Ühendkuningriik vastutab protokollis sätestatu rakendamise eest baasipiirkondade aladel, Küpros vastutab protokolliga rakendamise eest kaupade, maksunduse, põllumajanduse, kalanduse valdkondades.

Gibraltari protokoll

UK EL-ist väljaastumise otsus asetas Gibraltari väga keerulisse olukorda. 32 000 elanikuga piirkonna majandus, kus 96% inimesi hääletas ELi jäämise poolt, sõltub ELi ühisturust ja teenuste, inimeste ning kaupade vabast liikumisest. Kohalikud elanikud ei soovi liitumist Hispaaniaga, kuna kardavad, et piirkond võib kaotada oma staatuse vabakaubandustsoonina, mis on Gibraltari jõukuse allikas. Hispaania jäi Gibraltarist ilma Hispaania pärilussõja ajal 1704. aastal. 1713. aastal sõlmitud Utrechti rahuleping Prantsusmaa ja Suurbritannia vahel nägi ette Gibraltari ülemineku Inglismaale. Hispaania seisukohalt on see leping ebaseaduslik, sest sõlmiti hispaanlaste selja taga.

UK lahkumisläbirääkimiste kestel oli Hispaania järjekindel põhimõte, et kõik mis puudutab Gibraltarit, tuleb lahendada Hispaania ja UK vahel kahepoolselt. Paralleelselt lahkumislepingu läbirääkimistega toimusid Hispaania ja UK vahelised läbirääkimised Gibraltarit osas, mis päädisid nelja vastastikuse mõistmise memorandumi kokkuleppimisega. Need käsitlevad kodanike õiguste, tubaka ja muude toodete, keskkonnaküsimuste ning politsei- ja tolliküsimuste vallas tehtavat koostööd. Samuti jõuti kokkuleppele maksustamist ja finantshuvide kaitset

käsitleva lepingu sõlmimise osas. Need kokkulepped võimaldasid Hispaanial anda nõusolek lahkumislepingu rakendamiseks Gibraltaril.

Läbirääkimiste lõpufaasis tegi Hispaaniale muret lahkumislepingu artikkel 184 (tulevaste kõneluste klausel) sõnastus, mille puhul leiti, et see tooks kaasa kohustuse laiendada tulevaste suhete lepingud automaatselt Gibraltarile. Selle kitsaskoha lahendamiseks kiideti 25. novembri erakorralisel ülemkogul heaks avaldus, milles kinnitatakse, et peale UK lahkumist EList jääb Gibraltar ELi ja UK vahel sõlmitavate lepingute kohaldumisalast välja. Samas ei välista see eraldi lepingute sõlmimist ELi ja UK vahel tulevikus, mis hõlmavad ka Gibraltarit, kuid nende sõlmimise eeltingimuseks on Hispaania Kuningriigi eelnev nõusolek. UK rõhutas omapoolses kirjas ELi Nõukogule, et UK valitsusel ei ole mingit kahtlust UK suveräänsuse üle Gibraltaril, sh seda ümbritsevas Briti territoriaalvetes. UK kinnitab, et ei sõlmi kokkuleppeid, mis võiksid Gibraltarit elanike demokraatlikult väljendatud tahte vastaselt tingida piirkonna suveräänsuse üleandmist mõnele teisele riigile.

ELi ja UK kokkuleppel on lahkumislepingule lisatud Gibraltarit protokoll, mille kohaldamine, välja arvatud artikkel 1 (kodanike õigused) ulatuses, lõpetatakse üleminekuperioodi lõppedes. Protokollis toonitatakse, et sellel puudub mõju nii Hispaania kui ka UK õiguslikele seisukohtadele Gibraltarit suveräänsuse ja jurisdiktsiooni kohta. Protokollis meenutatakse, et Gibraltarit välissuhete eest vastutab jätkuvalt UK ning Gibraltarit suhtes kohaldatakse EL õigust määral, mis on ette nähtud 1972.a. UK ühinemisaktis. Euroopa Liidu ja Euratomi õiguse kohaldamine UK ja seega ka Gibraltarit suhtes lõpeb väljaastumislepingu jõustumise kuupäevast.

Gibraltarit protokollit artiklid puudutavad kodanike õiguseid, lennutransporti, eelarveküsimusi ja finantshuvide kaitset, keskkonnakaitset ja kalapüüki, koostööd politsei- ja tolliküsimustes ja erikomitee tegevust. Gibraltarit protokollit rakendamisega seotud küsimuste erikomitee luuakse vastavalt väljaastumislepingu artiklile 165. Erikomitee arutab Hispaania ja UK vahelisi probleemseid küsimusi ning annab ühiskomiteele soovitusi protokollit toimimise kohta.

Gibraltarit elanike, samuti Hispaania Gibraltariga piirnevate regioonide elanike, ettevõtjate (eelkõige turismi valdkonnas) jaoks oli kõige olulisem Gibraltarit ja Hispaania vahelise piiriületuse jätkumine nagu seni s.o ilma piirikontrollita. Üleminekuperioodil see nii ka jääb. Kokkuleppe kohaselt teevad Hispaania ja UK koostööd, et valmistada ette ja toetada väljaastumislepingu kodanike õigusi käsitleva osa tõhusat rakendamist, mida kohaldatakse täies ulatuses ka nende piirialatöötajate suhtes, kes elavad Gibraltarit või Hispaanias. Piirialatöötajate eriõigused säilivad. Sel eesmärgil vahetatakse regulaarselt teavet nende isikute kohta, kes on hõlmatud väljaastumislepingu kodanike õiguste osaga ja kes elavad Gibraltarit või Gibraltarit maakonna omavalitsuste ühenduse territooriumil, sh eelkõige piirialatöötajate kohta.

Lennutranspordit artiklis käsitletakse UK väljaastumisest tulenevaid õiguslikke mõjusid Gibraltarit lennujaama tööle. Liidu õigust, mida ei ole Gibraltarit lennujaama suhtes kohaldataud enne 1. veebruari 2020, hakatakse Gibraltarit lennujaama suhtes kohaldama alates UK ja Hispaania vahelise kokkuleppe saavutamisest Gibraltarit lennujaama kasutamise suhtes.

Eelarveküsimuste ja finantshuvide kaitse artiklis nähakse ette Hispaania ja UK kahepoolsete koostöövormide loomine, mis on vajalik läbipaistvuse saavutamiseks maksuküsimustes ja finantshuvide kaitsmiseks, kehtestades halduskoostöö täiustatud süsteemi võitlemaks pettuste, smugeldamise ja rahapesu vastu ning lahendamaks maksuresidentsuse konflikte. Gibraltarit

tuleb järgida G20 ning Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) rahvusvahelisi standardeid hea eelarvejuhtimise, läbipaistvuse, teabevahetuse ja kahjulike maksutavade valdkonnas. UK tagab, et aktsiisi või erimakse toodetega smugeldamise või pettuste ärahoidmiseks ja tõkestamiseks kehtestatakse alkoholi ja mootorikütuse suhtes maksusüsteem, mis aitab pettusi ennetada.

UK tagab tubaka tarbimise leviku vähendamise raamkonventsiooni ja tubakatoodetega ebaseadusliku kauplemise tõkestamise protokolliga ratifitseerimise laiendamise Gibraltarile 30. juuniks 2020.

Hispaania ja UK loovad koordineerimiskomitee, mis korrapäraselt arutab eelkõige jäätmekäitluse, õhukvaliteedi, teadusliku uurimistegevuse ja kalapüügiga seotud küsimusi. Sarnane koordineerimiskomitee luuakse ka politsei- ja tolliküsimustes tehtava koostöö koordineerimiseks ning asjaomaste küsimuste arutamiseks pädevate ametiasutuste vahel.

LEPINGU LISAD

LISA I puudutab sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise ja on jaotatud kolmeks osaks. I osas on loetletud Halduskomisjoni otsused ja soovitused, mida rakendatakse selle lepingu alusel. II osas on loetletud õigusaktide redaktsioonid, mida samuti käesoleva lepingu raames rakendatakse. III osas loetletakse määruste 883/2004 ja 987/2009 lisadesse kantud UK-d puudutavad erisused hüvitiste koordineerimisel ning UK ja liikmesriikide suhtes kehtima jäävad kahepoolsed kokkulepped.

Lisa II sätestab loetelu liidu õigusest, mis kehtib elusloomade ja loomse paljundusmaterjali liikumisel liikmesriigist UK-sse või vastupidi. Sätted kehtivad juhul kui loomad ja loomne paljundusmaterjal on saadetud teele enne üleminekuperioodi lõppu.

Lisa III sätestab tolliprotseduuridega seotud tähtajad seoses UK lahkumisega EL Liidust, mis täpsustavad tollialastest õigusaktides sätestatud tavapäraseid tähtaegu.

Lisa IV sätestab UK-le EL infosüsteemide ja andmebaaside ligipääsu ja kasutamise tähtajad.

Lisas V on loetletud ühenduse vara kategooriad, mis on seotud UK kaitsemeetmete rakendamisega Euratom leppe alusel ning mis lähevad üleminekuperioodi lõpus UK omandisse. Euratom vara asub UK Sellafildi tuumkütuse ümbertöötamise rajatises, Dounreay endises reaktorite uurimis- ja arenduskeskuses, Sizewelli tuumaelektrijaamades, Capenhursti uraani rikastamise tehases ja Springfieldsi kütuse valmistamise tehases ning teistes rajatistes, kus rakendatakse kaitsemeetmeid, nt uurimisreaktorid, meditsiinirajatised jt. Euratom kaitsemeetmete rakendamisega seotud vara hulka kuuluvad erinevad mõõteseadmed, pitsbrid, jälgimisseadmed, laboratoorsed seadmed, arvutid ja nende lisavarustus. Üleminekuperioodi lõpus edastab Euroopa Komisjon UK-le lõpliku inventuuri Euratomi varustuse ja muu üleantud vara kohta ning UK hüvitab selle 2020. aasta väärtuses kooskõlas käesoleva leppe artiklitega 84(1) ja 148.

Lisa VI sätestab edasise tollialase halduskoostöö reeglid UK ja EL vahel.

Lisa VII loetleb artikli 128 lõikes 6 nimetatud õigusaktid. Vastavalt nimetatud lõikele ei täida UK juhtivat rolli riskihindamistes, uurimistes, heakskiitmistes või lubade andmises, kui see

toimub EL tasandil või kui liikmesriigid tegutsevad selleks ühiselt VII lisas loetletud aktides ja sätetes osutatud viisil.

Lisa VIII sätestab ühiskomitee ja erikomiteede töö korraldust. See puudutab ühiskomitee juhtimist, sekretariaati, koosolekute toimumist (vaheldumisi Brüsselis ja Londonis), päevakorda, otsuseid ja soovitusi, protokollimist, avaldamise konfidentsiaalsust, töökeeli ja kulusid, ühiskomitee dokumentide edastamist, kirjavahetust ning aastaaruannet.

Ühiskomiteed juhivad ühiselt Euroopa Komisjoni liige ja Ühendkuningriigi valitsuse esindaja ministri tasandil või nende asendajaks määratud kõrgetasemelised ametnikud. Ühiskomitee ametlikud keeled on liidu ja Ühendkuningriigi ametlikud keeled, kuid töökeel on inglise keel. Kui kaasesistujad ei otsusta teisiti, on ühiskomitee koosolekud konfidentsiaalsed.

Ühiskomitee sekretariaati kuulub Euroopa Komisjoni ametnik ja Ühendkuningriigi valitsuse ametnik. Vajadusel võib ühiskomitee koosolekutele kutsuda eksperte või teisi isikuid, kes ei ole delegatsioonide liikmed.

Erandina võivad kaasesistujad otsustada pidada ühiskomitee koosoleku videokonverentsi või telekonverentsi vahendusel. Kui üks osapool on koosolekut taotlenud, püüab ühiskomitee kokku tulla 30 päeva jooksul alates taotluse esitamisest. Kiireloomulistel juhtudel püütakse kokku tulla varem. Osapooled saadavad ühiskomiteele adresseeritud kirjad sekretariaadile ükskõik millises kirjalikus vormis, sh e-posti teel. Sekretariaat tagab, et ühiskomiteele adresseeritud kirjad edastatakse kaasesistujale ja saadetakse vajaduse korral edasi.

Koosoleku esialgne päevakord pannakse paika hiljemalt kümme päeva enne koosoleku toimumist. Vastava otsuse korral võib päevakorra enne koosoleku algust täielikult või osaliselt avalikustada.

Koosolekutevahelisel ajal võib ühiskomitee võtta vastu otsuseid või soovitusi kirjalikus menetluses, mis seisneb kaasesistujate vahelises teadete vahetamises. Ühiskomitee otsuste ja soovitustele kirjutavad alla kaasesistujad ja sekretariaat saadab need pooltele kohe pärast allakirjutamist.

EL ja UK kannavad kõik neile ühiskomitee koosolekutel osalemisest tulenevad kulud ise.

Eelpooltoodud reegleid rakendatakse *mutatis mutandis* erikomiteede suhtes, kui ühiskomitee ei otsusta teisiti.

Lepingu lisa IX sätestab vaidluste lahendamise töökorra (A osa) ja vahekohtu liikmete käitumisjuhendi (B osa).

Töökord sätestab, et kõik taotlused, teated, esildised ja muud dokumendid tuleb saata vahekohtule ja pooltele samaaegselt kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis (sobib ka meiliteel saatmine). Poolte puhul tuleb adressaadiks märkida vastavalt Euroopa Komisjoni õigustalitus või UK välis- ja Rahvaste Ühenduse asjade ministeeriumi õigusnõunik. Vigade parandamiseks on võimalik saata uus dokument, milles peavad muudatused selgelt näha olema. Hiljemalt iga aasta 30. septembriks peavad EL ja UK üksteist ja juhul, kui pooled on palunud omavahelise suhtluse vahendajaks Alalise Vahekohtu rahvusvahelist bürood, siis nimetatud bürood teavitama vastavalt Euroopa Komisjoni või UK välis- ja Rahvaste Ühenduse asjade ministeeriumi järgitavatest ametlikest pühadest.

Töökorra III osa kirjeldab vahekohtu liikmete ametisse nimetamist ja asendamist. Kui vahekohtu liikmed ei jõua eesistuja valikus 15 päeva jooksul taotluse saamisest kokkuleppele, võib EL või UK paluda Alalise Vahekohtu peasekretäriil valida eesistuja loosi teel EL ja UK nimetatud isikute hulgast. Valituks osutunud isik peab oma valmisolekut viie päeva jooksul kinnitama. Kui pool või vahekohtu eesistuja leiab, et vahekohtu liige ei vasta käitumisjuhendile, on võimalik taotleda tema asendamist ja uue vahekohtu liikme valimist. Kui kokkuleppele ei õnnestu jõuda, siis otsustab selle küsimuse üks ülejäänud EL-i ja UK ühiselt eesistuja kohale esitatud isikutest, kelle määrab Alalise Vahekohtu peasekretariaat loosi teel.

IV osa sätestab, et kõik vahekohtu moodustamise ja tööga seotud kulud kannavad pooled võrdselt. Pooltel on kohustus seitsme päeva jooksul alates vahekohtu moodustamisest leppida kokku vahekohtuga liikmetele ja assistentidele makstava tasu ning kulude hüvitamise osas.

Vahekohtul on V osa kohaselt kohustus seitsme päeva jooksul vahekohtu moodustamisest kehtestada esialgne ajakava. Pärast seda peab kaebuse esitaja 20 päeva jooksul esitama vahekohtule kõik kirjalikud esildised ning vastustajal on omakorda 20 päeva aega enda esildiste esitamiseks.

VI osa reguleerib vahekohtu tööd. Koosolekuid juhatab vahekohtu eesistuja, kellel võib olla vahekohtu delegeeritud volitus teha haldus- ja menetlusotsuseid. Vahekohtu nõupidamised on reeglina kinnised, kuid vahekohus võib lubada liikmete assistentidel juures viibida. Vahekohtu otsuse koostamine on vahekohtu liikmete ülesanne ega kuulu delegeerimisele. Sekretariaaditeenuseid pakub vahekohtule Alalise Vahekohtu rahvusvaheline büroo. Lahkumislepingus ega töökorras mitte käsitletud menetlusküsimuse kerkimise korral on vahekohtul õigus pärast pooltega konsulteerimist valida, millist menetlust kohaldada.

Vahekohtu eesistuja teeb pooltele teatavaks istungi toimumisaja, v.a kui pooltega kokku leppides on otsustatud istungit mitte pidada. Erikokkuleppe puudumisel toimub istung Haagis Alalise Vahekohtu ruumides ja seal viibivad kohal poole esindajad, nõustajad, assistendid, vahekohtu tõlgid, tõlkijad, protokollijad ning vahekohtu vastava otsuse korral eksperdid. Nõutud on, et kõik vahekohtu liikmed peavad kogu istungi ajal kohal viibima. Pooltel on kohustus hiljemalt viis päeva enne istungi toimumist vahekohtule ja teisele poolele esitada teda esindavate isikute nimekiri. Istungil on pooltel kordamööda võimalus esitada enda argumentid ja vastuargumentid ning istungi järel koostatakse protokoll.

VIII osa sätestab vahekohtu õiguse igal ajal menetluse käigus esitada kirjalikke küsimusi. Pooltel on kohustus hoiduda konfidentsiaalse teabe avalikustamisest ja keeld avaldada üldsusele oma kirjalikke esildisi, vastuseid vahekohtu esitatud küsimustele ja suuliste väidete ümberkirjutusi.

Töökorra X osa keelab vahekohtul ilma teise poole juuresolekuta kohtuda ja suuliselt ühendust võtta. Vahekohtu töökeeleks on inglise keel ja teistes keeltes esitatud dokumentide esitamisel vahekohtusse kannab nende tõlkekulud need esitanud pool.

Lepingu IX lisa B osa sätestab vahekohtu liikmete käitumisjuhendi, millega pannakse vahekohtu kandidaatidele ja liikmetele kohustus vältida ebasobivat käitumist, olla erapooletu ja sõltumatu, vältida huvide konflikte ja teha endast olenev, et tagada vaidluste lahendamise menetluse usaldusväarsus ja erapooletus. Vahekohtu liikmel on keelatud võtta ühtegi kohustust ja hüve, mis võiks takistada tema ülesannete nõuetekohast täitmist. Vahekohtu liikmetel on

kohustus juba enne valituks osutumist avalikustada pooltele kirjalikult igasugune info nende kohta, mis võiks mõjutada nende sõltumatust ja erapooletust või jätta vastava mulje. Käitumisjuhendi tegeliku või võimaliku rikkumise kohta peavad vahekohtu kandidaadid ja liikmed esitama vastava info vahekohtule. B osa sätestab ka vahekohtu liikmete hoolsuskohustuse, mis tähendab seda, et vahekohtu liikmed peavad kogu menetluse ajal täitma oma kohustusi põhjalikult, kiiresti, ausalt ja hoolikalt. Vahekohtu liikmetel on keelatud oma seisundit erahuvide edendamiseks ära kasutada ja lasta enda käitumist ning otsuseid mõjutada rahalistel, ärilistel, erialastel, isiklikel ja sotsiaalsetel suhetel ning kohustustel.

Ka endistel vahekohtu liikmetel on keelatud jätta muljet nagu nad oleksid olnud oma ülesannete täitmisel erapoolikud või said langetatud otsusest kasu. Vahekohtu liikmetel, sh endistel liikmetel, on keelatud avalikustada ja kasutada vahekohtumenetluse käigus saadud konfidentsiaalset infot, sh vahekohtu aruteludes arutatut ja vahekohtu liikmete seisukohti. Samuti on keelatud avalikustada vahekohtu otsust ja selle osa enne selle väljaastumislepingu sätestatud korras avalikustamist.

3. Lepingu vastavus pädevuse andmise, subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõttele

Väljaastumisleping on kooskõlas EL-i õigusega. Väljaastumisleping sõlmitakse EL-i lepingu artikli 50 kohaselt. EL-i lepingu artikkel 50 on õiguslik alus, mis annab liidule pädevuse sõlmida leping, millega reguleeritakse kõiki küsimusi, mis on seotud liikmesriigi väljaastumisega EL-ist, mõjutamata seejuures pädevuste jaotust liidu ja liikmesriikide vahel. Kooskõlas Euroopa Aatomienergiaühenduse lepingu artikliga 106a hõlmab EL-i lepingu artikkel 50 ka Euratomi. Nõukogu otsuse eelnõu õiguslik alus on kohane (ELL artikkel 50 ja Euratomi lepingu artikkel 106a). Lepingu sõlmib nõukogu, tehes otsuse kvalifitseeritud häälteenamusega pärast Euroopa Parlamendilt nõusoleku saamist.

Kooskõla subsidiaarsuse põhimõttega ei ole vajalik hinnata, sest tegemist on ELi ainupädevusse kuuluva lepinguga. Leping on kooskõlas ka proportsionaalse põhimõttega, sest määratleb selgelt UK EL-ist väljaastumise ja ülemineku tingimused, tagades UK korrapärase lahkumise EL-ist.

4. Esialgse mõju analüüsi kokkuvõte

Väljaastumislepingu eesmärk on tagada UK korrahane väljaastumine EL-ist. Leping ei reguleeri UK ja liikmesriikide kahepoolseid suhteid ega EL-i ja UK tulevaseid suhteid. Lepingule lisatud poliitiline deklaratsioon tulevaste suhete raamistiku kohta on aluseks tulevaste suhete läbirääkimiste pidamiseks. Poliitiline deklaratsioon on poliitiliselt siduv, kuid mitte juriidiliselt. Tulevaste suhete läbirääkimised algavad pärast väljaastumislepingu jõustumist. Väljaastumislepinguga nähakse ette üleminekuperiood, mis sisuliselt pikendab *status quo'd* – UK suhtes kohaldatakse EL-i õigust kuni üleminekuperioodi lõpuni, arvestades väljaastumislepingust tulenevaid erisusi.

Sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju

Väljaastumislepingu sotsiaalseid ja demograafilisi mõjusid ei ole võimalik täpselt mõõta ega määratleda.

Lepinguga säilitatakse EL-i kodanike ja nende pereliikmete õigused, kes elavad enne üleminekuperioodi lõppu vastuvõtvast riigis EL-i õiguse alusel. UK oli üks kolmest EL-i

liikmesriigist, kes avas oma tööturu Eesti kodanikele kohe, kui Eesti ühines EL-iga ehk 1. mail 2004. See võimaldas Eesti kodanikel kasutada EL-i õigusest tulenevat liikumise ja elamise vabadust UK-s. Hinnanguliselt elab UK-s ca 10 000-15 000 Eesti kodanikku. Täpset arvu on raske määrata, kuna mõnede elualade esindajad sõidavad UK ja Eesti vahet. Pärast üleminekuperioodi lõppu (alates 01.01.2021) ei kehti Eesti kodanikele UK suhtes enam EL-i isikute vaba liikumise õigus ja see võib mõjutada Eesti kodanike edasist liikumist. Pärast üleminekuperioodi lõppu ei kehti ka UK kodanike suhtes enam EL-i isikute vaba liikumise õigus.

Nende UK kodanike, kes elavad enne üleminekuperioodi lõppu Eestis EL-i õiguse alusel, õigused säilitatakse. 01.09.2019 seisuga on oma elukoha Eestis registreerinud 1408 UK kodanikku. Samuti säilivad UK-s enne üleminekuperioodi lõppu elavate Eesti kodanike ja nende pereliikmete õigused EL õiguse alusel. UK valitsus on otsustanud, et UK-s elavad EL-i kodanikud peavad taotlema elamisõiguse jätkamiseks uut saatust (*settled status*). Uus staatus antakse väljaastumislepingus sätestatud tingimuste kohaselt ning see annab isikule õiguse elamist UK-s jätkata. Kõik õigused ja kohustused väljaastumislepingus on vastastikused, mis tähendab, et ka EL-i liikmesriigid võivad nõuda, et UK kodanikud, kes üleminekuperioodi lõpus liikmesriigis elavad, taotleksid uut saatust. Liikmesriik võib aga otsustada üleminekuperioodi lõpus liikmesriigis elavate UK kodanike suhtes jätkata senist praktikat, kus isik omandab elamisõiguse ning elamisõiguse jätkamiseks ei pea uut staatust taotlema. Eestis elavate UK kodanike puhul uuesti registreerimist ei kavandata eesmärgiga hoida üleminekuprotsessi võimalikult lihtsa ja sujuvana, seejuures maksimaalselt digitaalsena.

Väljaastumisleping ei reguleeri EL-i ja UK tulevaseid suhteid. Pärast üleminekuperioodi lõppu hakkab isikute liikumist UK ja EL-i liikmesriikide vahel reguleerima peamiselt riigisisene õigus. EL ja UK vahel kokku lepitud tulevaste suhete deklaratsioon seab inimeste liikumisel tulevikus aluseks mittediskrimineerimise ja täieliku vastastikususe põhimõtted. Mõlema osapoole eesmärgiks on kehtestada viisavabadus lühiajalisteks külastusteks, eraldi tegeletakse liikuvustingimuste hõlbustamisega ärisuhete, teaduse, õppimise, koolituse ja noortevahetuse eesmärgil. EL on juba ette valmistamas viisamääruse muudatust, mille alusel on võimalik kehtestada UK kodanike suhtes tulevikus viisavabadus.

Eestlaste külastused UK-sse on viimastel aastatel vähenenud – 2015. aastal ligi 85 000, 2016. aastal ligi 75 700 ja 2017. aastal ligi 78 000. Võib eeldada, et töötajatele muutub ligipääs UK tööturule edaspidi keerulisemaks. Eestit külastavate UK turistide arv on samal ajal kasvanud – 2015. aastal ligi 110 000, 2016. aastal ligi 116 000 ja 2017. aastal ligi 138 500.

Olgugi, et inglise keel säilitab oma praeguse positsiooni EL-i institutsioonide töökeelena, toob UK väljaastumine EL-ist nii lühi- kui ka pikas perspektiivis kaasa muudatused Euroopa Koolide süsteemis. Liikmesriigid panustavad Euroopa Koolide süsteemi õpetajate lähetamise ja neile palga maksmise kaudu (iga riik lähetab õpetajaid proportsionaalselt vastavalt oma riigist pärit õpilaste arvule). UK väljaastumise järel tuleb lahendada küsimus, kes tasub edaspidi ingliskeelsetes sektsioonides töötavate õpetajate ja inglise keele kui võõrkeele õpetajate palga. UK EL-ist väljaastumise järel langeb pikemas perspektiivis UK-st pärit õpilaste arv Euroopa koolides, mis võib tuua kaasa küsimuse, kas on võimalik tagada ingliskeelsete sektsioonide jätkusuutlikkus kõigis Euroopa koolides, mis ohustab aga omakorda keelsektsioonita õpilaste õppekeele valiku võimalusi. Võib eeldada, et alles jäänud liikmesriigid peavad hakkama Euroopa koolidesse lähetama rohkem õpetajaid, mis tähendab täiendava palgakulu tekkimist. Euroopa Koolide süsteemi finantseerimise küsimustega tegelemiseks on moodustatud töörühm.

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Väljaastumisleping ei reguleeri Eesti ja UK kahepoolseid suhteid, mis on väga head ja tihedad, eriti kaitsekoostöös ning e-riigi ja küberteemadel. Kaitsekoostöö Eesti ja UK vahel on olnud tihe nii kahepoolselt kui ka NATO raames. Osana NATO tugevdatud heidutus- ja kaitsehoiakust otsustati NATO Varssavi tippkohtumisel juulis 2016 alliansi mitmerahvuseliste lahingugruppide toomine Balti riikidesse ja Poola. Eestis on lahingugrupi raamriik UK, kes panustab ca 800-mehelise soomusüksusega. UK panustab Eesti julgeoleku tugevdamisse ka NATO Balti õhuturbemissiooni kaudu, kus UK on osalenud neljal korral. 2014. aastal liitus UK ametlikult NATO küberkaitsekoostöö keskusega Tallinnas. UK on toetanud Balti Kaitsekolledži tegevust ning aktiivne kaitsealane koostöö toimub ka ametnike tasandil. NATO tippkohtumisel Walesis septembris 2014 sõlmiti Eesti, UK, Läti, Leedu, Taani, Norra ja Hollandi vahel ühiste kavatsuste lepe ühendekspeditsiooniväe loomiseks. Eesti jätkab tööd selle nimel, et tihe kahepoolne koostöö jätkuks ka pärast UK väljaastumist EL-ist.

UK on avaldanud, et jätkab panustamist Euroopa julgeolekusse ka pärast väljaastumist EL-ist ega muuda oma NATO-poliitikat ega muid kaitsepoliitilisi prioriteete. Eesti peab oluliseks, et UK mõjuka ja samasuguseid väärtusi jagava partnerina jätkaks panustamist ka EL ühisesse välis- ja julgeolekupoliitikasse. EL-i ÜVJP ja ÜJKP valdkonnas on UK-l olnud märkimisväärne roll ja globaalne mõju, mistõttu on UK väljaastumine EL-ist selles valdkonnas eriliselt tuntav. UK on Eestiga samameelne paljudes ÜVJP-d ja ÜJKP-d puudutavates küsimustes.

UK on panustanud märkimisväärsel tasemel EL-i sanktsioonipoliitikasse. UK on teadaolevalt algatanud ca 70% isikute ja üksuste sanktsiooninimekirja lisamise ettepanekutest ning omab neid ettepanekuid toetavat taustinfot (tõendusmaterjal kohtus). Seetõttu on EL-i huvides tagada tõhus sanktsioonipoliitika jätkumine, sealhulgas juurdepääs infole, mis on vajalik piiravate meetmete kehtestamiseks ja vajadusel pikendamiseks. Sanktsioonipoliitika seisukohast on oluline leppida EL-i ja UK vahel kokku konsultatsioonimehhanism info vahetamiseks. Ilma sellise kokkulepeteta ei oleks võimalik UK-ga vahetada tundlikku ja salastatud infot. Samuti on oluline koordineerida lähenemist UK ja EL-i vahel, et UK võimalikud autonoomsed piiravad meetmed oleksid võimalikult lähedased EL-i piiravatele meetmetele. Vastavad eesmärgid seati EL ja UK vahel kokkulepitud tulevikusuhete deklaratsioonis.

Eesti huvides on vältida UK kui sõjaliselt võimeka NATO liikmesriigi ja ÜRO Julgeolekunõukogu alalise liikme kaugenemist ÜJKP-st. EL liikmesriikide vähenemine ÜRO Julgeolekunõukogu alaliste liikmete seas võib raskendada EL-i ühishuvidena kooskõlas olevate resolutsioonide, nt sõjalisteks operatsioonideks vajaliku mandaadi saamist. Väljaastumislepingu järgi ei saa UK enam osaleda poliitilistes ega sõjalistes komiteedes ega nende kaudu ÜJKPd mõjutada. Eesti seisukohalt tähendab see tugeva samameelse liitlase puudumist paljudes küsimustes, nt ELi-NATO suhted ja kaitsetööstuspoliitika.

Väljaastumisleping ei luba UK-l enam juhtida EL-i sõjalisi operatsioone, mistõttu on liikmesriigid otsustanud kolida EL-i mereväeoperatsiooni EUNAVFOR Atalanta peakorterit ümber Londoni lähedalt Northwoodist Hispaaniasse ja mereseirekeskuse Prantsusmaale. Vahetub EL-i operatsiooni Althea operatsiooniülem, kelleks on ametikoha järgi NATO Euroopa vägede ülemjuhataja asetäitja, kes on traditsiooniliselt UK kodanik. Uueks ülemaks on saamas NATO peastaabi (SHAPE) staabiülema asetäitja. UK loobus olemast EL-i lahingugrupi raamriik 2019. aasta teises pooles. Ehkki nende võimekuste asendamine jääb peaasjalikult teiste suuremate suurriikide, kellest vaid Prantsusmaa on võrreldava sõjalise

võimekusega, õlule, raskendab UK lahkumine ÜJKP sõjaliste operatsioonide elluviimist ja on seega ka Eestile ebasoodne.

UK muutumine kolmandaks riigiks mõjutab ka UK osalust sõjalistel operatsioonidel (ca 6% isikkoosseisust). UK saab neile panustada ka partnerriigina kas vastava koostöölepe alusel või ühekordse panusena, kuid suure tõenäosusega mitte enam senises mahus. Kuigi UK osaleb ELi sõjalistes operatsioonides oma võimet arvestades tagasihoidlikult, tuleb siiski ka see lünk (suuruselt 6. panustaja) ülejäänud liikmesriikidel täita. Samuti tuleb täita UK ametnikest ja sõjaväelastest tühjaks jäävad ametikohad.

Eesti huvides on samuti ELi võimealgatuste (sh PESCO, Euroopa kaitsefondi, EDA võimeprojektid, teadus-arendustegevus) avamine Suurbritanniale niipalju kui võimalik. UK lahkumise mõju Euroopa Liidu julgeoleku- ja kaitseküsimustega seotud teadus-arendusvaldkonnale on UK senise keskse positsiooni tõttu suur.

Väljaastumislepinguga tagatakse, et Suurbritannia rahastab kolme julgeoleku- ja kaitsepoliitikaga seotud agentuuri ning ELi sõjaliste missioonide ja operatsioonide ühiskulusid (nn Athena mehhanismi) senise jaotusvõtme alusel kuni üleminekuperioodi lõpuni (2020. aasta lõpp). See tähendab, et Eesti peab oma sissemakse eelarvestamise kalkulatsiooni korrigeerima alates 2021. aastast. Lahtine on, kas ja mis mahus otsustavad ELi liikmesriigid Suurbritannia lahkudes (kelle sissemakse osakaal oli 2017. aastal umbes 16,76%) tekkivat Athena mehhanismi eelarve puudujääki kompenseerida. Kui võtta aluseks, et liikmesriigid otsustavad jätkata sama suurte eelarvetega, tähendaks see kõigile sissemaksete umbes 20% suurenemist (võttes aluseks 2017. aasta andmed, tähendaks see Eestile ligi 30 000 euro võrra suuremat kulu).

Arvestades UK panustamist Euroopa julgeolekusse, näeb väljaastumisleping ette võimaluse sõlmida ja jõustada EL-ÜK vaheline kokkulepe välis- ja julgeolekupoliitika valdkonnas veel enne üleminekuperioodi lõppu.

Mõjud majandusele

UK ja Eesti majanduse seosed ilmnevad kaubavahetuse, teenuste ekspordi-impordi, välisinvesteeringute ja UK osalusega Eesti ettevõtete puhul. Väljaastumislepinguga fikseeritud üleminekuperiood on oluline ajapikendus ettevõtetele uute oludega kohandamiseks.

UK on stabiilselt kuulunud Eesti kümne suurima kaubanduspartneri hulka. Kui UK osakaal kogu Eesti kaupade ekspordis ja impordis jääb alla 3%, siis teenuste ekspordis-impordis on UK osakaal suurem, ekspordis 5% ja impordis 6%. Peamised Eesti ekspordiartiklid on seotud puiduga (puit, puitmajad, paberitooted, mööbel), aga ka masinad ja seadmed. Teenuste ekspordis on kõige suurem osakaal veoteenustel (peamiselt meretransport), muudel äriteenustel (tehnilised, kaubandusega seotud jm äriteenused, juhtimiskonsultatsioon) ja reisiteenustel. Oodatav mõju UK väljaastumisel EL-ist on tõenäoliselt suurim just Eesti teenuste ekspordi sektorile, kuna teenuste sektorit mõjutavad lisaks valdkondlikele õigusaktidele mitmed horisontaalsed teemad. Negatiivset mõju võib prognoosida eelkõige just äriteenuste sektorile, mis hõlmab nii töötajate kvalifikatsioonide tunnustamist, teenuse osutajate ja andmete vaba liikumist.

Kaubanduspiirangute rakendamine ja nõrgenev naelsterling võivad samuti mõjutada Eesti ekspordimahtusid negatiivselt läbi Eesti allhanke mahtude vähenemise Skandinaaviasse ja Saksamaale, kus Eesti allhanget kasutatakse UK-sse eksporditavate lõpptoodete

valmistamiseks. Seega, kui näiteks Rootsi analüüsi järgi on nende majandussektoritest UK lahkumise järgselt mõju kõige suurem auto-, puidu- ja paberitööstuses ja äriteenustes, siis kandub see üle ka Eesti vastavatele sektoritele.

Kaubavahetuses on olulisel kohal väärtus-/tarneahelad. Kuigi UK EL-ist väljaastumise mõju kindlatele sektoritele on olemasoleva statistika puhul võimatu täpselt tuvastada, on mõjutatud Eestisse imporditavad tooted, mille üheks lüliks on UK või liiguvad tootmissisendid või kaubad kolmandatest riikidest Euroopasse UK kaudu. Negatiivne mõju avaldub täiendava aja- ja rahakulu näol (tolliformaalsused, päritolusertifikaadid).

UK on Eestile ka oluline välisinvesteeringute allikas – 2017. aasta lõpu seisuga oli otseinvesteeringute maht UK-st Eestisse 420,7 mln eurot ja Eesti otseinvesteeringud UK-sse 71,2 mln eurot. Samuti asub Eestis palju UK osalusega ettevõtteid. 2018. aasta alguses oli Eestis 697 UK osalusega ettevõtet, millest 100% UK omanduses oli 500. Siin võib negatiivset mõju avaldada läbirääkimisi ümbritsev ebastabiilsus tulevikus suhtes, mis omakorda mõjutab ettevõtete laienemisplaane ja investeerimisotsuseid.

UK ja Eesti finantssektorite seosed on minimaalsed, mistõttu UK EL-ist väljaastumine Eesti finantsstabiilsust otseselt ei mõjuta. Ükski UK pank Eesti turul otse ei tegutse. Eesti pankadest valmistub LHV UK turul tegutsema asumiseks, kuid pank ja Finantsinspeksioon on kaasnevate riskidega arvestanud. Kaudne mõju finantsstabiilsusele avaldub eelkõige üldise ebakindlusena ning turupõhisest rahastusest sõltuva Rootsi finantssektori kaudu. Seda riski leevendab Eesti finantssektori tugevus, eelkõige pankade hea kapitaliseeritus ja piisavad likviidsuspuhvrid.

Vastavalt tulevikusuhete deklaratsioonile on EL ja UK eesmärgiks luua ambitsioonikas, laiaulatuslik ja tasakaalus majanduspartnerlus, milleks on laiaulatuslik vabakaubandusala koos sektoraalse koostööga. Säilib ka võimalus tulevikus jääda tolliliitu, mis tugineks väljaastumislepingus sätestatud ühtse tolliterritooriumile, kui osapooled seda soovivad. Lepingu läbirääkimised saavad alata pärast väljaastumislepingu jõustumist. Vabakaubandusleping UK-ga (isegi kui lepingu ulatus on seniste vabakaubanduslepingutega võrreldes laiaulatuslikum) ei saa aga olema samaväärne EL-i liikmelisusega. Vabakaubandusleping ei asenda ühtset turgu ega tolliliitu ega paku ühtsele turule liikmesriikide või Euroopa Majanduspiirkonna riikidega samaväärset juurdepääsu. Seega on paratamatu, et UK-ga kauplemisel lisanduvad ettevõtjatele tulevikus teatud administratiivsed ja rahalised kohustused. Näiteks on vabakaubanduslepingu alusel kauplemisel vaja päritolusertifikaate, mis ühtsel turul puuduvad. Lisaks avaldab ettevõtjate tegevusele UK turul olulist mõju valuutakurs ja läbirääkimisi ümbritsev võimalik ebastabiilsus tuleviku suhtes.

UK jätkab panustamist EL-i eelarvesse ning osaleb EL-i eelarvete täitmisel kuni üleminekuperioodi lõpuni. See tähendab, et liikmesriigid ei pea ümber jagama praegust mitmeaastast finantsraamistikku ega kärpima plaanitud kulutusi.

UK iga-aastane osa praeguses EL-i finantsraamistikus varieerub: EL eelarve tulupoolel oli UK panus aastail 2011-2017 vahemikus 13,8-21,6 miljardit eurot aastas ning kulupoolel jäid maksed EL eelarvest UK osalusega tegevusteks-projektideks vahemikku 6,3-7,5 miljardit eurot aastas (netopositsioon vahemikus 7-14 miljardit aastas). Milliseks kujuneb järgmine EL-i mitmeaastane finantsraamistik ja UK osalus selles, selgub käimasolevate finantsraamistiku läbirääkimiste ning UK ja EL edasiste suhete teemaliste läbirääkimiste tulemusel.

UK väljaastumise tõttu EIP-st asendatakse seni UK poolt märgitud kapital allesjäävate liikmesriikide poolt täiendavalt märgitava kapitaliga. UK osa jaotatakse liikmesriikide vahel proportsionaalselt nende praeguste osalustega. Eesti kapitaliosaluse suurus EIP-s ehk märgitud kapital on 173 020 000 eurot, mis on 0,071% Panga kogukapitalist. UK lahkumise järgselt oleks Eesti aktsiaosalus EIBs 206 248 240 eurot, mis moodustaks 0,0847% kogukapitalist. Eesti aktsiaosalus Pangas muutub reaalse sissemakseta, kuid osaluse suurenemine muudab riigi kaudseid finantskohustusi sissenõutava kapitali osas. EIP kapitali asendamine toimub eraldiseisvalt UK EL-ist väljaastumise protsessist ning EIP enda otsustusprotsesside kohaselt. Vastava otsuse tegemiseks annab mandaadi Riigikogu oma otsusega. Vastav otsuse eelnõu on hetkel Riigikogu menetluses.

Üleminekuperioodil jääb kehtima põllumajanduse ja kalanduse EL õigustik, seega säilivad senised õigused ja kohustused. Kalapüügikvootide seadmisel jääb kehtima senine suhtelise stabiilsuse põhimõte ehk nii EL kui ka UK kehtestavad kalakvoodid praeguse EL-i sisesse jaotuse kohaselt. Seni, kuni kalakvootide seadmisel kehtib suhtelise stabiilsuse põhimõte, ei ole selles valdkonnas Eesti suhtes olulisi mõjusid.

Muu otsene või kaudne mõju

UK astub lisaks EL-ile välja ka Euratomist. Sellega seoses avaldub negatiivne mõju EL-i kiirgus- ja tuumaohutuse valdkonna organisatsioonide ja ühenduste, sh Euratom ja liikmesriikide tuumaohutuse pädevate asutuste ühendus ENSREG eelarvele, sest UK on seni EL-is olnud üheks olulisimaks panustajaks valdkonna arendamisel.

Negatiivne mõju avaldub ka teadus- ja arendustöö ning kiirgus- ja tuumaohutuse koolituste valdkonnale. Pikaajalise kogemusega suure tuumariigina on UK-s palju teadusasutusi, uurimisreaktoreid, kiirgusrajatisi ja ülikoole, mille poolt pakutavaid võimalusi on seni edukalt EL-is ühiste eesmärkide saavutamiseks ära kasutatud. UK EL-ist väljaastumisel tuleb EL-i riikidel oma ekspertide ja teadlaste sealsetes asutustes väljakoolitamiseks hakata sõlmima eraldi koostööleppeid, mis muudab protsessi oluliselt keerulisemaks, ajamahukamaks ning tõstab halduskoormust. Niisamuti muutub keerulisemaks UK kiirgus- ja tuumaohutuse valdkonna ekspertide kasutamine EL-i siseselt, kelle palkamiseks ei kehti üleminekuperioodi lõppedes enam EL-i tööjõu vaba liikumise reeglid.

Mõju julgeolekule sõltub tulevastest kokkulepetest lõhustuva erimaterjali, tuumamaterjali ja kiirgusallikate füüsilise kaitse osas, millele hakkavad EL-i nõuete asemel kehtima rahvusvahelised nõuded, mille täitmise kontrollimise sagedus on väiksem EL-i sisestest kontrollmehhanismidest. Julgeoleku jätkuva kõrge taseme säilitamisel on kandev roll UK-1, kes peab väljaastumislepingu artikli 81 kohaselt tagama kaitsemeetmete rakendamise osas samaväärsed kaitse kehtiva olukorraga.

UK väljaastumine Euratomist avaldab ka mõju ettevõtetele, tuumarajatiste käitajatele ja asutustele, kellele on kehtivad lepingud tuumatehnoloogia, tuumkütuse, tuumamaterjali ja kiirgusallikate jmt tarneteks UK-st või UK-sse. Üleminekuperioodi lõppedes ei kehti selliste kaupade tarnimiseks enam EL-i ühtse turu reeglid ning kolmandatele riikidele kehtestatud nõuete kohaselt tuleb sõlmida uued lepingud.

EL-is peetakse poolt ühist arvestust nii tuumamaterjali, tuumkütuse, maagi, lähtematerjalile kui ka lõhustuva erimaterjali üle, mis on vajalikud nt meditsiinilistes uuringutes kasutatavate radioisotoopide, ravimite ja seadmete tootmiseks või strateegiliselt oluliste rajatiste

käitamiseks. Euroopa Tarneagentuur osaleb lepingute sõlmimisel maagi, lähtematerjalile ja lõhustuva erimaterjali osas, mida käsitletakse EL ühise varuna. Üleminekuperioodi lõppedes muutuvad kehtetuks ka need ühise varu kasutamise lepingud, mis on Ühendkuningriigiga sõlmitud Euroopa Tarneagentuuri osalusel ning UK ei osale enam ühise varu poliitika rakendamises. Ühise varu arvestusest tuleb seetõttu edaspidi Euroopa Tarneagentuuril ja Euroopa Komisjonil edaspidi UK valduses olev maak, lähtematerjal ja lõhustuv erimaterjal välja arvata, mis omakorda avaldab negatiivset mõju EL-is saadaolevate materjalide turvalise varu tagamisele.

5. Lepingu rakendamisega seotud tegevused ja kulud

EL-i toimimise lepingu artikli 216 lõige 2 (varasemalt tuntud *Haegemani* doktriini all, mille on loonud Euroopa Kohus) sätestab, et liidu sõlmitud lepingud seovad liidu institutsioone ja liikmesriike. Sellest sättest ning Euroopa Kohtu väljakujunenud kohtupraktikast¹³ tuleneb, et liidu sõlmitud rahvusvahelised lepingud on EL-i õiguse lahutamatu osa. Väljaastumislepingu sõlmib EL ja leping saab osaks EL-i õigusest. Euroopa Kohtu praktika järgi paigutuvad sellised lepingud EL-i õigusaktide hierarhias esmase ja teisese õiguse vahele¹⁴. EL-i õigus on ülimuslik liikmesriikide õigusnormide suhtes¹⁵. Seega on Eesti õiguse suhtes ülimuslik ka väljaastumisleping ning lepingu sätete ülevõtmine riigisissesse õigusesse ei ole vajalik.

Lisaks tuletatakse EL-i toimimise lepingu artikli 216 lõige 2 EL-i välislepingute vahetu kohaldamine liikmesriikides. Euroopa Kohus on EL-i välislepingute vahetut õigusmõju (st üksikisikute õigust tugineda lepingu sätete liikmesriigi kohtus või EL-i Kohtus) korduvalt selgitanud ja sellele tingimusi loonud. Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt tuleb liidu ja kolmanda riigi vahel sõlmitud lepingu sätet pidada vahetu õigusmõjuga sätteks, kui selle sõnastust ning lepingu eesmärki ja olemust arvestades sisaldab see selget ja täpset kohustust, mille täitmine või tagajärgede tekkimine ei eelda hilisema akti vastuvõtmist¹⁶. Sellest tuleneb, et EL-i välislepingutel on vahetu õigusmõju, kui ülaltoodud tingimused on täidetud.

Väljaastumislepingu artikli 122 lõike 6 kohaselt käsitletakse üleminekuperioodi jooksul kõiki viiteid liikmesriikidele EL-i õiguses selliselt, et see hõlmab ka UK. See kehtib ka liikmesriikides rakendatud EL-i õiguse kohta. Seega tuleb üleminekuperioodi ajal viiteid EL-ile ja liikmesriikidele Eesti õigusaktides käsitleda nii, et need hõlmavad ka UK.

Väljaastumislepingut rakendavad kõik ministriumid oma valitsemisala piires.

Eestis on UK lahkumisega seoses muudetud seitset seadust – EL kodaniku seadus, isikut tõendavate dokumentide seadus, välismaalaste seadus, rahvastikuregistri seadus, Euroopa Parlamendi valimiste seadus, liiklusseadus ja krediidasutuste seadus, et viia need kooskõlla väljaastumislepinguga või tagada UK kodanike hõlmatus olukorras, kus UK pole enam EL liikmesriik.

[Euroopa Liidu kodaniku seaduse](#) muudatus sätestab, et alates väljaastumislepingu jõustumisest kohaldatakse EL kodaniku seadust ka UK kodanikele ja nende pereliikmetele, kes elavad Eestis

¹³ C-366/10 Air Transport Association of America jt, punkt 73 jj; C-181/73 Haegemann vs. Belgia, punkt 5.

¹⁴ C-179/97 Hispaania vs. Komisjon; C-162/96 Hauptzollamt Mainz, punkt 45; C-61/94 komisjon vs. Saksamaa, punkt 52.

¹⁵ C-6/64 Costa vs. ENEL.

¹⁶ C-63/99 Gloszczuk, punkt 30; C-171/01 Wählergruppe Gemeinsam, punkt 54; C-265/03 Simutenkov, punkt 21; C-104/81 Kupferberg, punkt 23; C-12/86 Demirel, punkt 14.

üleminekuperioodi lõpus (sarnaselt Euroopa majanduspiirkonna riikide ja Šveitsi kodanikele). [Isikut tõendavate dokumentide seadus](#) muudab UK kodanikele Eestis elamisõigust tõendava dokumendi liigi, selleks saab elamisloakaart. [Välismaalaste seaduse](#) muudatusega arvatakse pärast väljaastumislepingus sätestatud üleminekuperioodi lõppemist saabuval UK kodanikud välja sisserände piirarvu alt sarnaselt USA ja Jaapani kodanikega. [Rahvastikuregistri seaduse](#) muudatusega loetakse UK kodanikud seaduse mõistes EL kodanike hulka.

Euroopa Liidu kodaniku seaduse ja teiste eelpool nimetatud seaduste muutmise seaduse rakendamiseks on vaja muuta järgmisi määruseid:

- 1) siseministri 18. detsembri 2015. a määrus nr 80 „Euroopa Liidu kodaniku ja tema perekonnaliikme elamisõiguse taotlemise, andmise ning selle pikendamise ja lõpetamise kord“;
- 2) siseministri 2. novembri 2018. a määrus nr 26 „Elamisloakaardi vorm ja tehniline kirjeldus ning elamisloakaardile kantavate andmete loetelu ja digitaalsete andmete kehtivusaeg“.
- 3) siseministri 21. detsembri 2017. a määrus nr 48 „Isikukoodide moodustamise ja andmise kord“;
- 4) regionaalministri 7. jaanuari 2005. a määrus nr 5 „Elukoha andmete rahvastikuregistrisse kandmise teadete vormid ja nende täitmise juhend“.

Rakendusaktide kavandid koostatakse pärast seda, kui praktilised küsimused (nt dokumentidele kantav ühtne viide) on EL-i tasandil kokku lepitud.

Tulenevalt väljaastumislepingu artiklist 18, mille kohaselt peavad liikmesriigid kandma UK kodanikele ja nende pereliikmetele väljastatavatele dokumentidele viite väljaastumislepingule, on vajalik teha arendustöid PPA menetlusinfosüsteemis UUSIS. Esialgne hinnangu kohaselt kulub IKT arendustele 144 000 €.

[Euroopa Parlamendi valimiste seaduse](#) muudatus näeb Eestile ette 1 lisakoha EP-s seoses UK lahkumisega EL-ist. [Liiklusseaduse](#) muudatusega säilitatakse Ühendkuningriigi juhiloa omanikele aasta vältel pärast UK EL-ist väljaastumist Eesti teedel sõiduõigus.

Üleminekuperioodi lõpu lähenedes tuleb uuesti hinnata, milliseid küsimusi on vajalik reguleerida Eesti seaduste muutmise kaudu või on need kaetud EL-ÜK tulevikusuhte lepingutega. Sujuva koostöö jätkumiseks UK-ga olukorras, kus ta pole enam EL-i liikmesriik ja tema suhtes EL õigus enam ei kehti, on vaja muuta [Väärtpaberite registri pidamise seadust](#), [Krediidiandjate ja -vahendajate seadust](#), [Hoiu-laenuühistu seadust](#), [Pandikirjaseadust](#), [Kindlustustegevuse seadust](#) ning [Ehitusseadustikku](#). [Karistusseadustiku](#) regulatsioonide muutmine on vajalik ELi-spetsiifiliste jaotiste kohaldamise jätkumiseks UK suhtes. [Kriminaalmenetluse seadustikus](#) on vaja muuta rahvusvahelise koostöö regulatsioonide EL-spetsiifiliste jaotiste kohaldamise jätkumiseks UK suhtes.

Seoses UK lahkumisega EL-ist on tõhustatud teavitustegevusi, et selgitada väljaastumisega seotud teemasid avalikkusele. Välisministeerium on koostöös teiste asutustega teavitanud kodanikke, ettevõtjaid ja teisi huvigruppe eessevatest muudatustest. Välisministeerium on koondanud enda kodulehele - <https://vm.ee/et/mida-vaja-teada-seoses-brexitiga> - ülevaatliku informatsiooni Eesti kodanikele ja ettevõtjatele seoses UK lahkumisega EL-ist. Välisministeerium on ettevõtjatele korraldanud infoüritusi UK lahkumisega seotud muudatuste teadvustamiseks ja ajakirjanikele mitteametlikke infotunde lahkumisläbirääkimiste protsessist. Ühtlasi on käimas kommunikatsioonitegevused koostöös teiste ministeeriumide avalike suhete

osakondadega. Eesti suursaatkond Londonis on korraldanud mitmeid infoüritusi Eesti kogukondadele Suurbritannias. Siseministerium on tutvustanud Eesti plaane kodanike õiguste valdkonnas UK saatkonna korraldatud teemakohastel infopäevadel. Sotsiaalministerium on jaganud teavet rakendusametuste kodulehtedel kodanike abistamiseks sarnaselt riigisiseste muudatustele.